

politic'
ZATVORENIK

GODINA XXII. - SIJEČANJ 2012. CIJENA 15 KN

BROJ **238**

**Zašto nismo za
srljanje u
Europsku uniju?**

**Komu koristi
povlačenje tužbe
protiv Srbije?**

**Protiv
Jugoslavije:
dokument
hrvatskih
svećenika iz
1916. godine**

**Međimurje u
Drugome
svjetskom ratu**

**Dokumenti,
sjećanja i
svjedočenja**

politički ZATVORENIK

GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA

PREDSEDJEDNIK DRUŠTVA
Alfred Obranić

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Alfred Obranić, Ljubomir Brdar,
Vladimir Mrkoci, Višnja Sever

GLAVNI UREDNIK
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Vojnovićeva 15
tel: 01/46 15 437, 46 15 438
fax: 01/46 15 437
e-mail: hdpz-sred@hdpz.t-com.hr

PRIJELOM I TISAK
MINI-PRINT-LOGO d.o.o. Varaždin

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 15 kn

Godišnja pretplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: **Europa** 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti

Žiro račun: 2503007-1100009317
kod Volksbank d.d. Zagreb

Devizni račun: **416446-7101** S.W.I.F.T.
Code **VBCRHR22** kod Volksbank d.d. Zagreb

Rukopisi se ne vraćaju,
list uređuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima

Za sve informacije i kontakte u svezi sa
suradnjom i preplatom tel.: 01/46 15 437
radnim danom od 9.00 do 13.00 sati.

ISSN 1331-4688

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn

<http://www.hdpz.t-com.hr>

ZA EUROPSKU HRVATSKU

Nedavno je francuski publicist François de Bernard objavio u *Le Monde* kritički tekst o nedopustivom ponašanju EU prema Hrvatskoj u proteklih deset godina, od početka pristupnih pregovora do potpisivanja ugovora u Bruxellesu. Po njemu, ni jedna zemlja nije bila izložena beskonačnim, ucjenjivačkim i ponižavajućim pristupnim pregovorima kao Hrvatska, da bi zaključio: „Da sam Hrvat, rekao bih im da prošeću!“

No, za nas ništa novo. Od davnina do današnjih dana Hrvatska je imala najnesretniji položaj na karti Europe. Na granici Istoka i Zapada, doista kao *antemurale Christianitatis* ginuli su hrvatski sinovi za europske interese, zaustavljajući horde s Istoka. U bezbroj bitaka, očekujući pomoć Beča, Pariza, Rima, ostajali su sami pod sjećom turskih sablji. Pomoć nije nikad stigla na vrijeme, pobijene su generacije hrvatskih muževa u najboljoj reproduktivnoj dobi, da bismo danas po brojnosti spadali u manje europske narode. Nikad velika Europa nije uzvratila roditeljskom ljubavi prema maloj Hrvatskoj, pa tako i danas, čak štoviše i prije dvadeset godina bili smo neželjeno dijete. Europa je i tada mirno promatrala agresiju na Hrvatsku, uskraćujući nam embargom čak i pravo na obranu.

A pred nama je referendum, na kojem će građani odlučiti hoće li se Hrvatska nakon sto godina lutanja balkanskim bespućima ponovno vratiti u europsko okruženje. Prije sto godina hrvatska politička elita isključila nas je iz Europe, sada je pripremila povratak, ali konačnu odluku - EU ili Balkan - prepusta građanima. Nažalost, nisu pripremili zemlju, kako bi građani mogli odabrati treće rješenje - Hrvatska u Europi, ali ne u skupoj i maksimalno birokratiziranoj EU, koja se sama od sebe počela urušavati. Politička elita nekritički i veoma srčano zagovara EU, vjerojatno jer se mnogi već vide u Bruxellesu ili Strasbourg u članovi enormno plaćene europske administracije, dakle iz čisto osobnih interesa.

A građani, mnogi će od njih donijeti odluku poput uvodno spomenutog Francuza razočaranog tretmanom kakav je Hrvatska imala od osamostaljenja do završetka pristupnih pregovora, drugi će bez razmišljanja glasovati za EU od straha kako se više nikad ne bi vratili na Balkan, treći traže odgodu referendumu nakon što budu izrečene pravomoćne presude našim generalima u Haagu, četvrti su protiv EU očekujući da će Hrvatska biti izložena daljnijim ucjenama pojedinih članica tijekom postupka ratifikacije.

Svi su u pravu, jer ne treba zaboraviti kako su nas prisili na odustajanje od ZERP-a i na suvišnu arbitražu za granicu sa Slovenijom, makar naša stajališta bila utemeljena na međunarodnom pravu, kao što je i opravdan strah od balkanskog vezivanja zvalo se to Jugosfera ili Zapadni Balkan. Kako svi znamo da je Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju politički sud, opravdan je i zahtjev za odgodu referendumu, pošto bismo se nakon izricanja pravomoćne presude generalima Markaču i Gotovini uvjerili, razlikuje li EU žrtvu od agresora, što bi unaprijed odredilo ishod referendumu.

Dok ovo pišem, ima još četrnaest dana do referendumu i još se nisam odlučio između zla i manjeg zla. Znam da nikakva umjetno stvorena asocijacija država nije pravedna, osobito ne za male države. Znam da takva unija nije gospodarski efikasna i da neprekidno povećava administrativni aparat koji izmišlja nepotrebna pravila i standarde kako bi opravdao svoje postojanje, a neizmjerno puno košta. Znam da svjetom gospodari gramziva financijska oligarhija. Tako je u EU, ali još više u današnjoj Hrvatskoj. Pitam se kako sačuvati preostalo nacionalno bogatstvo? Je li lakše ako smo institucionalno u Europi ili sami na vjetrometini europske periferije?

*Alfred OBRANIĆ, predsjednik
Hrvatskog društva političkih zatvorenika*

PROTIV PODJELE HRVATSKE!

Da bi pristup Europskoj uniji načelno mogao Hrvatskoj donijeti i stanovite koristi, osporit će samo oni koji su do te mjere ideološki zaslijepljeni da nisu kadri ozbiljno vagati argumente, pa znaju da su *protiv*, ali nisu kadri valjano artikulirati svoje misli niti objasniti *zašto* su protiv. Postoje, dakle, razlozi da se na predstojećem referendumu zaokruži DA, a ipak smatram kako bez ikakva krvanja treba izabrati NE. Za takvo shvaćanje postoje dvije kategorije razloga. Jedni se, uvjetno, mogu nazvati ideološkim, druge je primjerenije nazvati nacionalno-političkim.

Prvima se ovdje ne ćemo baviti, što ne znači da podcenjujemo njihovo značenje. Ne ćemo ni polemizirati s mešetarima, poglavito onima na vlasti, dojučerašnjoj i današnjoj, što Europsku uniju poistovjećuju s Europom, i podsjećati na to da su, recimo, Švicarska i Norveška itekako u Europi, ali nisu u Europskoj uniji, za razliku od britanskih i francuskih protektorata, koji jesu u EU, ali nikad nisu pripadali Europi. Danas i ovdje nas zanimaju nacionalno-politički razlozi, i to tri koja smatramo najkруpnijima.

Prvo, Europska unija nije nedužna i poluobvezna asocijacija suverenih država (kao što je, otprilike, bila zamišljena De Gaulleova i Adenauerova «Europa domovina»), nego je svojevsna *naddržava*, državnopravni subjekt *sui generis*, sa snažnom tendencijom integracije i centralizacije u kojem će neminovno dominirati moćniji, pojavljivali se oni u obliku multinacionalnih korporacija ili u obliku gospodarski i politički snažnijih naroda. I sadašnja kriza koja naizgled prijeti raspadom EU zapravo će se iščahuriti kao klopka za male i još manje, koji će pod firmom *bratske pomoći* morati prihvati rješenja što im dokidaju ionako tek simbolička prava.

Drugo, i najpovršnija *statistika* hrvatske vanjske i gospodarske politike posljednjih desetak-petnaest godina pokazuje da je suverenost hrvatske države svedena na mahanje zastavicama na prigodnim mimohodima, na pravo samostalnog nastupanja na športskim natjecanjima (poput Walesa ili Sjeverne Irske!) i na slične iskaze nacionalnog identiteta koje je dopušteno manifestirati samo onda i samo onoliko koliko to ne vrijeda osjećaje ili interesu onih snaga i sila kojima se naše tobožnje elite tako strasno prostiru pred noge. Već godinama nemamo vlastitu vojsku, bar jednako toliko samo nominalno glasujemo o proračunu čiji su okviri određeni drugdje, a u još duljem razdoblju tek prividno sami biramo vlastiti Sabor i vladu. I naša orijentacija prema *regiji* izraz je bruxelleskoga diktata, a ne vlastitog izbora. Dakle, u razdoblju neposredno nakon ulaska u EU u stvarnosti ne će biti vidljivo nikakvo dodatno krnjene hrvatske suverenosti: već sada je sluganstvo moralnih besprizornika kojima je *popločana* čitava državna i politička struktura tako duboko i tako sveobuhvatno, da je savršeno svejedno jesu li te strukture još i formalno najamničke. Međutim, ulaskom u EU u pravnom se smislu gubi podloga za vođenje suverene državne politike, jer ni eventualno korjenito drugačija vladajuća struktura koja bi – nekim čudom – bila izabrana, ne bi imala čvrstog oslonca za politički zaokret, nego bi se nalazila u čeličnom zagrljaju bruxelleske birokracije.

I treće, u svim raspravama o EU previđa se kako se hrvatskim ulaskom u tu tvorevinu hrvatske istočne granice prvi put nakon 1878. i okupacije Bosne i Hercegovine (ali sada prvi put našom voljom!) petrificiraju na Uni i na Savi. U današnje doba to, međutim, ne će biti samo granice hrvatske države, čiju bi nasilnu promjenu mogao zagovarati samo luđak ili samoubojica, nego je izvjesno da bi one uskoro mogle postati granicama hrvatstva. S obzirom na prilike u BiH i nejasne procese na Balkanu uopće, to ustaljenje otomanske (i «avnojske»!) granice sa suvremenim, schengenskim prefiksom, značit će to da smo između hrvatske države i Hrvata u BiH vlastitom voljom podigli bedem koji će ubrzati iseljavanje tamošnjih Hrvata i čitavu tu zemlju učiniti još nestabilnijom, jer će se ona pretvoriti u poprište sukobljavanja u najmanju ruku srpskih, ruskih i turskih imperialističkih ambicija. Pritom se ne treba oslanjati na stereotipe o srpsko-turskim oprekama, jer te dvije zemlje i s obzirom na Bugarsku i na Crnu Goru odnosno Sandžak mogu postići aranžmane od kojih će i Hrvatima trnuti zubi. A manifestacija svesrpskog jedinstva prigodom 20. obljetnice proglašenja Republike Srpske i nedavna Tadićeva izjava da Srbija "nikad" ne će priznati Kosovo, pokazuju da se *kraj povijesti* ni izbliza ne nazire. A kad je tako, onda smo – služeći se onom poznatom doskočicom *zelenih* – obvezni upitati se: tko je nama dao pravo da se odrekнемo onoga što nismo samo naslijedili od predaka, nego smo i posudili od unuka i praunuka?

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

POVLAČENJE TUŽBE ZA GENOCID JE RAVNO IZDAJII!.....	5 Mirsad BAKŠIĆ
KALENDAR NADE.....	6 Josip Ljubomir BRDAR
EU - KORAK PREMA STVARNOJ SUVERENOSTI?.....	8 Branko SALAJ
RAĐANJE EUROPE (XV.)	11 Dr. Vjeko Božo JARAK
SAVJET LIJEČNIKA.....	14 Dr. med. Drina BLAŽEKOVIĆ-SOJČIĆ
NAŠ NUTARNJI SVIJET (1).....	14 Maja RUNJE, prof.
KRONOLOGIJA PRAVAŠTVA (X.).....	16 Mladen KALDANA
PROTIV ULASKA U DRŽAVNU ZAJEDNICU SA SRBIJOM: JEDAN DOKUMENT IZ 1916. GODINE	18
PRILOZI ZA PROUČAVANJE HRVATSKE FINANSIJSKOPRAVNE PROŠLOSTI (II.) ..	29 Prof. dr. sc. Nikola MIJATOVIĆ
IZ USPOMENA ŽELIMIRA CRNOGORCA ..	32 Ivica KARAMATIĆ
BIJEG IZ ČETVEROREDA 1945. GODINE (I.)	34 Dragutin ŠELA
KOMUNISTIČKI PROGONI IVE MARIĆ IZ POSUŠKIH VINJANA	40 Ivica KARAMATIĆ i Želimir CRNOGORAC
DONJI BRIŠNIK – TOMISLAVGRAD: SVJEDOČANSTVO MATE PRLJEVIĆA O KRIŽNOME PUTU	42 Ante TADIĆ
IN DIESER AUSGABE	47
IN THIS ISSUE	48

VERBA VOLANT...

HAAG I LOGIKA

«Ogroman dio hrvatske javnosti smatra hašku presudu hrvatskim generalima nepravednom i neodrživom. Jeste li možda i vi, neznani čitatelju, dio te većine? Ako jeste, kladim se da će opet pogoditi ako pretpostavim da niste pažljivo pročitali cijelu hašku presudu (1377 stranica). Ali ne brinite, neću vas zbog toga kritizirati. Ja sam na vašoj strani i želim pokazati da ste u pravu i više nego što mislite. Naime, ako ste na osnovi informacija iz medija stekli negativan dojam o presudi, detaljniji uvid u njezinu osnovnu nit argumentacije stvorit će vam samo još goru konačnu sliku.

Uzmimo jednu od glavnih haških inkriminacija: etničko čišćenje, tj. navodno masovno protjerivanje Srba iz Hrvatske. Ta inkriminacija uključuje tri elementa: (1) da je protjerivanje Srba bilo unaprijed planirano od strane hrvatskih vlasti, (2) da je taj plan bio proveden u djelu, i (3) da su Srbi doista napustili Hrvatsku zbog provođenja tog plana, a ne iz nekog drugog razloga.

Prije nego što uđemo u konkretniju analizu sudske odluke važno je naglasiti zašto je dokazivanje spomenute inkriminacije izuzetno teška zadaća. Osnovni je razlog iznimno zahtjevan standard dokazivanja krivnje, koji je Haški sud sebi postavio, a koji mnoge zemlje u kaznenom pravu ne prihvataju: to je dokaz izvan svake razumne sumnje. Takav standard dokazivanja znači da osuda ne smije biti donesena ako je preostala ikakva razumna sumnja u krivnju optuženog. Drugim riječima, nije dovoljno dokazati kako je vjerojatnije da je okrivljeni počinio zločin negoli da ga nije počinio. Štoviše, nije čak dovoljno dokazati niti da je vrlo vjerojatno da je optužnik kriv. Treba postići puno više: dokazni materijal iznesen na sudu mora imati tako veliku snagu da razumnom čovjeku ne ostavlja prostor za sumnju u istinitost optužnice.

Takav teret dokazivanja već sam po sebi znatno otežava donošenje odluke o krivnji. Ali stvar se još više pogoršava time što se, kao što smo spomenuli, inkriminacija o etničkom čišćenju zapravo sastoji od tri elementa. Stoga, da bi ta inkrimina-

cija bila dokazana, očigledno je da svaki od tih triju elemenata mora biti dokazan. A onda, naravno, da bi ta inkriminacija bila dokazana izvan svake razumne sumnje, svaki od tih triju elemenata mora biti dokazan izvan svake razumne sumnje. Jer ako bi postojala minimalna razumna sumnja u postojanje ijednog od tih triju elemenata, onda bi postojala i razumna sumnja u to da je počinjen taj navodni zločin etničkog čišćenja (koji implicira prisutnost svih triju elemenata). To sve proizlazi iz elementarnog načela računa vjerojatnosti prema kojem vjerojatnost kombiniranog događaja ABC nikada ne može biti veća od vjerojatnosti ikojeg od jednostavnih događaja (A, B ili C).

Kada se stvari ovako postave, jasnije se vide pravila igre kao i koliko je u takvom režimu dokazivanja izuzetno teško opravdati osuđujući odluku. Ali, kako se kaže, vrag je u detaljima. (...) Nije li hrvatsko političko vodstvo očekivalo da će tijekom i nakon Oluje srpski civili masovno napustiti Hrvatsku? I nisu li sudionici brijunskog sastanka, dapače, priželjkivali takav razvoj događaja? To je moguće. No, taj subjektivni moment niti je lako dokazati, niti je on, uostalom, bio predmet dokazivanja. Osim toga, čak i da je bio dokazan, taj subjektivni moment ne bi bio sudski kažnjiv i ne bi nikako mogao biti sastavni dio zločina protjerivanja civila. Analogno tome, čak i ako se ja, recimo, želim riješiti svog bučnog susjeda i što više poduzmem neke (uspješne) korake u ostvarenju tog cilja, nitko me ne može optužiti da sam ga istjerao iz njegove kuće, osim ako nisam primijenio silu, prijetnju silom ili druge protuzakonite mjere.

Čini mi se da mnogi ljudi, razmišljajući o haškoj presudi, prave istu pogrešku. Oni tadašnjem hrvatskom vodstvu, a prvenstveno **Tuđmanu**, pripisuju izrazito negativan stav prema hrvatskim Srbima (stav koji sami žestoko osuđuju), a onda na osnovi toga zaključuju kako je i Oluja morale barem donekle biti kontaminirana tim „šovinizmom s vrha“ te da stoga haška presuda ima stanovito opravdanje.

Ali to je rezoniranje posve krivo. Kakav god da je bio Tuđmanov stav prema lokalnim Srbima, njegovi postupci i reakcije ne

podliježu zbog toga automatski zakonskoj osudi, čak i da su bili motivirani upravo takvim moralno spornim stavovima. Kako je lako ovdje upasti u zamku i napraviti skok u zaključivanju pokazuje slučaj mojeg starog znanca **Slavka Goldsteina**, čovjeka koji se obično trudi dati racionalne prosudbe i izbjegavati ekstremna stajališta. On je nedavno javno iskazao svoje slaganje s haškom presudom, a također je ustvrdio kako su **Gotovina** i **Markač** mogli dobiti znatno blažu kaznu da su ih odvjetnici branili kao puke izvršitelje „zločinačkog pothvata“, a ne njegove „planere“. Takva bi se strategija obrane zapravo svela na svaljivanje većine krivnje na Tuđmana kao glavnog „planera“ zločinačkog pothvata.

No u čemu se, prema Goldsteinu, uopće sastoji Tuđmanova krivnja? Jedino što on navodi jest da je Tuđman „strastveno želio da u Hrvatskoj bude što manje Srba“ i da „kada se odlučivalo o akciji Oluja, iz osobnog poznanstva mogu zamisliti da je Tuđman bio jako zadovoljan činjenicom da mnogi Srbi već odlaze“. Čak i pod pretpostavkom da je sve to istina, u tome još nema ni trunke kriminalne odgovornosti za bilo što, a pogotovo ne za tako tešku inkriminaciju kao što je etničko čišćenje. Goldsteinovo spekuliranje o onome što je Tuđman „strastveno želio“ ili čime je on bio „jako zadovoljan“ potpuno je irrelevantno za raspravu o haškoj presudi, sve dotle dok se ta analiza Tuđmanove psihe ne poveže s nekim njegovim navodno zločinačkim postupcima ili planovima. A Goldstein nikakvu vezu te vrste nije ponudio...»

(**Neven Sesardić, Magazin, br. 673/XIV, Jutarnji list, br. 4830/XIV, Zagreb, Božić, 2011.**

*

U DOBROM DRUŠTVU

«Turci tvrde da smo i mi njih nabijali na kolac. Više nije jasno ko je tu kome doneo kulturu.»

(**Milan Todorov, Aforizmi, NIN, Beograd, 22. IV. 2010., srp. cir.**

*

YUTEL JUČER, DANAS I SUTRA: ŽIVOTNA PRIČA HDZ-ova PARTIJSKOGA KOMESARA U PANORAMI I NA HTV-u

«Stariji se sjećaju televizijskoga programa Yutel, koji je bio zamišljen kao TV kanal svih naroda bivše države. I kad je počeo rat, ili točnije rečeno srpska agresija na Sloveniju, Hrvatsku i BiH urednici i novinari te televizije otprilike su izvještavali ovako: „Netko puca, puca od tamo nekud!“ A onda voditelj Dnevnika pita tko puca? Ovaj reporter odgovara „Oni pucaju!“. I tako bi se nadmudrivali u bezličnome govoru ne želeći imenovati

agresora i žrtvu. U studiju kao urednik Dnevnika sjedio je **Goran Milić**. Taj isti Goran Milić sad je postao urednikom televizijske kuće Al Jazeera Balkans. Ona će emitirati program uglavnom za narode bivše, Bogu hvala, propale države. Je li to povratak Yutela u drugome pakiranju? Najvjerojatnije jest.

Što se Gorana Milića tiče mogu napisati da je sjajan urednik, odličan novinar, vrstan pisac i reporter. On ima njuha prepoznati teme i priče, dosjetljiv je. No, očito je da je on, uz sve to, izvrstan svakome sustavu, svakoj vlasti i da ima njuha za one na vrhu gdje se novac vrti. Nije zgorega spomenuti, kako bismo shvatili

stanje hrvatskoga novinarstva, da je Milić slovio u posljednje vrijeme kao desni, kao onaj tko čuva nacionalne interese, koji je odmijeren u izvještavanju o Crkvi. To i jest bilo tako. Onda se čovjek s pravom pita kakvi su nam drugi, ako je Milić s ovakvim pedigreeom istaknuti domoljubni novinar i urednik.

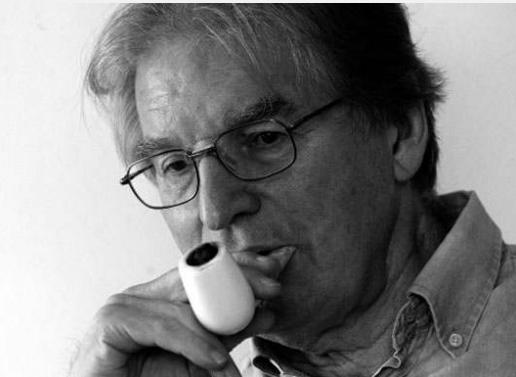
Na toj novoosnovanoj televiziji svatko će, kako kažu, govoriti kako zna i umije, dakle, na svome jeziku. Srbi bi rekli: „Gовори српски да те цео свет разуме!“...»

(fra Mario Knezović, „Vraća li Goran Milić preko Al Jazeera Yutel na naše prostore?“, *Naša ognjišta*, 41/2011, br. 12, Tomislavgrad, prosinac, 2011.)

IMPOTENTNOG PROVOKATORA TREBA IGNORIRATI: ŽIVOT U HRVATSKOJ DOVOLJNA MU JE KAZNA!

Ne treba čovjek biti posebno školovan psiholog da bi shvatio kako ljudi koji uživaju u provokacijama i od njih žive, zapravo trpe od teških duševnih problema. Legendarni žankovski batinaš **Igor Mandić**, čovjek koji se naslađivao nad **Vladom Gotovcem** i drugim mu zatočenim kolegama, jedan je od takvih. O tome svjedoči i najnoviji njegov ispad u riječkome *Novom listu*, u kome je izjavio, između ostaloga, da «na silu održavamo jedan konstrukt koji se zove Hrvatska».

Nudi Mandić i argumente za svoja stanja: «Dokazano je taj projekt propao jer su na vlasti ili nesposobnjakovići ili lopovi, ili mediokriteti ili kriminalci. To je dokazano, samo treba napraviti još jedan korak pa se zapitati čemu nastaviti taj nemogući uzaludni trud. Jer ako je Hrvatska stvorena u nacionalističkoj euforiji 90-ih godina kao jedan biznis projekt šovinističkih elita, onda moramo biti svjesni da su temelji truli i da se na tim trulim temeljima uzaludno pokušava graditi, nadograđivati, stavljati nove skele, žbukati iznova fasadu dok se netko ne sjeti da bi trebalo cijeli taj projekt zaključati i srušiti. Ovo zvuči možda malo previše dešperatno, presminono za jednu malenkost kakva sam ja».

Igor Mandić

Naravno, Mandić upravo priželjuje da netko njegove misli pročita onako kako bi ih trebalo čitati: kao kazneno djelo odnosno kao poziv na rušenje državnog poredka i same države. Jer, ono što je trulo i bolesno, treba srušiti. I onda nastavlja: «Hrvatska se danas trese kao alkoholičar u apstinencijskoj groznici. Zna da ne smije piti i da ga to vodi u propast, a u toj groznici razdiru ga bolovi i muči se da bi za neko izvjesno vrijeme ponovno pao u svoju staru zamku. Reći ću nešto što je možda uvredljivo i za vlast i za opoziciju, ali Hrvatska je promašen projekt, nažalost. Kao što je bio promašen projekt kvislinške Endehazije tako je promašen i projekt neoustaške tuđmanovske Hrvatske. Zadao je osnovne obrasce društvene pokvarenosti i od tada se na njima pokušava graditi neke smjene vlasti koje nisu doprinijele

ništa. Jer nemamo dovojno elita koje su u stanju društvo držati na okupu. Sve propada, sve institucije su otišle dođavola, sve je rasprodano, pokradeno, darovano, i čemu nastavljati uzaludni trud.»

Dakako, nije slučajno da su ove Mandićeve provokacije uslijedile sada, neposredno nakon formiranja nove vlade. Našao se «u pustari», nakon što ga je suvišnim proglašilo i uredništvo srpskih *Novosti*, tjednika čije je protuhrvatske pamflete godinama obilato financirala **Sanaderova** i **Kosoričina** vlada, pa se Mandić nudi novoj vlasti, računajući na to da će ponovno doživjeti sinekuru koju mu je u *Vjesniku* svojedobno dao **Račan**, još jedan iz serije jugoslavenskih komunističkih protuha. Kriza je, naime, zahvatila i majčicu Srbiju, pa Mandiću – koji je pljuvanjem po Hrvatskoj u međuvremenu postao «najpopularniji srpski pisac» – ni tamo ne svjetaju ruže. Smeće i izdajice prije ili kasnije odbace i oni koji su se njima privremeno služili. A samoga Mandića ne treba progoniti. Njega treba ignorirati, jer – dovoljna mu je kazna što mora živjeti u hrvatskoj državi. Onomu tko mrzi Hrvatsku nije lako na svakoj automobilskoj registraciji, na svakom javnom uredu i na svakom koraku gledati najomrznutiji simbol na svijetu – hrvatski grb... (P. Z.)

ODLIČJE KOJEG SE VALJA SRAMITI...

Zamislimo da nacionalsocijalistički *Völkischer Beobachter* 2. svibnja 1945. objavi kako je, recimo, Führerov nasljednik admiral **Dönitz** dodijelio visoko državno odličje prvaku židovske zajednice u Trećem Reichu, dakle, osobi koja personificira skupinu što je u međuvremenu svedena na ostatke ostataka. Ma kako spektakularna bila, ta vijest bi zasluživala manje zgražanja od vijesti da je **Milorad Dodik** u povodu «Dana Republike Srpske» uručio *Orden časti sa zlatnim zrakama* banjalučkom biskupu **Franji Komarici**. Zašto? Zato što Dönitz kao vojnik zaslužuje više poštovanja od aktualnog predsjednika Republike Srpske, a ni vodeći nacionalsocijalistički list 2. svibnja 1945. ne bi ubrajao u svoje najslavnije nadnevke.

Drugim riječima, posve je neshvatljivo da je banjalučki biskup dopustio da mu se dodijeli odličje Republike Srpske - paradržave nastale nasiljem i genocidom - na obilježavanju dvadesete obljetnice proglašenja te tvorevine koja je zasluzna za protjerivanje dvjestotinjak tisuća mahom hrvatskih katolika. Mogao je takvu gestu

Slika za pamćenje: priznanje biskupu Komarici

od koje korist imaju samo Srbi i srpska politika, eventualno otrpjeli koji političar, ali katolički biskup - koji bi morao zadržati etički nadmoćnu poziciju (pa i na taj način poslati slati političku poruku) - to

nije smio učiniti. Komaričin čin nije, dakle, praktična primjena načela *Bogu Božje, a caru carevo*, nego je sramota od koje će nam se obrazi još dugo žariti. (B. C.)

SRPSKI I TALIJANSKI NEOFAŠISTI RAME UZ RAME

U spomen na 5. studenoga 1953., kad su šestorica tršćanskih Talijana ubijena u demonstracijama u korist talijanstva toga grada (i povoljnog dijela slovenske i hrvatske Istre), i prošle su godine, 5. studenoga 2011., na tršćanskim ulicama demonstrirali talijanski iredentisti, dižući

Zajedničke demonstracije srpskih i talijanskih neofašista

Talijanski se imperijalizam ne odriče Istre i Dalmacije

ruku u rimski pozdrav. Rame uz rame s njima, kao i 1953., kad se talijanskim iredentistima pridružio nemali broj tršćanskih Srba, i 2011. su stupali srpski nacionalisti, podupirući talijanske zahtjeve na Istru, Rijeku i Dalmaciju, istodobno tražeći da se Kosovo vrati Srbiji.

Nisu te demonstracije, doduše, bile masovne, ali nisu ni tako bezazlene da bi ih se smjelo previđati i prešućivati. I bilo bi dobro kad bi tzv. hrvatski antifašisti - od **Jakovčića** i **Kajina** do kumrovečkih hodočasnika - o tome pokretu dijela mladih i agresivnih ljudi vodili računa bar onoliko koliko vode računa o dvojici staraca koji na bleiburškom polju svake godine na glavu stave tzv. ustašku kapu... (S. M.)

POVLAČENJE TUŽBE ZA GENOCID JE RAVNO IZDAJI!

Nakon što je Vesna Pusić, ministrica vanjskih poslova Hrvatske izjavila "Jutarnjem listu" da će Zagreb povući tužbu za genocid protiv Srbije, jer se tom opisu "diju niske strasti, a to nije moralno prema narodu" (kojem?), uslijedile su brojne reakcije, od kojih ističem analizu gospodina Muhameda Borogovca, urednika portala Bosanski Kongres, koja pogda sam bit pogubnosti ovakve izjave i poteza koje kani poduzeti današnja vlada:

"Prvi korak do dugoročnog ozdravljenja je postizanje pravde, kažnjavanje zločina. Ako Srbija želi zdrave odnose, i ako je raskrstila s 'Miloševićevom erom', zašto bi joj smetalo da se ustanovi istina o ratovima iz devedesetih? Zar Njemačka nije upravo tako postupila, preuzeala odgovornost za Drugi svjetski rat, i tako su ozdravili odnosi u Evropi? Zar se Hrvatska ne boji da će bez objektivne sudske presude o ratu iz 1991., u udžbenicima istorije koje će čitati sljedeće generacije malih Evropljana ostati srpska verzija da je u Hrvatskoj bio 'građanski rat' u kojem su 'Srbi' iz Hrvatske etnički očišćeni u genocidnoj Oluji za koju su hrvatski generali dobili zaslužene kazne"?

Sve ovo zna i Vesna Pusić, pa čemu onda ovakav postupak? Zašto to čini? Da bi opravdali povlačenje tužbe za genocid, hrvatsku javnost uvjeravaju u opasnost od srpske protutužbe. Umjetno i namjerno stvaraju predodžbu o nekim velikim izgledima te protutužbe na uspjeh. Kažu da idu na varijantu pregovora radi stvaranja budućih dobrosusjedskih odnosa, pa da bi onemogućili uspjeh protutužbe, povlače tužbu, iako se gotovo svi eksperti za međunarodno kazneno pravo slažu u ocjeni da je srpska protutužba na staklenim nogama i izgubljeni slučaj.

Što se postiže povlačenjem tužbe? Povlačenjem tužbe postiže se opća amnestija Srba za zločine koje su počinili u Hrvatskoj, što neminovno upućuje na zaključak, da je ustvari glavni razlog da se prihvati srpska teza o građanskom ratu u Hrvatskoj, udovoljavanje nečijem nalogu

Piše:

Mirsad BAKŠIĆ, odvjetnik i brigadir Hrvatske vojske um.

izvana, kako bi se otvorio prostor za lakšu odluku drugostupanjskog vijeća kojom će potvrditi prvostupanjsku presudu u predmetu generalu Gotovini i Markaču.

Jer, ako povlačenjem tužbe vlast u Hrvatskoj priznaje tezu građanskog rata, tada ne postoji bilo koji razlog da drugostupanjsko vijeće ne potvrdi prvostupanjsku presudu i odbije žalbe generala kao neosnovane, pa time operaciju Oluju

tezu da je Hrvatska napala BiH! Zbog čega i otkud ovakav salto? Je li i ovo smisljeno da se eutanaziraju ili omekšaju ovdje i тамо animoziteti, kako bi se šutke prihvatile pogubna odluka o povlačenju tužbe za genocid?

Povlačenjem tužbe kompromitira se i zajednička akcija hrvatske vojske i Armije BiH pod zapovjedništvom generala Gotovine i Dudakovića u tzv. „zaštićenoj UN-zoni“, kojom je spriječen srpski genocid nad muslimansko-bošnjačkim stanovništvom. Akcija Hrvatske vojske na čelu sa slavnim i časnim čovjekom i vojnikom, generalom Gotovinom, onemogućila je provedbu prešutnog odobrenja

koje su neki izvana dali Mlađevoj srpskoj banditskoj soldatski, da tamošnje stanovništvo istrijebi provođenjem genocida i da ga svede na biološki „prihvatljivi mjeru“ u cilju da se, tobože, „imobilizirala rastuća islamska opasnost od bijelih muslimana za Europu“. Vojnom operacijom generala Gotovine spašeno je preko sto tisuća muslimana i tako je pomučen prešutno odobreni plan o istrebljenju.

Jesu li zbog toga prešutnog odobrenja sakrivali zločince koji nešto znaju o tom planu, i jesu li zbog toga odugovlačili s izručenjem Karadžića i Mla-

dića, vidjet će se tijekom njihova suđenja. Ako se suđenje protiv ovih zločinaca nastavi ovakvim tempom, doći će neminovno do ustupanja postupka Sudu za ratne zločine u Beogradu, gdje će završiti znamo kako. U tom slučaju bit će potvrđena gore iznesena tvrdnja.

Nažalost, ako je tome tako, a čini se da jest, jedno će ostati. Prihvatom teze o građanskom ratu otvara se prostor za potvrdu monstruozne presude protiv Gotovine i Markača a tako će Hrvati i Hrvatska za oslobođilačku akciju biti proglašeni genocidima za sva vremena. Nužno je, dakle, spriječiti povlačenje tužbe zbog nenadoknadive štete za Hrvatsku i tako onemogućiti da zločinci koji su ubijali i uništavali sve što je hrvatsko, izbjegnu kažnjavanje.

Je li hrvatska vlast uopće svjesna što čini povlačenjem tužbe? Ili to mora učiniti!?

6. Vijesti

br. 483/14

JUTARNJI LIST SVIČAČNI BROJ 12. 2011. 11. 1. 2012.

INTERVJU Vesna Pusić, ministrica, o svojim ključnim potezima kojima namjerava Hrvatsku dovesti

Povući ćemo tužbu za genocid. Njome se diju niske strasti, a to nije moralno prema narodu

HRVATSKA
SLAVICA LUKIĆ

Vesna Pusić poda učestvica vanjskih poslova u emerituiranoj funkciji predstavnik učiteljice zapovjednik 1230 ljudi diplomiranih i ostvrdog osoblja. Iako joj se je prošao vlasnički interes, učestvica vanjskih poslova na jedan od najvećih učiteljica u svijetu.

Vesna Pusić i "narod", ali se ne zna - koji

proglasiti zločinačkom, tj. genocidnom. Kakve dalekosežne kobne posljedice će imati ovakva odluka, možete samo zamisliti. Jedna od tih posljedica bit će da će se ovim nazovisudskim putem, oslobođilačku akciju Hrvatske vojske pribiti na stup srama za sva vremena kao genocidnu.

Neposredno prije izjave o povlačenju tužbe (a čini se, u namjeri da hrvatsku javnost omekša, vjerujući da će je pridobiti na način da se prikaže „priateljem“ Hrvata iz Hercegovine), aktualna ministrica vanjskih poslova lansirala je u javnosti i tezu o potrebi utemeljenja pet entiteta u BiH (i još poneki entitet više!). Ovim zapravo učvršćuje na zločinu stvorenu tzv. Republiku Srpsku! Moramo se upitati, u kakvoj namjeri je ova izjava i akcija aktuelne ministrici i nove Vlade?

Svi znaju da je ona, koliko do jučer, sve do samih izbora, tvrdokorno zastupala

KALENDAR NADE

Počelo je odmah nakon ispijanja slavljeničkog šampanjca. Počelo je najavama promjena u našem životu. Nema kontinuiteta. Stvarni život počinje od 5. prosinca 2011. godine. Doduše, ništa prije tog datuma se ne zaboravlja nego se reinterpretira.

Ako se malo poslužimo kalendarom, valja zapamtiti neke događaje u prošloj godini. Tako npr. HTV 8. prosinca objavljuje „radosnu“ vijest da je predsjednik **Ivo Josipović** na prijedlog Građanske udruge za zaštitu ljudskih prava, tj. na prijedlog **Zorana Pusića** prikvačio odličje novinaru Jutarnjeg lista **Dragi Hedlu** za njegov doprinos toj plemenitoj misiji, na što je reagirala Komisija HBK *Iustitia et pax*, podsjećajući na Hedlovo minulo dje-lovanje za vrijeme komunističkog režima, kad je kao komunistički denuncijant pro-kazivao crkvu i njene blaženike poput kardinala **Stepinca** i **Ivana Merza** kao zločince.

Sljedećeg dana, tj. 9. prosinca mogli smo na HTV-u u kasnim satima vidjeti jednu traumatičnu dokumentarnu emisiju pod nazivom „Rasinjača“ (ime šume u istočnoj Slavoniji). To je priča o plemenitosti i nadljudskim naporima hrvatskih branitelja da se iz te šume izvuku leševi mladića koje su pobili četnici. Ovo spominjem u kontekstu namjere aktualne ministrike vanjskih poslova **Vesne Pusić** da uz određene (sitne) uvjete Hrvatska odustane od tužbe protiv Srbije za zločin genocida i ratnih stradanja za vrijeme srpske agresije na Hrvatsku.

U kontekstu novih vjetrova slijedi vijest da je riječki *Novi list* prodan bez natječaja nekom „riječkom poduzetniku“ u režiji **Slavka Linića**. U skladu s tim i istog dana saznajemo da je ponovno odbijen zahtjev građana za preimenovanje Trga maršala Tita. Trg je odlukom drugova zadržao staro ime tog „velikana“. Par dana poslije (12. prosinca) tek predloženi ministar graditeljstva **Ivan Vrdoljak** najavljuje odustajanje od gradnje Pelješkog mosta i ujedno gradnju autoceste do Dubrovnika kroz BiH.

Dan poslije dolazi vijest da su proglašeni najbolji sportaši „Balkana“ (bez obzira što to značilo). Prvi je **Novak Đoković**, slijede **Blanka Vlašić** i **Ivica Kos-telić**. Redoslijed je objektivan. To nije upitno. Pitanje je jedino tko je osmislio natjecanje po načelu zemljopisne pripadnosti sportaša, osim ako ta namjera ne ko-

Piše:

Josip Ljubomir BRDAR

respondira s novim političkim vjetrovima. Zatim slijedi vijest kako je tvrtka *Coning* uoči izbora dobila kredit od *Croatia osiguranja*, iako *Coning* nije imao zadovoljavajući kreditni rejting. Zlobnici tvrde da je to bio „zaručnički dar“ *Croatie* novoj vlasti.

Sljedeći dan (14.12.) naciji se priopćuje da se gasi Željezara Sisak. Slijedi otkaz za 916 radnika. Isti dan nastavlja se prosvjed radnika KIO-keramike iz Orahovice. Pošto je predsjednik Nadzornog odbora KIO-keramike uz prebogatu apnaju bio aktualni ministar obrane **Ante Kotromanić**, ne bi bilo loše da radnici odu pred „novu“ ministarstvo i priupitaju aktual-

siromaha“, pa bi na blagajnama supermarketa kao i režijskih plaćanja dobivali popust koji bi država kompenzirala.

Protiv povlačenja tužbe, za izgradnju mosta

Najavljenje mjere udara na prazne džepove građana u svrhu „oživljavanja“ gospodarstva, kako ih predstavlja nova vlast, nisu ništa drugo doli put kroz bijedu koja vodi do virtualnog blagostanja.

Iz te „bižuterije“ događanja u ozračju akcija nove vlasti valja izdvojiti dvije krupne političke najave koje će svakako pobuditi zabrinutost u hrvatskom narodu.

Prva je spomenuta najava Vesne Pusić o odustajanju od tužbe protiv Srbije zbog genocida i ratnih događanja. O ovoj temi ne treba puno rijeći. Pitanje je: je li Srbija počinila ratne zločine u Hrvatskoj? Ako je

Slijede li iza slavlja uspjesi ili katastrofa?

nog ministra, gdje je njihova lova, odnosno što je on radio dok je bio nadzornik.

Slijedi obavijest o propasti sisačke tvrtke *Herbos*. Sisak je na prosjačkom štапу.

To vrijeme (sredina prosinca) je i najava naciji - radikalnih rezova. Obećanje boljeg života građana **Čaćić**, Linić i **Grčić** nude najprije povećanjem PDV-a s 23 na 25 - 27 %. Slijedi također najava poraza na imovinu (stanovi, apartmani, vikendice) u procijenjenom godišnjem iznosu od oko 7-8 000 kuna. Premijer doduše tješi naciju da će se povesti računa o najsiromašnijima. Teško je predvidjeti kako bi se ta diferencijacija tehnički izvela, osim ako siromašni (njih oko 95 %) ne budu posjedovali, ajmo reć, „karticu

to istina, a to istina jest, onda ostaje ispitati, je li pritom počinjen i genocid. Da jest, potvrđuje tragična bilanca poginulih, ranjenih i prognanih ljudi kao i strašna razaranja zemlje itd. Onda se nameće pitanje: otkud Vesni Pusić i predsjedniku Josipoviću pravo da u ime naroda odustanu od tužbe. Hrvatska tužba nije razina nekakve verbalne uvrede od koje se može uz ispriku odustati.

Drugo krupno gospodarsko i političko pitanje je najava ministra graditeljstva, koju je potvrdio i premijer **Milanović**, da će se „spajanje“ hrvatskog sjevera i juga obaviti preko teritorija BiH, a ne Pelješkim mostom. Ne znam treba li podsjetiti na ustavnu zabranu povezivanja

Vukovar opominje

Hrvatske s državama bivše Jugoslavije. Ako se toga prisjetimo, dade se zaključiti da izgradnja autoceste koja Hrvatsku povezuje kroz drugu državu nije ništa drugo nego kršenje ustava. Naime, izgradnja autoceste kroz drugu državu nije samo gospodarsko nego prvenstveno političko pitanje. Ako već u najavi gradnje Pelješkog mosta imamo iskustvo o „priateljskoj“ naklonjenosti BiH Hrvatskoj, koje se očituje u skoro nemoguće postavljenim uvjetima visine mosta (kako bi u Neumski zaljev mogli pristajati i nosači aviona), onda nije teško pretpostaviti kakvi se uvjeti mogu nametati Hrvatskoj ako bi se realizirala ta prometnica. To ističem poglavito zato što je BiH bila, sad je i bit će jedno trusno područje gdje se politička situacija mijenja „svakih pet minuta“.

Bitnije od te činjenice jest i ovo: Pelješki most je neupitni temelj gospodarskog razvoja poluotoka Pelješca, otoka Korčule i Dubrovačkog primorja. On je uz to povijesni nacionalni projekt temeljen na nužnosti jedinstvenoga hrvatskog ozemљa. Domoljubna i emocionalna potreba za tim mostom daleko nadilazi cijenu njegova koštanja. On je bio i ostatak zato neupitni nacionalni projekt bez obzira na to hoće li ga aktualna vlast prihvati ili odbaciti.

Prema tome, eventualno povlačenje hrvatske tužbe protiv Srbije kao i eventualna izgradnja autoceste kroz BiH trebaju proći referendumski filter, a ne može se tu

odluku prepustiti Ivi Josipoviću, Zoranu Milanoviću i Vesni Pusić.

Provala ulizništva

Kao što je poznato, nova vlada potvrđena je većinom u Hrvatskom saboru 23. prosinca 2011. godine. Izbor vlade pratila je i nezapamćena potpora medija. Tako, primjerice, glavni kolumnist *Jutarnjeg lista Davor Butković* u zanosu ulizništva otkriva da je Milanović prvi političar kojeg je upoznao u svojoj karijeri, a koji „posjeduje antikorupcijski DNK“. Potvrdu takvog „znanstvenog“ otkrića Butković je mogao dobiti jedino u „forenzičkom laboratoriju čestitosti“ na Iblerovu trgu pod vodstvom **dr. Ranka Ostojića**.

Slážem se da novinar ne mora znati genetiku, a ni za ulizništvo ga se ne može kazniti. Butković nije iznimka. Hrvatska ovih dana doslovno pliva u slini ulizništva.

Vlada, nakon što je „izdržala“ val divljenja i pohvala kreće u akcije i postupno razotkrivanje svojih namjera. Najprije posjećuju bankrotirani grad Sisak koji je u tim teškim trenutcima doživio obećanje „da se nešto mora učiniti“, kao i čvrsto Čačićevu uvjerenje da će zatvorena željezara napokon dobiti - uporabnu dozvolu. Bar to, kad novaca nema.

Milanovićevi ministri se već na startu „dokazuju“. Tako **Željko Jovanović**, novi ministar obrazovanja, znanosti i športa prijeti: „Nitko ne će biti izabran za ravnatelja bez moje suglasnosti“. To se odnosi na izbor ravnatelja osnovnih škola. Njegova metoda izbora ravnatelja vjerojatno je prepisana iz zakona Sjeverne Koreje.

Razina snage novih vjetrova iskazana je pod hitno izmjenom naziva Ministarstva zdravstva i Ministarstva obrazovanja, znanosti i športa. Ministarstvo zdravstva mijenja se u Ministarstvo zdravlja po uzoru na Srbiju, Crnu Goru, BiH i Sloveniju, a Jovanović riječ šport mijenja u sport. Uzalud intervencija Instituta za jezik. Mržnja je jača od bilo kakvog stručnog argumenta. Ne treba biti politički ni stručan ni pismen, pa zaključiti da su dosadašnji nazivi navedenih ministarstava bili u duhu hrvatskog jezika, a na simboličkoj razini odmaknuti od nekadašnjeg jugoslavenskoga jezičnog unitarizma. Jovanović i R. Ostojić, nažalost, vraćaju Hrvatsku, makar na simboličnoj razini, u to mračno razdoblje naše prošlosti.

U skladu s novim vjetrovima je i najava objave registra branitelja, što će u praktičnom smislu znatno olakšati Srbiji pristup progonu hrvatskih „ratnih zločinaca“.

I, kao šećer na kraju, uslijedila je bratska politička idila prigodom Badnjaka i Božića po julijanskom kalendaru u organizaciji Srpskoga narodnog vijeća, uz prisustvo kompletne hrvatske političke vrhuške, kojom prigodom su podijeljena odličja osumnjičenim ratnim zločincima **Josipu Boljkovcu** i **Radi Bulatu**. Odličja su dodijeljena i predsjednicima I. Josipoviću i **Borisu Tadiću** za njihov doprinos novoj obnovi bratstva i jedinstva. Taj čin je krunsku potvrdu - novoga hrvatskog smjera.

Što nakon ovoga slijedi? Vjerojatno hrvatska ispruka Srbiji što smo se u ratu branili. I pobijedili.

Eto, minuo je prvi mjesec nove vlasti. Ne znam je li to dovoljno da Hrvati vide što su i koga su izabrali. •

S izricanja presude generalima

EU – KORAK PREMA STVARNOJ SUVERENOSTI...?

Grđanima Republike Hrvatske nije nimalo lako glasovati o ulasku u Europsku uniju u trenutku kad su obje strane u dubokoj krizi i kad su još živa mnoga razočaranja politikom Unije na našim prostorima. Puno je tu suprotstavljenih osjećaja i iskustava, namrilih povijesnih težnji, iznevjerjenih nada i bojazni od gubitka netom izvojene slobode suverenog odlučivanja. Kao uvijek u politici, treba odlučivati glavom, a ne srcem.

U posljednje sam se vrijeme u par navrata kritički javno osvrnuo i na slabosti našega društva kojih bi se ono trebalo oslobođiti pri ulasku u Uniju, ali i na politiku koju je Unija vodila spram Hrvatske. Na kraju sam ipak zaključio da nam je bolje ući u europsko zajedništvo nego biti van njega. Zato sam i zahvalan cijenjenom uredniku na ponudi da u *Političkom zatvoreniku* sažmem par misli iz tih raščlambi, a one koje zanima detaljnije izlaganje upućujem na mjesečnik Društva hrvatskih književnika *Republika* (10/2011) i dvotjednik Matice hrvatske *Vijenac* (15.12.2011. i 12.1.2012.).

Moja je osnovna polazna točka da Hrvatska boluje od dvije povezane bolje: nerazvijenosti i slabog samopouzdanja. Nakon što smo u Domovinskom ratu izborili nacionalnu slobodu, još uvijek nismo pokazali da znamo što s njome. Hrvatska je u mnogočemu zaglibila u sitnim i jeftinim političkim prepucavanjima, u kojima se ne prepoznaje do koje mјere je naš međunarodni položaj oslabljen gospodarskom nerazvijenošću i ostvarivanjem životnog polustandarda rasprodajom nacionalnog imetka, umjesto da ga stvaramo vlastitim radom i snalažljivošću.

U duhovnom smislu stanje je još gore - nerazvijenost sama po sebi slab samopouzdanje i tu lako dolazi do negativne spirale u kojoj gospodarski i socijalni problemi pothranjuju malodušje, koje je opet najgori mogući okvir za inovacije i napredak. Posebni udio pak u tom mentalnom sklopu ima određena crta kolonijalne podložnosti koja se hrvatskom narodu nametala tijekom stoljeća i koji je bio zadani okvir svijesti onoga sloja koji je u Hrvatskoj obnašao vlast odnosno, najčešće, provodio strane odluke.

Piše:

Branko SALAJ

Boljatik je moguć jedino ako narod ne bježi od odgovornosti za vlastitu sudbinu, svjestan da je za to potreban velik inicijalni napor, i to ne samo nacionalne zajednice kao cjeline nego svakoga od nas pojedinačno. Ako i kao društvo i kao pojedinci ne shvatimo ozbiljnost naše bolesti, ne će nam biti dobro ni Europskoj zajednici ni izvan nje.

O ulasku u Europsku uniju se odlučuje u situaciji u kojoj naš politički sustav još nije ponudio adekvatne odgovore na taj izazov. Pri tome se u prilog ulaska često navode materijalni razlozi, iako je velika vjerojatnost da nekih većih netto-prelijavanja sredstava Unije u korist Hrvatske ne će biti. Protiv ulaska se uz trenutačnu kriju

vanjska i sigurnosna politika), s malo stvarnog sadržaja. Čak i specifična vrsta Unijine diplomatske službe koja bi nepostojeću politiku trebala provoditi, ima na čelu gospodju iz zemlje koja se oduvijek protivila ideji zajedničke politike.

Zato ni politika EU-a prema Balkanu nije ukorijenjena u istinski zajedničkoj strateškoj viziji. Umjesto toga, Bruxelles je prema *regiji* vodio politiku najmanjeg zajedničkog nazivnika, temeljenu prvenstveno na onome što bi, u različitim razdobljima, na jedvite jade uspijevale dogovoriti tri velike sile – Velika Britanija, Francuska i Njemačka – a prihvatile ostale članice EU-a. Primjene takvih politika nadahnule su svojedobno britanski časopis *The Economist* da *regiju* nazove „laboratorijem suvereniteta“, a izostanak zajedničke vizije u tako nestabilnom okruženju neminovno je jačao tendenciju odabira rješenja na kratku stazu.

Očevi EU, de Gaulle i Adenauer težili su "Europi [suverenih] domovina", a ne federaciji

Unije nagomilalo i sve ono ogorčenje koje kod našega svijeta pobuđuju neki aspekti dosadašnje politike EU spram Hrvatske, iako su za procjenu budućnosti važniji razumijevanje sadašnjice i realno prosuđivanje onoga što nas očekuje. No, naravno, ne treba pobjeći ni od prošlosti pa ču upravo njoj i posvetiti dosta prostora.

Europska unija nema neke *zajedničke* europske vanjske i sigurnosne politike. Postoji samo skraćenica, CFSP (*Common Foreign and Security Policy – Zajednička*

U prikrivanju razlika i mijena svojih politika, velike su se sile često služile predrasudama o *regiji* kako bi izbjegle raspre o političkoj odgovornosti u vlastitome dvorištu. Teze o regionalnoj iracionalnosti, o stoljetnim mržnjama i krvavim obračunima, olakšale su im pristup kojim se pokušava liječiti posljedice nestabilnosti umjesto da se pozabave agresivnim ponašanjem koje uvijek iznova stvara i podgrijava nestabilnost *regije*. A to je, samo malo pojednostanjeno, velikosrpska

ideja teritorijalne ekspanzije koju je u naše doba utjelovio **Slobodan Milošević**.

Slika *regije*, kao mjesta anonimnog i nerazumnog nasilja i mržnje, dobrim je dijelom samoispunjavajuća. Kad se iz govora odstrane moralni kriteriji dobra ili zla, odnosno kauzalitet u ljudskim i društvenim odnosima, sve što ostaje je opća strahota rata ili individualnih zločina. Nasilje u obrazi vlastitog doma ili života izjednačuje se tada s nasiljem napadača, i oboje se rabi kako bi se dokazalo da se radi o normalnom stanju života u *regiji*. „Svi su oni podjednako loši“.

„Nepristranost“ i „jednak odmak“ postali su omiljeni recepti za situaciju koja nije mogla biti neizjednačenija. Posljednji korak u instrumentaliziranju stanja u kojem je nasilje postalo anonimno bilo je stvaranje permanentnog *statusa quo*. Ideju zamrzavanja počelo se tumačiti kao nešto vrijedno samo po sebi: Ako je agresija normalna pojava, onda je već samo zamrzavanje njezinih učinaka važan civilizacijski iskorak.

Brojne su vlade sustavno sugerirale medijima takav opći pristup *regiji* i preusmjeravale svoje vanjske politike bez osobitog propitivanja i kontrole informiranoga javnog mnijenja. Rezultat takvog pristupa bio je dugoročno porazan, pa su regionalne politike zemalja EU od početka 1990-ih prilično vrludale. Najprije je prešutno prihvaćena Miloševićeva velikosrpska kampanja za kontrolom i centralizacijom Jugoslavije. Kad se ona razbuktala, a zatim u Hrvatskoj (a donekle i u BiH) bila zaustavljena ili barem usporena, Unija (tada još u formi Europske zajednice) nakon agonizirajućih unutarnjih rasprava priznala je bivše jugoslavenske republike. Suočene s nastavkom agresije i njenim katastrofalnim posljedicama vodeće su se članice EU u *regiji* ograničile na čuvanje (njivećim dijelom nepotjećeg) mira i na humanitarne zadatke.

Nakon što su SAD pridonijele popravljanju omjera vojne sile, postignut je Daytonski mirovni sporazum, a Europska je komisija počela razvijati svoj regionalni pristup, usmjeren na stvaranje mreža regionalnih tijela za suradnju na raznim poljima, kao supstitut za institucije bivše države. Istodobno su barem neke od članica daleko od očiju javnosti dogovorile akciju političkih smjena u vrhovima ratne

Propagandna publikacija ministarstva vanjskih poslova

vlasti – kako agresorskih država, tako i onih koje su se od agresije branile.

Na tu je zadaću utrošen golem novac. Prije par godina objavljen je podatak kako je u samo jednom od projekata političkog utjecaja na regionalnu medijsku scenu utrošeno nekih 360 milijuna *iskazanih* dolara, pri čemu u svatu „nisu uneseni podatci važnih privatnih zaklada i više državnih agencija“. S velikom vjerojatnošću može se zato pretpostaviti da se u toj akciji unutar tzv. Pakta o stabilnosti Jugoistočne Europe ukupno radilo o znatno, možda i o dvostruko većem iznosu od iskazanoga. Uzme li se u obzir cijelo razdoblje 1990.-2010., velika je vjerojatnost da je u regionalne medije utrošeno i do milijarde dolara, od kojih samo na Hrvatsku 200-250 milijuna dolara, odnosno u prosjeku kojih 10 ili više milijuna godišnje.

Kako kaže sâm autor službenog izvješća o tom projektu (**Aaron Rhodes**), većina ministarstava vanjskih poslova „shvaćala je potporu medijima na Balkanu instrumentom za postizanje političkih ciljeva. Zato znatan dio potpore 'neovisnim' medijima i nije bio u rukama medijskih profesionalaca već političkih operativaca ili njihovih predstavnika... Agen-

cije zadužene za provedbu ciljeva formulisale su ih na apolitički i pretežno medijski orientiran način... Oporbenjake-primatelje potpora predstavljalo se javnosti kao „'neovisne' glasove koji građanima pružaju 'istinu', t j 'ljudi bolje informiraju o objektivnoj stvarnosti'“ odnosno „promoviraju 'pluralizam' i 'različitost'“ (svi navodni znakovi unutar navoda preuzeti iz Rhodesova izvješća).

Zanimljiv je način isplata stranih potpora, naročito u ranim fazama projekta, dakle tijekom druge polovice 90-ih godina: „Neposredna potpora medija (...) bila je pretežno brza, nebirokratska i u mnogim slučajevima spontana, pružena u uvjetima krize. Obično nije bila dio nekog strateškog programa nego je odražavala etiku, političku volju i osobne simpatije u određenoj situaciji. Potpora je često bila prikrivena i bez pravila, odnosno pozivanja na jasno definirane kriterije i formalne procedure, a u nekim je slučajevima zaobilazila zakone i pravila koji su bili u raskoraku s međunarodnim standardima. Isplate su obavljane u gotovini, nerijetko preko osoblja veleposlanstava koje bi rabilo [nenamjenska] sredstva preostala na kraju godine, ili preko NGO-a s fleksibilnim financiranjem.“ Takvim su se sredstvima očito plaćale na pr. i kazne na koje je zbog kleveta bio osuđivan *Feral Tribune*.

Čak i među ljudima uključenima u program govorilo se zato da se u postizanju političkih ciljeva, kao ni ranije pod komunizmom, nisu birala sredstva: „Promijenio se rječnik ali ne i gramatika“. Jedan je hrvatski sugovornik rekao: „Nas se iskoristilo da se ispune politički ciljevi [zbacivanje stranke HDZ] i zatim napustilo. Cilj pomoći nije bio da unapriredi demokraciju i vrijednosne zasade“. Izvjestitelj Rhodes je ipak ponosan na rezultate potpore na pr. glasilu uskog profila seksualnih minoriteta *Arzinu* (9 dolara po prodanom primjerku), za koji navodi da je omogućio pedesetorici novinara da se s vremenom nađu u uvaženim hrvatskim main-stream medijima.

Zanimljivo je da je Rhodes uočio veliku razliku između na pr. srpskih i hrvatskih medija. Mediji u Srbiji su bili usmjereni na propovijedanje mržnje spram Hrvata, Bošnjaka i Albanaca i na promišljeno huškanje na etničko, rasno i političko nasilje. Hrvatskoj pod **Franjom Tuđ-**

manom se pak pripisuju *pokušaji* preuzimanja kontrole nad medijima, gospodarskim i pravosudnim sredstvima (ma kakva bila učestalost takvih zacijelo neprihvativljivih radnji). Bilo bi zato normalno očekivati da će se glavnina međunarodnih sredstava uputiti na izvorište ratnih zala.

Dogodilo se, međutim, obrnuto: Od ukupne *evidentirane* svote za promicanje političkih promjena pomoću medija, u srpske je medije tijekom desetgodišnjeg razdoblja 1996.-2006. uloženo tek oko 23% više nego u hrvatske.

Još porazniju sliku pruža usmjerjenje „stabilizacijskih“ medijskih sredstava prema agresorskim odnosno napadnutim zemljama. Preko 63% evidentiranog novca potrošeno je na poprištima agresije - u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini - a tek 25% na neutraliziranje njenog izvorišta - nasilnoga etničkog nacionalizma u Srbiji i Crnoj Gori. Samo se u okviru takvog pristupa moglo dogoditi da se veliki iznosi bezuspješno potroše u nadvladavanje post-daytonskih podjela u BiH, a da se zažmiri na stvarnu potporu koju je većina srpskih vlada ispod žita nastavila davati upravo tim podjelama. U Hrvatskoj, kao i u drugim zemljama *regije*, podupiralo se političke razračune najgrublјim rječnikom i sredstvima. Zemlje-donatori su, dakle, vlastitim novcem stvarale i podgrijavale situaciju koja je potvrđivala njihove najgore predrasude o *regiji* i to u trenutku kad je naročito Hrvatskoj trebala nadstranačka stabilizacija demokratskih institucija i vrijednosti, kultura dijaloga i jačanje profesionalnih standarda.

Sām Rhodes priznaje da je „otvorena politička potpora medijima ostavila rezidual cinizma o potpori medijima općenito, a to se odrazilo na stajališta spram međunarodne zajednice... [program] nije naročito pridonio promjeni političke kulture koja je u dugoročnom interesu demokratizacije, pluralizma, vladavine prava i civilnog društva.“ Umjesto toga „u regiji je došlo do medijske eksplozije. Mediji koje su donatori ranije poduprli, a nisu mogli preživjeti na normalan tržišno orientiran način, morali su potražiti pokrovitelje u politici i poslovnom svijetu.“

Ovakav tip zakulisnih igara, uključivši lažno predstavljanje, sustavno kršenje zakona i iznimno loše dugoročne posljedice za deontologiju novinarstva, nije kompatibilan s onim što smo naučeni prepoznavati kao europske vrijednosti i ne govori u prilog pristupanju asocijaciji pod čijim se

posrednim okriljem to sve radilo, a to je Europska unija.

Preporuku da na referendumu ipak glasujemo za ulazak u članstvo temeljim na pomacima u politikama Unije nakon toga projekta. Iz njih se dade zaključiti da će upravo učlanjenje – koliko god skupo plaćeno – biti svojevrsna potvrda da napuštam dosadašnji status izloženog suvereniteta u sjeni koga su ovakve aberacije bile moguće. Jednostavno rečeno, dio suverenosti koje se odričemo članstvom manji je od onoga što je stvarno bivao krenjen ne samo spomenutim medijskim projektom, nego još s mnogo toga drugoga što nismo imali snage i ili samopouzdanja spriječiti.

Politički koncepti koje su se pokušavali provesti pomoću spomenutoga medijskog projekta zasnivali su se na ideji tzv. regionalnog pristupa. Glavna je ambicija toga pristupa bila prekriti područje bivše Jugoslavije nizom institucija u raznim granama gospodarstva i općenito društva, kojima bi se veze iz bivše države po mogućnosti produbile i eventualno prerasle u nove oblike „zajedništva“. To je razmišljanje bilo na pr. vrlo prisutno pri koncipiranju tzv. procesa stabilizacije i pridruživanja. Tijekom prvih par godina novoga stoljeća pokazale su se, međutim, sve slabosti toga pristupa. Ne samo da je on gurao u prošlost, nego je i srpska politika ostala nerekonstruirana nakon svrgavanja s vlasti Miloševića i samim time teško opterećena nesuradnjom s haškim sudištem, te stajalištima oko Kosova i BiH. I neučinkovitost daytonskog uređenja BiH i makedonski problemi s Grčkom dodatno su posvjedočili koliko je bilo nerealno očekivanje nekog rješenja u zajedničkom bloku.

U međuvremenu je Hrvatska – često uz veliko negodovanja dijela vlastite javnosti – ispunjavala razne, pa i vrlo upitne, zahtjeve na putu prema kandidaturi. Taj je proces za nas bio iznimno gorak i u mnogo čemu nezaslužen pa i nepravedan. Kod nas se, međutim, nije dovoljno uočilo da je u Bruxellesu ipak kap po kap stvoreno ozračje u kome su zagovornici regionalnog rješenja (a zapravo u produžetku nekakve rekonstrukcije Jugoslavije) morali popustiti onima unutar EU, koji su rješenje regionalnih problema tražili u individualnom pristupu novim državama i stvarnom prihvaćanju njihove suverenosti, ali i mogućnosti i spremnosti da se uključe u europske standarde.

Nije slučajno da je debata na temu *regija* – individualno usmjerenje uglavnom prestala oko 2005., kad su počeli pristupni pregovori s Hrvatskom. Dva integracijska modaliteta spojena su u jedan: pojedine države mogu ući u Uniju individualno, ali samo nakon što su prošle vrlo složen pregovarački proces i ispunile niz daleko-sežnih kriterija. Kako je to vodilo dugotrajnim pregovorima, odnosno ispitivanjima provedbe, zagovornici zajedničkog pristupa mogli su naći utjehu u tumačenju da bi na taj način drugi regionalni kandidati, prije svega Srbija, mogli dobiti na vremenu i uklopiti se u kandidatski postupak.

Srbija, međutim, na tom putu jako kasni iz već spomenutih razloga, no najuporniji zagovaratelji regionalnog pristupa Britanci su do posljednjeg trenutka zadržali pozicije neposrednog nadgledanja mehanizma hrvatskog približavanja Uniji: Istaknuti britanski veteran u briselskoj administraciji, dr. Michael Leigh, postavljen je na ključno mjesto šefa direktorata Europske komisije za proširenje u trenutku kad su 2005. počeli pregovori s Hrvatskom, a napustio je tu dužnost u ljetu 2011., u trenutku kad su oni završeni.

Naravno, cijela ta igra još nije okončana svečanim potpisivanjem hrvatskoga Ugovora o pristupanju – i u procesu ratifikacije može doći do još poneke skrovite igre i frustracija. Ipak, u svemu tome sada je ipak prisutna druga logika. Primarno pitanje nije više što Unija – u svojoj do sada najvećoj krizi – traži od nas, nego što mi očekujemo od Unije.

Upravo zato je posebno važno da se čim prije oslobođimo sanjarija o čarobnom štapiću integracija čiji će dodir pokrenuti zemlju. Na nama samima je da već jednom racionalno mobiliziramo raspoložive vlastite resurse, kako bi ulazak u visoko-konkurentnu EU bio čim bezbolniji i pružio nam solidnu bazu dugoročnog rasta. Ne manje važno, očekujem da će Hrvatska, ranjiva nakon dugih, a ponekad i uveredljivih pregovaračkih natezanja i uvjetovanja, napuštanjem balkanskog laboratorija i ulaskom u Uniju dobiti više, a ne manje *stvarnog suvereniteta*. No i tu valja držati na umu da suverenitet nije pojам izvan vremena, prostora i – živih ljudi. Na nama je da uvjek iznova pokazujemo da izboreno pravo odlučivanja o vlastitoj sudbini koristimo odlučno – i mudro..

RAĐANJE EUROPE (XV.)

Brojna bijahu gibanja u Europi tijekom 12. stoljeća. Zapažena bijahu na svim područjima ljudskoga postojanja i djelovanja – od porasta pučanstva, izgradnje gradova i unaprjeđenja poljodjelstva, stičarstva i obrta, pa do vrhunskih domašaja sveukupne uljudbe. Pomnije proučavanje ključnih uljudbenih pojava toga i susljednog razdoblja otkriva nam kako je u žarištu bio Isus Krist, njegova osoba i djelo u povijesnom susretu s ljudima i srazu s proturječnostima što koče i krivo usmjeravaju njihov hod u budućnost.

Kako je to zorno izgledalo pokazuju nam povijesni primjeri, ponajprije onaj **svetog Franje** iz Asiza (1181.-1226.) i njegove zajednice, kako ju je on zamišljao i promicao, s istaknutim obilježjem neposredna Božjeg čovjekoljublja i radosna doživljaja prirode i svijeta. Potom treba istaknuti svetog **Dominika** (1170.-1221.) i njegovu zajednicu sa svoje usmjerenoosti prema naviještenju Evanđelja, ali prvenstveno samoga Dominika zbog Božjim čovjekoljubljem prožeta odnosa spram ljudi drugačijega, različita i suprotna svjetonazora, poput inovjeraca i krivovjeraca. To svojstvo koje bijaše resilo svetog Dominika nije se uvriježilo u Katoličkoj crkvi nego je nerijetko poprimalo suprotna obilježja, što je dovelo do uspostave inkvizicije – istražnoga i kaznenog postupka suprotna Kristovu duhu.

Pothvatima dvojice istaknutih navjestitelja kršćanstva treba ovdje pridodati i red karmeličana (osnovan 1156.) te red augustinaca. Karmeličani su se kao red pojavili 1185., predani molitvi i razmatranju, ali istodobno veoma zauzeti za naviještanje kršćanstva u duhu Kristova siromaštva i brige za siromahe. Augustinci su se pojavili 1256. kao udružena zajednica redovnika koji njeguju redovnički duh i zasade svetog Augustina, ali uz to razvijaju rad na proširenju kršćanske poruke diljem svijeta. Pod utjecajem francuske revolucije – doživjeli su velik progon: izgubili su 11 svojih redovničkih pokrajina; u Italiji im je oduzeto više od 540 samostana, a

Piše:

Dr. Vjeko Božo JARAK

u Francuskoj su bili potpuno zbrisani. Oni se, dakako, nisu pomirili s tim stanjem nego su žilavim radom nastojali stići nova uporišta. Danas ih ima oko 3.000 u 515 samostana međusobno povezanih u 27 pokrajina.

Nastanak i razvoj navedenih redovničkih zajednica zvao se u doba gospodarskoga i građanskog razvoja diljem europskih zemalja. Međutim, taj je razvoj praćen neumjerenim željama za bogatstvom, posebice pak za stjecanjem zlata, što je sa sobom nosilo poremećaj, nezdra-

O tom je djelomično bilo govora u predprošlom broju našeg časopisa (br. 236, studeni 2011.) pri isticanju veličanstvenih katedrala diljem Europe. Ovdje ipak treba upozoriti na nerazmjer blistava sjaja tih crkava i životnih uvjeta velike većine ljudi koji su ih neumorno stoljećima gradili. To je moguće popratiti različitim raščlambama i prosudbama, ali je ipak sigurno: upravo sudjelovanjem u svim tim pothvatima razvijao se i u sebi bogatio duh naroda, množila se radost i budio zdrav ponos. Pogledamo li izbliza pojavu nadprosječnih, štoviše stvaralački nadahnutih, a ujedno vrlo požrtvovnih i nesobičnih pojedinaca, muževa i žena, pa ih pokušamo usporediti sa stanjem u svojoj, bližoj i daljnjoj, sredini, teško bismo mogli ostati ravnodušnim ili se zadovoljiti površnim odgovorom na pitanje: zašto je to tako?

Opravdanost spomenute primjedbe mogu nam na zoran način pokazati tri primjera:

Bernard iz Clairvauxa (1090.-1153.). Svestran čovjek, filozof i teolog, govornik i duhovni vođa, opat samostana u Clairvauxu i graditelj samostana – sa svojim suradnicima sudjelovao je u gradnji 66 samostana, ali sebi nije uzeo ni jedne sobe – spavao je u potkovlju na vrhu stubišta. Posjedovao je vrline koje su bile međusobno najudaljenije: bio je neopisivo nježan i blag, a ujedno vrlo strog i žestok, bio je preko mjere darežljiv, a istodobno uvijek radin i štedljiv, zauzet za svoje poslove, ali i široko otvorenih očiju za sve što se zbivalo u crkvenim i državnim područjima te u tom savjetnik papama i carevima, biskupima i ravnateljima društvenih ustanova. Njegov utjecaj zapažao se posvuda – diljem cijele Europe,

i to od djece do vrhovnoga vodstva crkvenih i društvenih ustanova. Govorilo se kako bi, kad je on propovijedao, „majke skrivale od njega svoje sinove, žene svoje muževe, drugovi svoje prijatelje“, jer su slušatelji bili toliko oduševljeni te bi netremice polazili za njim. Nu jedno je njegovo svojstvo bilo iznad svih: on sebe nije nikada štedio, žrtvovao

Sv. Dominik

vi odnos u društvu, zahvaćalo i crkvene ustanove i svestrano ih ugrožavalo. Pojava i djelovanje redovničkih zajednica koje su u svojim pravilima, a potom i u svojim srcima, polagali zavjet siromaštva, imali su neprocjenjivo značenje za procvat kršćanstva kao i vrhunskih dometa cjelokupne kulture tijekom kasnoga srednjeg vijeka.

se do kraja. Nije čudo što su ga mnogi proglašavali čovjekom stoljeća ili čovjekom za sva vremena.

Hildegard iz Bingena (1098.-1179.), predstojnica (opatica) dvaju samostana benediktinki, nikada nije službeno proglašena svetom, ali je uvijek smatrana i štovana svetom, jer je sveto živjela i sveto umrla. Bijaše ona žena koja se u ono doba izvrsno školovala, pa su se izvrsna svojstva koja je u sebi nosila mogla razvijati i dolaziti do izražaja u svom najljepšem izdanju. Tijelom bijaše krvika, ali duhom jaka. Osobito su je krasile dvije vrline: strpljivost i svijest odgovornosti: ni jedna ni druga nisu je nikada iznevjerile: punih 40 godina vodila je dvije velike zajednice i bila budna u svim poslovima od jutra do sutra. Običavala je govoriti: nije čovjek ono što jest nego i ono što nastoji biti. A čovjek biva čovjekom bitno u odnosima – prema Bogu i prema ljudima!

Pored brojnih i odgovornih svojih poslova pronalazila je priliku za navještjanje kršćanstva, i to na dva načina:

- budno je promatrala zbivanja i stanja u kršćanstvu kao i u svijetu uopće. Poput misionara – navjestitelja putovala je od mjesta do mjesta i navještala Kristovu poruku; otvoreno je ljudima govorila o svemu što nije dobro i što treba popravljati, a što je uistinu Božje i Kristovo to treba usvajati. Pritom nije uvijek nailazila samo na razumijevanje nego i na prosvjede i osudbe. Sve je mirno primala i strpljivo podnosiла.

- po prodornosti svoga duha, po vidovitosti i naslućivanju posljedica neposredne zbilje, ubrzo je postigla glas proročice. Sa svih su je strana obasipali zahtjevi za mišljenje i posredovanje u nejasnim stvarima i osobnim zapletima: od običnih ljudi do papa i kraljeva. Njezino je mišljenje uvažavano.

Pokraj svih svojih obveza Hildegard je našla slobodnih trenutaka za molitvu i razmišljanje te za pisanje knjiga duhovnoga sadržaja. Odlučna bijaše u svim svojim nastupima, a takva je i u svojim knjigama. Osnovna misao bijaše: čovjek se ne smije zadovoljiti s prosječnošću! Želi li biti čovjekom u Božjim očima, mora se truditi oko napretka – kako bi bio bolji i u susretu s ljudima budio nadu u sretan ishod života na zemlji. To pokazuje i njezina poruka caru Fridriku Barbarosi. Pisala mu je: „Budi oprezan kako te Najveći

Kralj ne bi na zemlju oborio zbog sljepoće tvojih očiju koje ne vide dobro kako palicu pravedna vladanja moraš držati u svojoj ruci!“.

Dante Alighieri (1265.-1321.), talijanski i svjetski pjesnik. U mladosti je dobro

Bernard iz Clairvauxa

školovan, ali se nastavio školovati cijelog života, pa je postao vrstan pjesnik koji izvrsno poznaje talijanski jezik i piše prelijepo stranice; isto tako bio je filozof i teolog pa je pisao misaono i nadasve životdajno: otkriva je dobro zbilju u kojoj se nalazio, raščlanjivao je i mudro prosuđivao. Tako je postao velikim pjesnikom i učiteljem čovječanstva. A životni mu put nije bio ugoden. Živo je sudjelovao u društvenom i političkom životu; borio se za slobodu i pravdu među ljudima i među narodima. Kad su njegovi politički protivnici zauzeli vlast u njegovoj rodnoj Firenci, Dante bijaše osuđen na smrt 1382., ali je izmakao uhićenju i nakon toga donijeli su drugu odluku: ako se usudi pojavit na području njihove uprave, bit će spaljen na lomači. I tako je Dante postao izgnanikom, potucao se od mjesta do mjesta, obijajući tuđe pragove i kušajući „gorki okus tuđega kruha“. Umro je u Raveni ne dočekavši povratak u svoju Firencu.

Pedeset godina nakon njegove smrti uprava Firence pozvala je pjesnika **Giovannijsa Boccaccia** da u gradu održi predavanje o značenju Dantove djela „Božanska komedija“. To je djelo postupno dobivalo na cijeni i danas se smatra jednim od najvećih i najboljih književnih ostvarenja u svijetu. Na poseban način poznavatelji

„Božanske komedije“ ističu Dantovu postojanost u ocjeni i poštivanju temeljnih ljudskih vrijednosti i neprolazna zakona o dobru i zlu.

Neprilike koje je morao podnijeti Dante, bijahu veoma velike: imao je obitelj i djecu, uživao je ugled pjesnika i književnika, mudra čovjeka zauzeta za opće dobro koji se zalagao za mir i slobodu, a osuđen je zato što nije želio izložiti svoj grad da bude pljenom sile koja te vrijednosti nije poštivala. I zbog toga je ugrozio sebe i svoj posao kao i svoju obitelj. Nu on se nije predavao. Radio je neumorno. Proučavao je filozofiju i teologiju, pisao i književno dotjerivao svoja djela, te gajio zajedništvo sa svojim Bogom. Govorio je: „U njegovoj volji nalazi se naš mir!“

Navedeni primjeri su lijepi i uvjerljivo rječiti. Takvi bijahu u svoje doba i u svojoj sredini i takvima su ostali. I danas svaki spomen na njih i svaki uvid u njihovo djelo stvara vedro ozračje i širi uzajamno povjerenje među ljudima. Tačko postoji i živi život radosti i nade.

Tu istu ulogu imaju i veličanstvene katedrale. Njihovi su nam graditelji jednim dijelom ostali posve nepoznati, a drugim dijelom prikriveni šutnjom zaborava, dok su nam vrlo rijetki u sjećanju prisutni i opominju nas kako je velik broj zaboravljenih, ali zato ponosno stasite katedrale ne prestaju nametati pitanje: ma tko to ih i kako ih sagradi tako veličanstvenim?

U isto doba javljaju se i nove škole, za ono doba, a i danas, istinska sveučilišta. Za njih znamo kada su i kako nastajale i kojim su sve blagom uma i srca obdarivale svoje slušatelje i preko njih naraštaj za naraštajem svoje bliže i daljnje okoline, svoga naroda i cijele Europe. Po njima su neuka i poludivlja plemena postajali uljudeni stanovnici Europe, zemlja visoko razvijena duha i bogato oplemenjena srca te tako tijekom stoljeća bila neodoljivim mamcem nebrojenih posjetitelja i nepresušnim izvorom sanjanih plodova vrhunske uljudbe.

Prvo sveučilište osnovano je u Bogni 1119. i bilo je sve do 15. stoljeća kulturno središte južne Europe. Na njemu su studirali Dante i Boccaccio. Broj studenata je rastao i ubrzo ih je bilo 10.000. Drugo sveučilište osnovano je u Parizu 1253. i po njegovu utemeljitelju dvorskem kapelanu Louisa IX., Robertu de Sorbonneu

nazvano Sorbonne. Godine 1968. izvršena je preobrazba visokih učilišta u Parizu: osnovano je 13 novih sveučilišta, ali su tri zadržala naziv Sorbonne. Obnova škola bijaše izvršena još 1200. te se počeo uvođiti naziv sveučilište, ali se ustalio tek osnutkom Sorbonne. U početku 13. stoljeća Pariz je imao oko 100.000 stanovnika; taj je broj brzo rastao te je krajem stoljeća u Parizu živjelo 200.000 žitelja, a grad se smatrao kulturnim središtem sjeverne Francuske. Treće sveučilište bijaše u Oxfordu. Osnovano je u 12. stoljeću – vjerojatno 1167. – tada je naime engleskim studentima zabranjeno studirati u Parizu. Do 1400. u Europi ih je bilo 53.

U svojim početcima sveučilište je imalo 4 fakulteta: pravni, medicinski, slobodnih umjetnosti i teologije. Postojale su i pojedinačne preinake. Tako – na primjer – na sveučilištu u Parizu naglasak je stavljen na studij filozofije i teologije, u Salernu na studij medicine, a u Bogni na studij prava. Studij je trajao 7-8 godina, u Parizu i do 15 godina, a odvijao se u tri stupnja: a) temeljni studij (bakalaureat), b) profesorska izobrazba i c) doktorat. Službeni jezik na svim sveučilištima bijaše latinski, ali se u 12. stoljeću postupno uvodio i jezik pojedinih naroda. Pohađanje i ispiti bijahu priznati na svim sveučilištima ako su bili valjani na jednom.

Među svim onodobnim sveučilištima za nas prvo mjesto ima ipak Pariz i njegova Sorbonne sa svojom pojmom trojice velikih filozofa i teologa ili jednostavno iz-

vrnsnih učitelja: **Tome Akvinskoga, Bonaventure** (Ivana Fidante) i **Ivana Duns Scotu**. Za prvu dvojicu mogli bismo reći kako su izvrsni mislioci koji završavaju jedno veliko razdoblje, dok je Duns Scot izvrsni mislilac koji se oštroumno osvrće na prijeđeno razdoblje, provjerava njegove domete i otvara nove vidike.

Toma (+1274.) bijaše dominikanac, a Bonaventura (+1274.) i Duns Scot (+1308.) franjevci. Sva trojica su bili neko vrijeme veoma cijenjeni profesori na sveučilištu u Parizu, gdje su prikvačili za ono doba veoma velik broj slušatelja, a poslije smrti nastavili preko svojih pisanih djela utjecati na naredne naraštaje sve do danas. Dobro su poznavali ranije kršćanske pisce, posebice svetog Augustina, te se za Tomu može reći kako je vidljivo stajao pod njegovim utjecajem. Nu na poseban način bijahu izazvani pojmom **Aristotela**, a donekle i **Platona**, što osobito vrijedi za Bonaventuru.

U njihovo doba veliki mislilac staroga vijeka, Aristotel, bijaše u Europi malo poznat. Međutim, pojavili su se **Averroes** (1198.) (Ibn Rušd), andaluzijski filozof iz Cordobe, **al Gazzali** (1111.), arapski poznavalač Aristotela te **Avicena** (+1037.) – (Ibn Sinna), arapski liječnik i filozof, pisac velikoga broja knjiga, također dobar znanac Aristotela i Platona. Oni su širili Aristotelove knjige i vješto predstavljali njegov nauk, što je za onodobne školovane stanovnike i posjetitelje Pariza bilo veoma

veliko iznenađenje. To je za naše teologije, posebice za Tomu, bio veliki izazov.

Toma se svojski prihvatio studija Aristotela. Time se približio islamu, a donekle i židovstvu, te je izgradio most međusobnoga upoznavanja i razgovora. S druge strane, on je produbio i proširio svoje teološke poglede te stvorio djela koja su stotinama godina bila izvorom studija teologije u Europi, i preko njezinih granica. Time je, dakako, za svoje doba pročistio pojmove i odnose: razuma i vjere, naravi i milosti, naravnoga prava i kršćanskog morala, filozofije i teologije. Ukratko rečeno: Toma je blistavo predstavio ono što je izrazito ljudsko i pokazao sklad s onim što je izvorno kršćansko.

Dok su se zbivali navedeni događaji, dok su nicale veličanstvene katedrale i množila se sveučilišta, razvijala se i jačala papinska moć, prerastala je svoje okvire i postajala opterećenjem sebi i kršćanstvu. Razmišljajući o tome, **Bernard** je napisao svome prijatelju papi **Eugeniu III.** poruku:

„Častohlepci, gramzljivci, trgovci duhovnim dobrima (simonisti), bogohulnici, preljubnici, rodoskrnitelji i svi takvi, slični čudovištima ljudskoga roda, hrle u Rim da ili steknu ili zadrže crkvene časti“. A takvih u ono doba bijaše mnogo. Kako bi mogli plaćati njihovo uzdržavanje i podmirivati troškove, štititi povlastice, pape su pritiskali mjesne crkve golemim porezima, što je rađalo nepravdama i stvaralo nezadovoljstva i pobune.

(nastavit će se)

SPOMEN UBIJENIM UČENICIMA I PROFESORIMA POŽEŠKE GIMNAZIJE

U Požegi je 5. prosinca 2011. godine obilježen dan spomena na žrtve komunizma, učenike i profesore Požeške gimnazije te je otkrivena spomen-ploča s imenima i prezimenima žrtava u muzeju Požeške gimnazije. Godine 1945. na križnom su putu stradali: **prof. Zdravko Barišić** (profesor zemljopisa i povijesti) i **prof. Ivan Petrović** (profesor latinskog i hrvatskog jezika), a po povratku s križnog puta ubijen je **prof. Ivan Truhitić** (profesor fizike i matematike). Na križnom putu su nastradali ili su malo nakon njega ubijeni i mnogi učenici: **Ivan Barbarić**,

Bublić Ivan, Branko Cvutišić, Ivan Hefter, Željko Koh, Karlo Kopecki, Petar Kovačević, Đuro Begović, Josip Lokner, Željko Martić, Nada Mikulić, Josip Prpić, Karlo Semočej, Miroslav i Zvonimir Sertić, Vlado Trošić, Matko Vukelić, Đuro Begović (strijeljan kod Bekteža, Požega), **Nikola Brletić i Antun Fumić** (ubijeni kod Pleternice), **Aleksander Hulding, Eberhard Hartman, Dragica i Drago Koh** (ubio ih **Rade Joka**, «narodni heroj» iz Slavonskog Broda), **Ivan Mađar, Milan Majnarić, Petar Erak, Antun Šontaki** (strijeljan u svojoj kući), **Hinko Stipanić**,

Franjo Šainović, Ivan Šimetić, Ivan Šemić, Gojko Vučković i Albert Zaneti.

Spomen-ploču je otkrio **Willy Hill**, najstariji živući hrvatski domobran iz ovoga kraja. Na svečanosti se organizator ovog događaja, predsjednik *Hrvatskog domobrana* iz Požege, **Drago Franjić**, zahvalio suorganizatoru, ravnatelju požeške gimnazije, profesoru **Pavlu Buciću**, župniku župe sv. Lovre vlč. Ivici Žuljeviću, načelnim županijskim predstavnicima, predstavnicima grada Požege, HV-u Požega, satniku **Antunu Mandiću**, brigadiru **Kreši Paveliću** i Vilku Pavloviću. (I. TUBANOVIĆ)

NAŠ NUTARNJI SVIJET (1)

VOLE LI ME DRUGI DOVOLJNO

Čovjekovim nutarnjim svijetom na osobit se način bavi psihologija. Riječ je o mlađoj znanosti koja svoje korijene ima u više disciplina, od filozofije do fiziologije. Početke joj nalazimo već kod Aristotela – zaključivao je o učenju, pamćenju, osobnosti i emocijama – no u zadnjim desetljećima je psihologija doživjela pravi procvat, osobito u Sjedinjenim Američkim Državama, te došla do rezultata koji su široko ušli u dobro današnje kulture. Često govori o temama o kojima su ljudi u vijek puno govorili u *običnim* razgovorima – o odnosima u braku, o ponašanju, o prijateljstvu, o odgoju djece, no ipak s pouzdanim zaključcima no što su oni koje možemo dokučiti samo životnim iskustvom.

Jedna od tema je čovjekova potreba da u krugu u kojem živi bude prihvачen, poštivan i voljen. Takva potreba postoji kod svakoga od nas. Već smo kao djeca osjetljivo reagirali na znakove odbijanja i isključivanja te smo ponekad bili veoma nesretni ako su nas druga djeca izbjegavala u igri. Kao odrasli također brzo osjetimo povredu ako nas ljudi do kojih držimo

Piše:

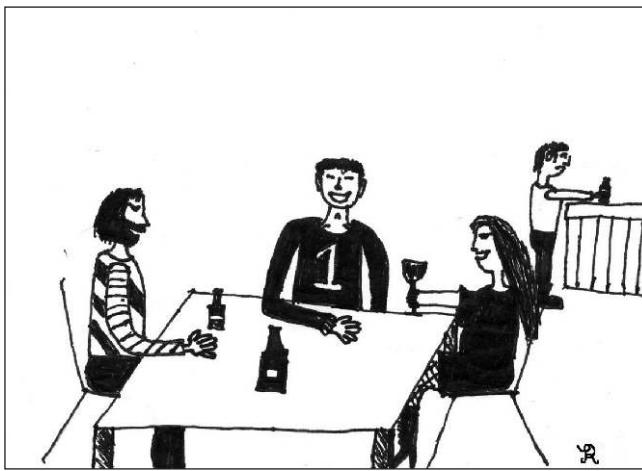
Maja RUNJE, prof.

hladno pozdravljaju te ne pokazuju zainteresiranost da budu u našem društvu.

Svi možemo razumski zaključiti da nas ne mogu voljeti svi ljudi s kojima smo u vezi i koje poznajemo, jer i mi sami prijateljstvo i privrženost ne darivamo svima koji bi to željeli. Osjećajno nas svako odbijanje ipak povrijedi. Potreba za prihvaćanjem i uvažavanjem pohranjena je du-

boko u našim genima, jer su društvene veze i prijateljstva u našoj dalekoj prošlosti bile ključne za samo preživljavanje. Neprihvaćanje danas nije prijetnja životu, no umanjuje doživljaj životnog zadovoljstva, a na poslu može ugroziti i sam opstanak. Sve vrste socijalnog uspjeha uzdižu naš duh, a odbijanja nagrizaju samopouzdanje. Nije stoga čudno da stalno skeniramo svoju okolinu i registriramo znakove poštivanja i nepoštivanja. Dobre znakove pokušavamo održati i pojačati, a kod loših ograničiti štetu i spasiti ugroženi odnos.

Svoj položaj među drugima ljudi ne mijere na isti način. Ima i onih koji su prilično neosjetljivi. Imaju debelu kožu te i ne primjećuju da su neugodni i dosadni dok uporno nadugo izlazu svoje beznačajne stavove, besmislene teorije i dosadne viceve kojima se najviše smiju sami. Na suprotnoj strani veliku grupu čine oni koji su

SAVJET LIJEĆNIKA O INFARKTU MIOKARDA

Piše:

**Dr. med. Drina
BLAŽEKOVIC-SOJČIĆ**

cepiciju. Zato se postotak učestalosti kod spolova polako izjednačuje.

Opći rizici, i za muškarce i za žene, su pretilost, visoki tlak, šećerna bolest, povišene masnoće u krvi (lipidi, kolesterol – visoki LDL, a sniženi HDL), manjak kretanja te, naročito, pušenje Također i ono pasivno.

Kod infarkta odumire dio srčanog mišića zbog prestanka opskrbe krvlju, dakle, kisikom, jer se jedna od koronarnih arterija ili neki njezin ogranci začepio. Radi se o tzv. terminalnim arterijama, lijevoj i desnoj, koje izlaze iz aorte i opskrbljuju srce. One se račvaju i razgranjuju kao grane stabla, ali nigdje nisu povezane, ta-

ko da kod začepljenja stradava sve tkivo u dalnjem opskrbnom području. Uzrok može biti oslobađanje sklerotičnih naslaga sa stijenki suženih žila ili stvoreni i doplatali tromb. Protok krvi se tako prekida. Sve se može dogoditi neočekivano, ali često postoji duža upozoravajuća predpovijest, osobito kod angine pektoris, uznapredovale slabosti srčane funkcije, smetnji srčanog ritma te u nekim drugim slučajevima. Kod polovice pogodenih postoji i izražena ili prikrivena šećerna bolest.

Problem je da oko 30 posto slučajeva infarkta prolazi *nijemo*, bez bolova, osobito kod dijabetičara, radi tipične dijabetičke neuropatije, te se prepozna tek naknadno, po posljedicama.

Tipični znakovi početnog infarkta, kada postoje, isti su kao kod napadaja angine pektoris, ali ne prestaju. Bol u prsi-

preosjetljivi. Registriraju i najmanji negativni signal te reagiraju prevelikim strahom, ljutnjom, ljubomorom ili zavišću. Svaka društvena frustracija za njih je veliki izvor negativnih životnih doživljaja. Preosjetljivost može djelovati čak kao učinkovito samoproricanje, pa si preosjetljivi ljudi sami nanose ono čega se najviše boje. Drugi se naime od njih okreću upravo zato jer ne žele biti u društvu preosjetljivih, nepovjerljivih i pesimističnih osoba. Stavljamo li svaku riječ ili šutnju drugog čovjeka na ljekarničku vagu, moljakamo li za ljubav, prigovaramo li da su svi oko nas sebični, izazvat ćemo samo više distance. Posljedica može biti još veća osjetljivost koja onda pojedince čak tijera u osamljivanje kako bi unaprijed izbjegli svaku povredu. Jedni pak razviju služinsko ponašanje prema autoritetima, osobito na poslu, a druge preosjetljivost odvede čak i u depresiju.

Dobra je vijest da stari ljudi na kritiku i odbijanje reagiraju puno ravnodušnije i opuštenije od mlađih ljudi. Mladi ljudi o društvenom uspjehu ovise više negoli stari ljudi, a danas žive u složenom i veoma

ma se širi u vrat, čeljust, lijevu ruku, nekad u desnu ruku i desnu lopaticu te u gornji dio trbuha. Pogođeni čovjek osjeća gušenje, nedostatak zraka te – veoma tipično - smrtni strah. Nedjelotvornost kod uzimanja nitroglicerina, u spreju ili kapsulama, pojačava sumnju. Svaki trajni napadaj angine pektoris te svaka pojava nejasnih simptoma u prsim ili trbuhu se mora uzeti ozbiljno. Ne valja također zaboraviti da kod žena bolovi u vratu i rukama često nedostaju, dok su trbušni simptomi prisutni. To ponekad može navesti na pomisao da se radi o žućnim kamencima, koji su baš kod žena česti, te dovesti do gubljenja vremena. To se može dogoditi osobito često ako je infarkt u području desne srčane klijetke jer zbog zastoja krvotoka u plućima dolazi do bolnog naticanja jetara.

Treba uvijek smjesta djelovati, ne gubeći vrijeme!

Vidimo li čovjeka s blijedim ili čak sivim licem, oblivena hladnim znojem, s jakim bolovima i nemicom, nemoćnoga, sa slabim i brzim pulsom i niskim tlakom, možda i sa povraćanjem, ili čak već u nesvijesti – bez oklijevanja zovimo hitnu pomoć! Na telefonu odmah jasno i glasno recimo svoju pretpostavku! Tek tada položimo oboljelogu u kosi, polusjedeći po-

pokretnom društu u kojem je puno površnih i neobveznih kontakata, a manje pravih prijateljstava. Broj mreža u koje se žele ili moraju integrirati je velik, pa je veća mogućnost da dožive odbijanje.

Postoji više objašnjenja zašto su pojedini ljudi osobito osjetljivi na kritiku i odbijanje. Sigurno je da ulogu ima genetska predispozicija, no uvijek se kao mogući odlučujući uzroci spominju hladan i strogi odgoj te skršena obitelj. U zadnje vrijeme se kao mogući uzrok navodi i moderna mekana pedagogija kojom su roditelji pretjerano zaštićivali svoju djecu hvaleći ih i za najnormalnija postignuća, sve s namjerom da ojačaju njihovo samopouzdanje. U stvarnom vanjskom svijetu, pogotovo u odrasloj dobi, takvo se samopouzdanje često rušilo kao kuća od karta.

Poznato je da društveno preosjetljivi ljudi teže uspostavljaju intimne veze i teže održavaju brak. Lako izazivaju konflikte jer su osjetljivi na svaku krvnu riječ, a kad do sukoba dođe, imaju teškoća pronaći put do njegova rješavanja. Žene reagiraju pretjeranim prigovaranjem, optuži-

ložaj, oslobođimo ga odjeće koja ga steže te ga pokušajmo smiriti dok ne dođe liječnik. Ako bolesnik već upotrebljava nitroglycerin, može mu se dati dva puta po jedna doza u razmaku od pet do deset minuta, ali samo ako je krvni tlak još stabilan jer nitroglycerin može tlak dodatno spustiti sve do nesvijesti.

U slučajevima kad je pacijent već u nesvijesti, treba ga položiti u stabilan bočni položaj, a ako je disanje prestalo ili se puls ne pipa ni na vratu, vrijeme valja prebroditi masažom srca, na tvrdoj podlozi, na podu. Po dolasku liječnika treba, prema mogućnostima, inzistirati na prijevozu u kliniku za srčane bolesti.

Već na putu u bolnicu bolesnik će dobiti kisik te možda i lijekove za umirenje i suzbijanje bolova. Pretrage će se vršiti žurno - EKG (koji nažalost u prvih šest sati u pedeset posto slučajeva ne pokazuje tipične promjene), rendgen pluća te krvne pretrage specifične za utvrđivanje infarkta. Vrijeme je veoma dragocjeno budući da se u vremenskom okviru od dva do tri sata još može sprječiti ili ograničiti nepovratno odumiranje srčanog tkiva te posljedice.

Postoji metoda rastapanja tromba (tromboliza) pomoću medikamenata, zatim širenje pogodene žile pomoću balon-

vanjem i osjećajnim povlačenjem, a muškarci ispadima ljubomore ili neobuzданoga gnjeva. Doživljaj stresa u takvima situacijama sliči reakciji organizma u stvarnim opasnostima - krvni tlak se diže, disanje postaje plića, a napetošću mišića tijelo se priprema za napad ili bijeg.

Možemo li si pomoći i smanjiti opterećenja koja doživljavamo društvenim isključivanjem? Ustvari, da! Uistinu, naše samopouzdanje uvijek velikim dijelom ovisi o našem aktualnom položaju među drugim ljudima, no jedan njegov dio postoji u nama kao trajni temelj. Moguće je stoga u tom dijelu razvijati nutarnju stabilnost. Čak se ni društveno uspješni ljudi ne smiju osloniti samo na svoje uspjehe jer bi završili kao s drogom - neprestano bi im trebalo sve više i više. Ključna je, dakle, suverenost. Lijepo je i važno živjeti u skladu s ljudima te imati prijatelje i poštivatelje, no jednako je tako važno u sebi imati željeznu kutijicu sa samopouzdanjem koje je uvijek naše. •

skog katetera, obično kroz preponu. Bolesnik ne smije ostati bez nadzora te mora biti priključen na monitore. Zahvaljujući tim mogućnostima preživljavanje infarkta je jako poraslo, a učestalost i težina posljedica se smanjila. Nažalost, kod postojeće koronarne bolesti udar se može ponoviti. Danas se preventivno ili naknadno mogu uspostaviti premosnice ili u suženu žilu uvesti žičani podupirač (stent). Postupci su u međuvremenu rutinski. Preživjeli bolesnici će vjerojatno doživotno uzimati određene lijekove. (Ponekad bolesnici zbog tih lijekova prigovaraju, no - hvala Bogu da postoje!).

Svi, naravno, trebamo dok još možemo nastojati da do infarkta uopće ne dođe. Važni su kretanje (barem pola sata na dan!), šport (prema mogućnostima!), zdrava prehrana, smanjivanje tjelesne težine, reduciranje uživanja alkohola, liječenje visokog tlaka, šećerne bolesti i kolesterola te prestanak pušenja. Baš kod bolesnika s anginom pektoris je olakšanje nakon odricanja od nikotina upravo čudesno, a rizik za prvi ili ponovni infarkt pada te je, nakon godinu ili dvije, sličan onome kod nepušača. Dakle – paziti, promatrati, brzo reagirati, ali – u prvom redu – predusresti! •

U POVODU 150. OBLJETNICE STRANKE PRAVA I 115. OBLJETNICE SMRTI OCA DOMOVINE DR. ANTE STARČEVIĆA

KRONOLOGIJA PRAVAŠTVA (X.)

17. III. 1903. Održana je odborska sjednica HSP-a i ČSP-a kako bi se dogovorila suradnja i moguće ujedinjenje. Na prijedlog HSP-ovca Augusta Harambašića odlučeno je da se domovinaška *Hrvatska* i frankovačko *Hrvatsko Pravo* stope u jedan list. *Hrvatsko Pravo* i *Obzor* trebali su biti ubuduće glasila zajedničke pravaške organizacije. Propašću pregovora u listopadu iste godine svaki list (p)ostaje glasilom svoje pravaške opcije.[1]

24. III. 1903. Počinju demonstracije na Sveučilištu u Zagrebu i ne prestaju do Khuenova odlaska s banske stolice (lipanj 1903.). Među studentima i profesorima snažno su zastupljeni pristaše i članovi HSP-a i ČSP-a.[2] Istog dana prestaje izlaziti domovinaška *Hrvatska*, a njezini pretplatnici počinju dobivati frankovačko *Hrvatsko Pravo* sve do propasti pregovora s ČSP-om u listopadu iste godine.[3]

11. IV. 1903. U Zaprešiću je oružništvo otvorilo vatru na revolucionarno raspoloženo hrvatsko seljaštvo. Jedan seljak je ubijen, a više njih ranjeno. Nakon toga *Narodni pokret 1903.* u banskoj Hrvatskoj prerasta iz mirne, „skupštinske“ faze u revolucionarne nemire. Iz Zagreba šire se nasilne demonstracije duž zemlje. Hrvatske mase nisu se povlačile ni pred oružanom silom. O hrvatskom narodnom pokretu s velikim simpatijama pišu velikoaustrijska i kršćansko-socijalna glasila u Beču (npr. *Reichspost*). Razlog tomu jest protumađarski karakter kako pokreta u Hrvatskoj, tako i gore navedenih protudualističkih struja u Beču.[4]

23. VI. 1903. Khuen Héderváry odstupio je s banske dužnosti. *Narodni pokret 1903.*, u kojem su važnu ulogu odigrali HSP i ČSP, pokazao je da hrvatski narod nije pokoren ni nakon dvadesetogodišnjeg političkog terora.

11. X. 1903. Otkriven je Rendićev spomenik Anti Starčeviću na šestinskom groblju, iako je Starčević u svojoj oporuci jasno izrazio protivljenje podizanju ikakvog spomenika u njegovu čast. Istog dana održana je skupština Čiste stranke prava na kojoj je prihvaćeno ime HSP i odlučeno da se nastave pregovori s HSP-om o sjedinjavanju. No i dalje ustrajavaju na

Priredio:

Mladen KALDANA

bezuvjjetnom održavanju vlastitih značajki.[5]

17. X. 1903. Središnji odbor HSP-a javno izjavio da ne će primiti Čistu stranku prava u „jedinstvenu organizaciju“ (HSP). Razlog je „frankovačko straćarenje i nesnošljivost“ koje je protivno načelima iz sječanskih dogovora hrvatske oporbe koja su polazila od odbacivanja stranačkih tradicija kako bi se uklonili naslijedeni sporovi. Propašću pregovora ČSP se okreće daljnjem razvoju i jačanju te će u veljači 1904. promijeniti ime u Starčevićeva hrvatska stranka prava.[6]

14. XII. 1903. *Obzor* postaje glavno glasilo domovinaško-obzoraškog HSP-a (tzv. „pravaški Obzor“). Već u veljači sljedeće godine prestaje to biti.[7]

4. II. 1904. Nakon nepuna dva mjeseca *Obzor* prestaje biti glavnim glasilom domovinaško-obzoraškog HSP-a.[8]

2. V. 1904. U Zagrebu počinje izlaziti *Hrvatstvo*, klerikalno (kršćansko-socijalno) glasilo. Grupacija oko *Hrvatstva* ubrzo će od zastupanja općenitog katoličkog hrvatstva prijeći na katoličko pravaštvo. Oko tog dnevnika okupljalo se niže i srednje svećenstvo te katolici laici. Prvi urednik bio je „pravaški bard“ August Harambašić (Hrvat pravoslavnog podrijetla). Najpoznatiji pripadnici te pravaške grupe su Fran Milobar, Josip Pazman, Dragutin pl. Hrvot i Josip Lončarić. *Hrvatstvo* na početku nije bilo blisko frankovcima zbog njihova antiklerikalnog stava.[9]

13. V. 1904. U Zagrebu je umro pozнатi starčevićanac i veliki hrvatski književnik **Eugen KUMIČIĆ**. Rođen je u Brseču 11. siječnja 1850., pokopan na zagrebačkom Mirogoju. Više o njemu u tekstu na dan rođenja.

2. VII. 1904. U Županji je rođen Ivan ORŠANIĆ, hrvatski nacionalni bo-

rac, katolički intelektualac, publicist i političar. Umro je 17. prosinca 1968. u Buenos Airesu. Još kao student počeo je djelovati u redovima Hrvatskoga katoličkog pokreta i Katoličke akcije, te je bio član Hrvatskoga orlovskeg saveza. Kasnije, među ostalim, bio je glavni urednik *Hrvatske Smotre* i suradnik *Hrvatskog Naroda*. Iznimno je djelatan u domovinskoj ustaškoj skupini, zbog čega ga progone i zatvaraju u logor Kruščica (kraj Vi-

Ivan Oršanić (1904.-1968.)

teza, BiH). U NDH je bio važna osoba: šef promičbe, član Glavnoga ustaškog stana (GUS), upravni zapovjednik Ustaške mladeži, državni tajnik u Ministarstvu udružbe, državni savezničar Glavnog saveza staliških i drugih postrojbi itd. U svibnju 1945. kreće u emigraciju, te stiže u Argentinu. Tamo je nastavio djelovati za „hrvatsku stvar“. Nakon razlaza s Pavelićem, zajedno s bratom Antonom (i još nekim) stvara početkom 1951. Hrvatsku republikansku stranku (HRS).[10]

28. II. 1905. U Docu Donjem kraj Omiša rođen je **Branimir JELIĆ**, iznimno sposoban pravaški organizator. Umro je pod sumnjivim okolnostima (vjerojatno otovan) 31. svibnja 1972. u Berlinu. Jelić je potekao iz pravaške obitelji. U

Zagreb je došao 1923. na studij medicine. Iste godine učlanjuje se u Hrvatski akademski pravaški klub „Kvaternik“, da bi 1924. postao predsjednikom kluba. Nedugo zatim ulazi u Poslovni odbor HSP-a, što jasno pokazuje Jelićevu sposobnost i privrženost Starčevićevu nauku. Bio je vođa Saveza Hrvatske pravaške republikanske omladine, te glavni urednik listova *Starčević i Hrvatski Domobran*. Odlazi u emigraciju prije proglašenja diktature. Najvažniji je organizator društva „Hrvatski domobran“, odnosno ustaške organizacije, u obje Amerike. Početkom Drugoga svjetskog rata (1939.) Britanci su ga uhitili kod Gibraltara te držali u internaciji većinom na otoku Manu do kraja 1945. U SR Njemačkoj osniva 1951. Hrvatski Narodni Odbor (HNO), smatrajući kontraproduktivnim za hrvatsku nacionalnu borbu da ju predvodi kompromitirani Pavelić. HNO je imao list *Hrvatska Država* i poluvojnu organizaciju „Hrvatska obrana“. Poznatiji Jelićevi suradnici u HNO-u bili su: Filip Lukas, Stjepan Buć i Mate Frković.[11]

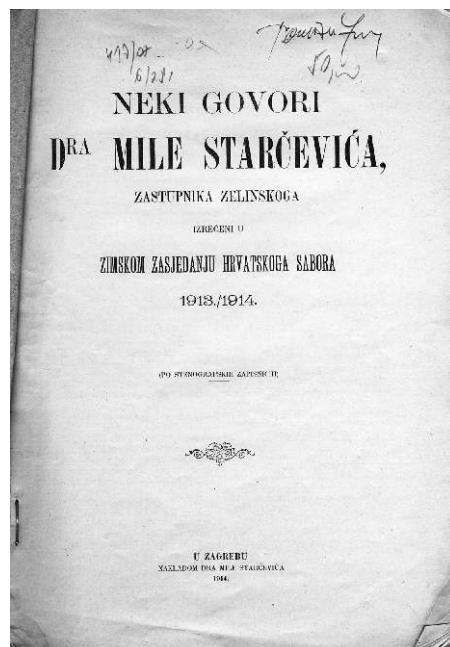
19. III. 1905. U Dubrovniku počinje izlaziti glasilo dalmatinske Čiste stranke prava – *Prava Crvena Hrvatska*. To je posljedica nezadovoljstva „prodanovaca“ u redakciji pravaške *Crvene Hrvatske*, koja je zastupala liniju hrvatsko-srpske suradnje. Od svibnja 1906. *Prava Crvena Hrvatska* bit će „pomoćno“ stranačko glasilo nove dalmatinske Stranke prava, koja je tada nastala od Prodano-ve Čiste stranke prava i preostalih južno-dalmatinskih pravaša koji nisu sa Strankom prava ušli u Hrvatsku stranku. *Prava Crvena Hrvatska* predstavljaće u dalmatinskom pravaštvu najdosljedniji otpor srpstvu u hrvatskim zemljama.[12]

27. IV. 1905. U Splitu se ujedinila matica dalmatinske Stranke prava i Nacionalna hrvatska stranka u Hrvatsku stranku. Ta će stranka vjerno provoditi politiku „novog kursa“ – suradnja sa srpskim političarima u borbi za narodna i državna prava, koja će prerasti u jugoslavensku politiku.[13]

17. VIII. 1905. U *Hrvatskom Pravu* izašao je prvi u nizu članaka s potpisom *Argus*. U njima se Fran Supilo optužuje da je srpski plaćenik, tj. špijun. Josip Frank je tvrdio da će priložiti dokumente koji će to potvrditi. No na sudskom procesu krajem 1906. (Supilo je tužio *Hrvatsko Pravo*) Frank je morao priznati da ne može dokazati navode o Supilu. Afera „Argus“ je nanijela ogromnu štetu ugledu

frankovačke stranke i posebno Franku. Tijekom 1906. i „afera Strassnoff“ je osramotila frankovce, jer je Frank povjeroval varalici iz Mađarske i konspirirao s njim. Od tada skupina frankovaca oko Mile Starčevića i zubara Ante Pavelića sve se više udaljava od Josipa Franka, što će rezultirati *Drugim pravaškim raskolom* u travnju 1908.[14]

3. X. 1905. Donesena je Riječka rezolucija zahvaljujući bivšim (zaslužnim) pravašima Anti Trumbiću i Franu Supilu. Zajedno sa srpskom Zadarskom rezolucijom (17. listopada) daje programatska načela politici „novog kursa“, koju će provoditi Hrvatsko-srpska koalicija (HSK). „Novi kurs“ daje potporu Mađari-

ma protiv Beča, pod uvjetom da podrže ujedinjenje Dalmacije s Hrvatskom i Slavonijom. Također priznaje ravnopravnost Srba s Hrvatima u Trojednici. Protiv Riječke rezolucije izjasnili su se frankovačka Starčevićeva hrvatska stranka prava (SHSP), Hrvatska pučka seljačka stranka (HPSS) i mađaronska Narodna stranka. HSK su utemeljili HSP, Hrvatska pučka napredna stranka, Srpska samostalna stranka (SSS), Socijaldemokratska stranka Hrvatske, Srpska narodna radikalna stranka i pojedini nezavisni političari različitih provenijencija. Srpski radikali i socijaldemokrati istupit će 1907. iz HSK, ali njih će zamijeniti dobar dio bivših hrvatskih i srpskih pripadnika propale mađaronske Narodne stranke. HSP i Hrvatska pučka napredna stranka stupaju se krajem 1910. u Hrvatsku ujedinjenu samostalnu stranku, koja zajedno sa SSS-om vodi HSK.[15]

1. I. 1906. U Sarajevu je Josip Stadler pokrenuo *Hrvatski Dnevnik*. Ovaj list, frankovačkog i „klerikalnog“ usmjerenja, iznimno je važan za pravaštvu u Bosni i Hercegovini.[16] Prema mnogima, prvi urednik *Hrvatskog Dnevnika* bio je Kerubin Šegvić. Međutim, u vlastoručnom Šegvićevom životopisu nigdje nema ni spomena njegova rada u Sarajevu, dok u Kršnjavijevim memoarima stoji da je „prognan iz Bosne“.[17] Činjenica jest da je već od kraja 1906. u Zagrebu, gdje djeluje protiv frankovačke stranke; prvo kao član prosrpskog HSP-a, a zatim milnovačkih pravaša.[18]

(nastavit će se)

Bilješke:

- [1] S. MATKOVIĆ, *Čista stranka prava 1895.-1903.*, 163.
- [2] Isto, 164.; J. HORVAT, *Politička povijest Hrvatske*, sv. 1., 251.-252.
- [3] S. MATKOVIĆ, *Čista stranka prava 1895.-1903.*, 163.
- [4] J. HORVAT, *Politička povijest Hrvatske*, sv. 1., 252.-253.; Mirjana GROSS, „Hrvatska politika velikoaustrijskog kruga oko prijestolonasljednika Franje Ferdinanda“, ČSP, 2/1970., br. 2, 10.
- [5] S. MATKOVIĆ, *Čista stranka prava 1895.-1903.*, 182.-185.
- [6] Isto, 185.-187.
- [7] J. HORVAT, *Povijest novinstva Hrvatske*, 335.
- [8] Isto.
- [9] J. KRIŠTO, *Hrvatski katolički pokret*, 25.-29.; vidi program *Hrvatstva* u: T. CIPEK, S. MATKOVIĆ, *Programatski dokumenti hrvatskih političkih stranaka i skupina*, 476.-480.
- [10] *Tko je tko u NDH*, 302.-303.; prikaz Oršanićeva idejnog sklopa u kraćim crtama: Ivo KORSKY, *Hrvatski nacionalizam. Članci i eseji*, Buenos Aires 1983., 369.-378.
- [11] J. JAREB, „Kratki životopis dra Branimira Jelića“, *Političke uspomene i rad dra Branimira Jelića*, (pr. J. Jareb), 600.-634.; *Tko je tko u NDH*, 53.
- [12] M. DIKLJČ, *Pravaštvu u Dalmaciji do kraja Prvoga svjetskog rata*, 358., 393.
- [13] Isto, 354.-358.
- [14] J. HORVAT, *Povijest novinstva Hrvatske*, 345.-347., 415.-417.
- [15] T. CIPEK, S. MATKOVIĆ, *Programatski dokumenti hrvatskih političkih stranaka i skupina*, 494.-498., 505.-507., 638.-642.; J. HORVAT, *Politička povijest Hrvatske*, sv. 1., 269.-275.
- [16] J. KRIŠTO, *Riječ je o Bosni*, 54.
- [17] Ž. BEZIĆ, „Don Kerubin Šegvić – život, smrt i djelo“, I. dio, *Hrvatska obzora*, 4/1996., br. 1, 83.; I. KRŠNJAVA, *Zapisci*, sv. 2., 469.
- [18] S. MATKOVIĆ, *Čista stranka prava 1895.-1903.*, 330.; I. KRŠNJAVA, *Zapisci*, sv. 2., 469.-470., 483., 487., 489., 491., 575. •

PROTIV ULASKA U DRŽAVNU ZAJEDNICU SA SRBIJOM: JEDAN DOKUMENT IZ 1916. GODINE

Na prvi bi se pogled reklo da je sve do 1990. u historiografiji, publicistici i novinstvu bilo uobičajeno da se u kontekstu rasprava o jugoslavenstvu i Jugoslaviji ističe doprinos «našeg iseljeništva» stvaranju jugoslavenske države. No, ni nakon 1990. stvar se nije bitno promijenila: i onda kad se jugoslavenstvo izravno i otvoreno ne veliča kao «napredno», njegovi se ideolozi i protagonisti časte imenima ulica i trgova, veliča ih se u historiografskim studijama i u školskim udžbenicima. Oni koji su bili protiv Jugoslavije i danas su marginalizirani, zaboravljeni, nepoznati. To je jasna poruka koju mi sami i naše doba šaljemo naraštajima što tek dolaze.

Zbog toga smo se odlučili u cijelosti objaviti jedan zanimljiv dokument koji je i u stručnim krugovima skoro nepoznat – makar su se neki povjesničari njime ipak služili. Riječ je o izjavi koju je svojedobno, u jeku jugoslavenske propagande u Sjedinjenim Američkim Državama, potpisala i objavila skupina hrvatskih i slovenskih svećenika. Dokument «*Naša izjava*» objavljen je u prvoj polovici 1916., a tekst, što ga donosimo u cijelosti i bez ispravaka (uz neznatne napomene označene uglatim zagradama), pokazuje da su i tada prave prirode jugoslavenstva bili svjesni svi oni koji su je htjeli biti svjesni.

Najvjerojatnije je (zapravo skoro sigurno), da je *spiritus movens* i glavni autor teksta «*Naše izjave*» i njezine dopune («*K našoj izjavi*») hrvatski katolički svećenik pravaške orijentacije, mons. **Martin Davorin Krmpotić**. Prigoda je to da se i o njemu kaže koja riječ. Rođen je zaseoku Veljun, u Krivome Putu, 8. studenoga 1867. Osnovnu je školu završio u Krivome Putu, a gimnaziju u Senju i Karlovcu. Bogosloviju je studirao u Zagrebu i Senju, jer mu je 1891. kao pravaš zabranjeno nastaviti studij teologije u glavnem gradu Hrvatske. Za svećenika je zaređen 1892., a službovao je kao kapelan i upravitelj niza župa, uglavnom u Senjsko-modruškoj biskupiji, ali i izvan nje (Cetingrad, Zavalje, Cerovnik, Bribir, Lađevac, Kostrena, Praputnjak, Brlog, Otočac, Tršće, Zagorje kod Ougulina, Plemenitaš). To seljakanje posljedica je njegovih političkih uvjerenja i njegova

nacionalno-političkog i prosvjetnog rada, od čega nije odstupao ni pod cijenu svakodnevnog šikaniranja. Na poziv biskup **Louisa Marie Finka** iz Lewenwortha (Kansas, SAD) 1901. odlučuje poći za župnika Hrvatima u Kansas Cityju. Svu je imovinu u domovini uspio prodati za svega 5 kruna i 3 filira. Po dolasku u Ameriku intenzivno se bavi publicističkim radom, objavljuje brojne feljtone i eseje iz hrvatske povijesti ("O Cetingradu i izboru Ferdinanda", "Slovenci i hrvatsko državno pravo", "Povijest Otočca i Modruša", "Opis grobova i napisa hrvatskih plemića u crkvi sv. Antuna u Bihaću"), a u listopadu 1915. tiskao je knjižicu *Are*

lišta hrvatskih katolika, osniva *Hrvatski savez*, surađuje u američkom izdanju *The Catholic Encyclopedia*, a u Chicagu uteče meljuje *Hrvatsko književno društvo*. Piše o problemima hrvatskih iseljenika i o radničkom pitanju, bavi se sindikalnim pokretom i kritički raspravlja o socijalističkim idejama. Godine 1921. osniva *Hrvatsku republikansku ligu* i propagira **Radićeve** ideje sve dok se Radić u nekoliko navrata nepromišljeno ne obori na Crkvu. U drugoj polovici 20-ih godina simpatizira s nacionalističkim dijelom hrvatske oporebe, a nakon posjeta Domovini 1927. pruža joj i konkretnu pomoć, što je tema koja zaslужuje potanja istraživanja. Umro je 31. siječnja 1931. u Grand Canyon u Arizona. U Hrvatskoj je, kako Hrvatima i priliči, i danas potpuno nepoznat. (T. J.)

*

„NAŠA IZJAVA“
I
„K NAŠOJ IZJAVI“

**STANOVIŠTE HRVATSKOG I SLOVENAČKOG SVEĆENSTVA
U AMERICI GLEDOM NA JUGOSLAVENSKU, BOLJE VELIKO-SRPSKU PROPAGANDU U AMERICI**

TISAK „NARODNOG LISTA“, NEW YORK, N. Y.

**NAKLADA:
CROATIAN PRINTING &
PUBLISHING CO. N. Y. 1916.**

PREDGOVOR

Odkada je rat u Evropi započeo, nije hrvatsko svećenstvo izjavilo nigdje otvoreno svoje stanovište gledom na jugoslavensku, bolje veliko-srbsku propagandu, koja je u ovoj zemlji medju Hrvatima operirala punom parom, da prikaže svojim gospodarem i najamnikom, e su Hrvati voljni i željni, da se odreku Hrvatskog imena i povijesti, te da su voljni postati Jugoslaveni, bolje Srbi i podanici dinastije Karagjorgjevića.

To isto svećenstvo je dapače bilo prikazivano s jedne strane po [don Niki] Grškoviću, kao da je solidarno s njime, - dok

se s druge strane tvrdilo za njeke svećenike, da su za Švabe i Magjare. To je prisili lo pod izjavu podpisane Hrvate i Slovence svećenike u Americi, da izadju sa „Našom Izjavom”, i kašnje "K našoj izjavi".

NAŠA IZJAVA

Na prvom mjestu kano Hrvati i sinovi domovine Hrvatske i bratskih slovenačkih zemalja naglasujemo i ovim utvrđujemo ovdje naše političko stanovište prema našoj domovini u ova ratna vremena, koja nose u sebi vidljive i nevidljive jošte posljedice.

Mi stojimo na narodnim, državnim, povjesnim i pisanim pravima države Hrvatske i njezinoga naroda, koja se sadržavaju medju ostalim u krunidbenim zavjernicama hrvatskih vladara sve od god. 1490., i dalje sve do današnjega doba; zatim u izbornoj diplomu od god. 1527., te u pragmatičkoj sankciji od god. 1712. U kratko: mi stojimo na programu stranke prava od god. 1894., koga je u svojim spisima i govorima odavno razvio i dokazao apostol hrvatstva **Dr. Ante Starčević**, i koga na trsatskoj skupštini prihvatiše braća Slovenci.

Vjerujemo u snagu, narodnu svijest i domoljublje hrvatskoga i slovenačkoga naroda, za što nam svjedoči njegova prošlost od 14 vijekova, u kojoj ga mnogo jači neprijatelji skršiti nisu mogli, i na toj prošlosti ostvarenu gledamo njegovu slobodu i nezavisnost.

Vjerujemo, da Hrvati i Slovenci, koje veže vjera, povjest, kultura i suvereni narodni osjećaj, što su moćni faktori u državi svakoga naroda, sačinjavaju jednu cjelovitu skupinu naroda na jugu Europe, i kao takovi imaju sve preduvjete za samostalnost.

Znademo, da hrvatska država od Triglavu do Drine, od Dunava do Jadranu, nije nikada od postanka svoga g. 924., presta la, pa niti u najcrnijim vremenima u dalekoj prošlosti ni u bližoj sadašnjosti od god. 1790. do danas. Ona je ostala kao država i kao narod, a takova će i ostati. Vjerni sinovi njezini neće pazariti sa njezinim pravima.

Znademo, da su službena Austrija i Magjarija, Turska i Italija, kojima je pomagala i Velika Englezka, kroz vjekove navaljivale i krnjile sveta prava i slobodu hrvatskoga naroda. Prošlost Hrvata i Slovaca odsudila je, odsudjuje neprestano i danas jošte živući narod sve krivice i oskrnjivanja prava njegovih javnom odsu dom i borbot za ista, zato uz sve ove nepravde i krivice ovaj narod ne traži os-

loboditelja niti ih očekuje izvana, nego iz samoga sebe, jer vjeruje u sebe da imade jakosti i samopouzdanja u radu i ustrajnosti u borbi za slobodu, koju vodi kroz stoljeća, koju će cijeniti i štovati, jer će ju sam izvojštiti. Oni, koji dvoje o sposobnosti naroda, da bi se sam oslobodio, niječu njegov opstanak. Narodi, kojima drugi dadu slobodu, postaju njihovi malodobnici.

Postupak magjarske nasilne politike i austrijsko odobravanje ove politike odsudujemo najoštrije, i u ime čovječnosti i prava jednoga naroda na opstanak i slobodan razvitak tražimo i tražit ćemo, da Hrvatima ostanu njihove zemlje i more, njihova prava; sve krivice da se isprave, jer sadanja prolita hrvatska i slovenačka krv na bojnim poljanama Europe vapi za osvetom Bogu osvetniku svake krivice.

Tvrđimo ovdje, da je takozvani srpski elemenat, koji žive i koji se je rodio u državi Hrvatskoj, kroz zadnjih pedeset godina, ili bolje odkada je stupio na političko polje u Hrvatskoj, uvijek i vjerno stajao na strani i u službi neprijatelja Hrvatske, osobito Magjara, Austrije i Talijana. U pitanju Slavenstva uopće, Jugosla venstva napose, vode nas misli izražene

«...Zato uz sve ove nepravde i krivice ovaj narod ne traži osloboditelja niti ih očekuje izvana, nego iz samoga sebe, jer vjeruje u sebe da imade jakosti i samopouzdanja u radu i ustrajnosti u borbi za slobodu, koju vodi kroz stoljeća, koju će cijeniti i štovati, jer će ju sam izvojštiti. Oni, koji dvoje o sposobnosti naroda, da bi se sam oslobodio, niječu njegov opstanak. Narodi, kojima drugi dadu slobodu, postaju njihovi malodobnici.»

u spisima hrvatskih političara, patriota životom i radom, vrlih pokojnika **Eugena Kvaternika** i Ante Starčevića, te žalostno iskustvo koga je doživio u ovom pitanju veliki vladika **Strossmajer** od vremena osnutka Jugoslavenske akademije pak do god. 1885., kada je htio pohoditi Srbiju kano biskup svojih ovaca, koje živiše u Srbiji, no srpska vlada mu je pisala, da ne jamči za njegov život ako u pohode dodje. Fanatizam Srba, koji je njihovo osobito obilježje, bijaše prije jak, jer "Srbi svi i svuda", a sada je još jači; u njemu bi se morali po njihovoj nauci utopiti svi narodi

na Balkanu. Mi ne idemo ni u Srbe, ni u Jugoslavene, ni u Srbo-Hrvate, nego osta jemo Hrvati, braća ostalim Slavenima, ali svaki u svojoj kući, i na svojoj zemlji i u opsegu svojih prava, jer smo se tako razvijali i povjest svoju stvarali od početka naseljenja pradjedova naših u sadanju domovinu našu.

Italija je svojim ulaskom u sadanji rat odsudila nepravednu, ludu austrijsku politiku, koju je Austrija vodila proti Hrvatima i Slovcima u Primorju i Dalmaciji, jer pogodujući talijanskoj manjini Austria je pripravila polje talijanskoj navalji. Trojni sporazum, Franceska, Engleska i Rusija obećaše Italiji gospodstvo u Jadranu i posjed naše obale i zemlje od Trsta dalje. Ovaj prodajni rad koga izvedoše ove velevlasti mi najoštrije odsudujemo. Engleska nije Italiji ponudila za nagradu ulazu u rat, otoke Malte u Sredozemnom moru, kojim ona gospodari, a na kome stanuju sami Talijani; niti većega prava u Sredozemnom moru, kojim vladaju Englezi i Francuzi, a još manje posjeda u Egiptu. Franceska ne dade joj pokrajine Savoie, niti dijela Tunisa, u kojoj žive više od milijun i pol Talijana. Rusija, koja imade interesa u kraljevinama Srbiji i Crnoj Gori pristala je na obećanje Italiji, tako, da Srbije ni Crne Gore nitko ni pitao nije, kada je obećanje učinjeno, nego joj javiše što su Italiji prodali. Ovi koji sada grme i vedre u Europi ne ponudiše onoga, što bi po načelu narodnosti morali, nego su nevjernoj i neprijateljskoj Italiji dali vrata i oči hrvatske države i naroda, da ih ona zatvori i zaslipi za uvjeke. Kosti i meso hrvatskoga i slovenskoga naroda iznesoše na pazar, da kupe Italiju za rat, u kome pogibaju hrvatski i slovenski junaci braneći prag svoj od izdaje, koju počiniše Franceska, Engleska i Rusija na njihovom narodu. U svojim proglašima narodu za rat oglasiše one, da idu u rat za oslobođenje malenih naroda. Povjest njihova jest protivna ovom proglasu, jer nijednoga naroda nikada osloboidle nisu, nego protivno, slobodu im uništile, te ne trebaju Njemačke i Austrije koriti radi toga. Obećaše tudjinu pune dvije trećine hrvatskih zemalja, tako, da od 110.000 četvornih kilometara zemlje neće ostati Hrvatskoj niti jedna trećina, kada se izvede osnova ili ugovor između trojnog sporazuma i Italije. "Razdijeliše haljine moje, i kockaše se za nje".

Slobodna i ujedinjena Hrvatska u uredjivanju svojih međunarodnih pravnih i političkih odnošaja ugovarat će i sklapat

će ugovore i zakone po načelu: "regnum regno non praescribit leges". Država državi ne propisuje zakona.

Dosadanje rezolucije počamši sa onom na sastanku [tzv. Prvi jugoslavenski narodni sabor] u Chicagu od 10. ožujka 1915. ne spominju nikakovih garancija, koje samostalan narod kano uvjete svojoj samostalnosti traži, nego naprotiv držimo, da one ruše temelj hrvatskoga individualnoga i državnoga opstanka, Hrvatsku lišavaju njezine prošlosti, njezinih prava, na rodnoga imena i njezinoga državnoga značaja.

Autoritativne izjave do sada nema od nijedne strane, da će u "Jugoslaviji" ostati samostalna Hrvatska, nego naprotiv izaslanici jedne strane, koja imade autoritet da to izjaviti, izjavljivaše se na sastancima i u njihovim govorima, za monarhičnu veliku Srbiju. U jedinstvenoj državi "Jugoslaviji" ili točnije Velikoj Srbiji nećemo da se gubi država hrvatskoga naroda, koja je barem tri vijeka starija od države Srba. Vjerni Bogu, narodu i domovini svojoj, te onomu, na koga je narod prenesao svoje suvereno pravo vladati, koje se odražuje u kruni hrvatskih vladara.

Na koncu u ovom nejasnom položaju, koji se nalazi u ovim našim stranama, gdje mi iseljenici živemo, nama neka bude luči vodilicom patriotizam i riječi prokušanih boraca za narodna prava gg. **Dra. Matka Laginje** iz Istrije, zastupnika **Stjepana Zagorca** iz Hrvatske, **don Ive Prodana** iz Dalmacije, biskupa **[Ivana Ev.] Šarića** iz Bosne, te **Dra. I. Kreka** iz Kranjske.

Svršio se rat kako mu drago, mi se ne odričemo, već ćemo tražiti hrvatsku samostalnu državu sa svim njezinim pravima, koja imade suvereni narod.

Rev. Dr. E. Kajić,
Rev. Pet. Čančarević (opozvao)
Rev. B. Bekavac,
Rev. Ivan Raab,
Rev. Ambroz Širca,
Rev. D. Krmpotić,
Rev. A. Žuvić,
Rev. Leon Josip Medić,
Rev. Anton Sojar,
Rev. Francis Podgoršek,
Rev. I. Petrišak,
Rev. Mihael Tušek,
Rev. Fr. Rancinger,
Rev. M. Hranilović,
Rev. Valentin Mihelić.

*

Gornja "Izjava" je podpuno jasna, nu pošto je naravno, da se u takovim izjavama ili rezolucijama gleda biti što kraćim,

pokazala se potreba, da se "Našoj Izjavi" dodade njeki komentar ili tumač. Tim više bila je to potreba, što protivnički listovi nas objedjuju, da mi ne želimo slobode; da hoćemo ropstvo i slično. Pod naslovom „K Našoj Izjavi" donosimo takovi komentar, u kojem neprijateljima političke samostalnosti naše Hrvatske domovine i trgovcima, njezinih prava dokazujemo, kako će izgledati sloboda naše drage do-

Mons. Davorin Krmpotić, pisac brošure i prvak hrvatskoga nacionalističkog pokreta u SAD-u

movine, koju naši politički protivnici očekuju od Četvornoga Sporazuma (Entente).

K NAŠOJ IZJAVI.

Hrvatski i slovenski svećenici podpisani na "Našoj Izjavi", izdali su tu "Izjavu" skroz spontano bez ikakvih debata, sastanaka, poticanja, mamljenja, obećavanja ili prijetnja. Predložilo se pismeno, u kojem smislu treba da izdamo izjavu i svi jednoglasno rekoše, da je takova izjava nuždna i da je svaki osjećao nuždu i dužnost slične izjave. Poznati izmamljivač političkih izjava, **Don Niko Gršković**, znade ponajbolje, da se od hrvatskih svećenika ne izmamljuju tako lahko jugoslavenske bolje slavosrpske izjave. To ga je poučio naš chicažki sastanak, na koji je došao sa svim svojim aparatima i spremama, kojemu su prisustvovali svi oni, na koje je on mogao računati, pa je ipak otisao duga nosa. Doista je bilo žalostno i tragično za toga trgovca političkih izjava, kada morade otici sa sastanka bez

željno željkovane izjave, za koju već bio siguran i za koju je već bio sastavio katalog na londonski komite, što je glasio: Svi hrvatski svećenici su za jugoslaviju. To je moja zasluga. Molim da se uvaži, pa da bude što obilnija nagrada itd.

Jest, reći će kogod, al Gršković je ipak izmamio izjavu i s njom se pohvalio. Na ovaj prigovor mora se svakako odgovoriti. Gršković i njegova dva trabanta gg. [Maksim] Relić i Medin su najprije iznijeli čisto slavosrpsku rezoluciju, u kojoj traže ujedinjenje troimenoga naroda (srpskoga, hrvatskoga i slovenačkoga) u jednu jedinstvenu državu - Jugoslaviju, da kako pod žezlom Karagjorgjevića.

Kad je ta rezolucija s indignacijom odbijena, da se oslabi utisak blamaže, trebalo je ma što poduzeti, jer inače s bogom ugled Don Nike pred cijelim Srpstvom i Slavosrpstvom; do vraka dinari, rublji pa i lire, kano i obećane časti u "njihovom kraljevstvu" - Jugoslaviji. I Don Niko se dade na posao, da nas "uhvati u riječi".

Donio drugu rezoluciju tako kapcioznu, da je mislio i u sebi uskliknuo: "eureka"! Ali i opet razočaranje, jer se rezolucija kljaštrila sve dotle, dok nije iz nje odstranjen svaki trag i miris Slavosrpštine.

U usvojenoj rezoluciji mi tražimo: 1. podpunu slobodu vjere; 2. ekonomsko oslobođenje i 3. ujedinjenje hrvatskoga naroda.

Po sebi se razumije, da nismo mislili na onaku vjersku slobodu, koju imadu katoliči u Rusiji, Francuzkoj ili Srbiji. Taku vjersku slobodu si mogu želiti naši katolički Slavosrbi, ali nikada pravi Hrvati katolici. Mi znamo, da je u Austro-Ugarskoj Monarkiji podpuna sloboda vjerska, ali nije podpune slobode u upravi crkve, a osobito baš katoličke, u koju se država mješa. Samo takovu slobodu smo razumjeli u toj rezoluciji i nju zahtjevamo.

Ekonomičku t. j. financijalnu i gospodarstvenu slobodu traže svi pošteni i rodoljubni Hrvati, a osobito podpuno financijalno oslobođenje od Magjarske, u koje nas je bacila nesretna nagodba sa Magjarskom.

To je program, odnosno esencijalni dio programa stranke prava, na koji mi priznemo; dočim glavni korifeji naših Slavosrba rekrutiraju se iz koalicije, koja je magjarofilska i koja taj sistem naše financijalne podredjenosti brani i podržaje. Zato Don Gršković nije s tim učinio nikakve usluge [Franku] Potočnjaku [izaslaniku Jugoslavenskog odbora] magjaronu-koalicionaru i njegovoj prodajničkoj družbi.

Pod ujedinjenjem hrvatskoga naroda rekli smo izrično i mislili ujedinjenje svih hrvatskih i slovenačkih zemalja u jednu nezavisnu i slobodnu državu, koja će si sama gospodariti, kojoj neće biti gospodarom ni Austrija, ni Magjarska, pa mankar imala s njima zajedničkoga vladara (personalnu uniju). Eto, to je čisti program hrvatske stranke prava.

Eto, to je naš ideal, to znači ona naša izjava sastavljena na chikažkom sastanku. Na ovu rezoluciju je pristao i Gršković i njegova družba, osim Rev. Relića, komeju je bilo prevruće na sastanku pa se izgubio prije vremena.

Rev. Gršković se pohvalio u svojoj novini, kako nas je naveo, da se zamjerimo Austriji i veselo si tro ruke, a ne vidi sjerotinja, da se on blamirao prama svojim gospodarima. Da se mi ne bojimo zamjeriti Austro-Ugarskoj, predbaciti joj i najstrožije odsuditi njezine griehe počinjene na hrvatskom narodu, to mu je najrječitiji dokaz "Naša Izjava".

ZAŠTO SMO IZDALI „NAŠU IZJAVU“?

Lovac i trgovac političkih izjava i rezolucija Don Niko Gršković i družina - tutti quanti - Slavosrbi neprestance nas trpali u slavosrpsku torbu, da nas, kad dodje tomu vrijeme, iztresu pred kralja **Petra**, a traže onda nagradu; da cijeli svijet vidi, da su se Hrvati odrekli svoje političke eksistencije i svakoga prava na nju, te se zadovoljuju s time da smiju pod dinastijom Karagorjevića zvati se Jugoslaveni. Tako su to zamislili "Srbi svi i svuda"; tako se imala ostvariti srpska "zavetna misao". U tu svrhu se drže skupštine, stvaraju rezolucije, plaćaju mnogobrojne novine pisane čirilicom i latinicom. Sve to vode i provode prodani Slavosrbi i Srbi.

Skupe po 200-300 ljudi (većinom svagdje Srbi) i onda se deru kao cirkuski pelivani: evo vidite ljudi, čujte narodi, počujte Alirci [Saveznici, op. prir.], sav hrvatski narod se odriče svoje političke individualnosti i eksistencije i prelazi u jugoslavensvo i jugoslavensku državu pod dinastijom **Petra Mrkonjića**. Takove se izjave dobro rentiraju kristalizirajući se u zlatne rublje i dinare, a bogme i u lire.

To je njima svejedno! Eksistencija je majke Hrvatske dobro unovčena. Dobije li još kogod mitru i prefekturu u kojem "Srezu" velike Srbije (n. pr. Boduliji), onda je trud nagradjen. Dušo moja, šta hoćeš više!

Kad se započeo grozni rat mislili su naši handl-tandleri: ode Austrija k vragu,

Hrvatsku će dobiti Srbija i posrbiti će nas istim načinom i sredstvima kano i makedonske Bugare, drži se Veljo, pametan budi, Veljo, ugrabi što možeš, unovči, što se dade unovčiti. Oni isti, koji su prije dvije godine prodavalni (za peštanske tiz korone) hrvatsku morsku obalu Magjari-ma, stavljaju se na čelo toj izdajničkoj trgovini sa eksistencijom naše hrvatske domovine, koja jim ne bi smjela nikada ni

više i pred cijelim svijetom to tražio za svoju domovinu; ali to se ne slaže sa srpskom zavetnom misli, kojoj se dadoše u službu naši prodani Slavosrbi ovdje i u domovini.

Mi smo u "Našoj Izjavi" to stanovište zauzeli u slučaju pobjede Aliiraca, onima riječima: „Svršio rat kako mu drago, mi se ne odričemo, već ćemo tražiti hrvatsku samostalnu državu sa svim njezinim pravim

Jugoslavensko narodno vijeće, američki izdanak Hrvatsko-srpske koalicije

kosti primiti.

Ne traže i ne tražište izdajice svoje domovine, da jim Srbi poštuju prava i integritet domovine, da ne tiču u njezinu samostalnost. Ne, oni ne smjedoše o tomu ni pisnuti, jer znaju kakva bi jih plaća čekala od "braće" Srba (naime onaka, kakva i bugarske rodoljube u Makedoniji), kad bi "vrag odnio Austriju" (to je njihov obljubljeni izraz) a hrvatske zemlje došle pod Srbiju. Ne, oni to ne traže, nego se odriču slobode i samostalnosti svoje domovine za Judinu plaću.

Jedanput sam rekao, Don Niko Gršković ovo: deder Ti poruči Srbima, da ne tiču u naše hrvatske zemlje, deder reci Srbima, da ćemo samo onda biti prijatelji i sretni, kada bude celokupna ujedinjena Hrvatska slobodna uz slobodnu Srbiju, pa da čuješ odgovor! I on mi reče: "hoću, sutra ću to napisati". Dobro, onda ću Ti skinuti kapu, rekoh ja. Ali Don Niko nije držao svoje obećanje; njemu se nije izplaćalo ovakovo stanovište. U slučaju, da je Austro-Ugarska doista propala, kao što smo i mislili na početku rata, onda bi svaki rodoljubni Hrvat stavio se na gornje stano-

ma, koja imade suvereni narod". Mi smo govorili iz duše i srca svih rodoljubnih Hrvata, koji neće pazariti sa pravima svoga naroda i svoje domovine; mi smo u "Našoj Izjavi" govorili iz duše stotina hiljada junačkih hrvatskih vojnika, koji se bore i ginu kano lavovi sa Talijanom, koga su pozvali u pomoć na račun naših hrvatskih i slovenačkih zemalja, oni isti, od kojih se naši prodani jugoslaveni nadaju spasu, a da budu još veće i smješnije budale, pišu i govore narodu, da će Velika Srbija uzprkos cijeloj Ententi iztjerati Talijane iz naših zemalja, ni pedlja, a ma baš ni pedlja joj neće dati od naših zemalja. Ako to nije vrhunac budalaštine i pljuska zdravomu razumu hrvatskoga naroda, onda nemože drugo ništa na svijetu biti. Organ Don Nike Grškovića je čak i to pisao, da je austro-talijanski rat samo finta, jer da su oni u zdogovoru kako će nas (Jugoslavene) zajednički uništiti.

"Jugoslavenski odbor u Londonu" neće dopustiti, da Talijani dobiju ma jednu stopu naših zemalja", pišu i govore bez prestanka naši Slavosrbi; a sami znaju, da taj jugoslavenski odbor nevrijedi obsolut-

no ništa, da on nema upliva na vlade entente ni koliko zadnji fakin na londonskoj ulici.

Kad bi oni što vrijedili, dala bi jim bogata Englezka bar kruha da se najedu i da ga neprosjače od američkih siromašnih radnika. Sav rad njihov je prosti humbug i mampara. Oni bi sigurno razvikali svaki svoj uspjeh na sve strane svijeta, ali sav njihov rad i uspjeh sastoji se u varanju siromašnoga naroda i mamljenju dolara od njega.

Ententa bi dala ne samo hrvatske nego i srpske zemlje i istome Kinezu, ako bi ju samo htjeo i mogao spasiti iz kaše, u kojoj se nalazi.

I tomu odboru je poslao Don Niko Gršković novac "Hrvatskoga Saveza", koji su rodoljubni hrvatski radnici smetali u korist Hrvatske, a nipošto za fakine, koji nam prodavaju domovinu Srbima i Talijanima.

Jest, oni nas prodavaju upravo i Talijanima, jer biti uz Ententu, koja nas prodaje Talijanima i onda od nje spas očekivati znači direktno prodavati svoju domovinu. Od ovoga se nemožete oprati, Vi Slavosrbi i izdajice Hrvatske, i kad bi još toliko gnusoba na nas mogli izbaciti u svojim stovarištima laži i prostote, koliko ste jih dosada izbacili. Vi to niste nikada ni po-

ski orlovi strvinaši, da joj raznesu izmuceno tijelo. Da vam zapane koji komad toga tijela, Vi ste se s njima skupa sletili na tu umišljenu strvinu. Vama dovikuje hrvatski narod, koji se bori kano div proti svojima mrcinašima, dovikujući mi i Hrvatska sa sv. Pismom: "jao vama psima (vodjama), koji skupa s vucima trčite i razdirate stado moje". Jao vama mrcinaš!

Vi znate, da Srbi nemisle iskreno s nama; vi znate, da nam svojataju sve naše zemlje i niječu nam isto ime naše; vi znate, da Srbi u svojim nastavnim (školskim) knjigama to čine. Vi to niste nikada pobili, a ni kušali oprovrči [opovrgnuti, op. prir.], jer je to oprovrči nemoguće. Između hiljada evo vam jedan dokaz srpskoga šovinizma. Srpski profesor **B. Karić**, izdao je „Zemljopis za IV. razr. osnovnih škola“, štampom kraljevske državne srpske štamparije u Beogradu. Sada čujte samo njekoliko mjesta iz te školske srpske knjige:

Odmah na prvoj strani u sadržaju čitamo, da su srpske zemlje: Kraljevina Srbija, Bosna i Hercegovina, Stara Srbija, Makedonija, Crna Gora, Dalmacija, Istra, Hrvatska i Slavonija, Bačka i Banat".

No kud i kamo je taj školski zemljopis zanimljiviji u pojedinim odjelima, gdje je govor o našim hrvatskim zemljama, koje

Naroda ima u Bosni i Hercegovini na 1,320.000 duša, a to je sve sam Srbin, osem nešto malo cigana, Izraljaca (Jahudijska) i doseljenih Nijemaca. Jezik, koji tamošnji Srbi, a naročito Hercegovci govore jest jezik, kakav čitamo u našim div-

«Mi ne idemo ni u Srbe, ni u Jugoslavene, ni u Srbo-Hrvate, nego ostajemo Hrvati, braća ostalim Slavenima, ali svaki u svojoj kući, i na svojoj zemlji i u opsegu svojih prava, jer smo se tako razvijali i povjest svoju stvarali od početka naseljenja pradjedova naših u sandanju domovinu našu.»

nim narodnim pesmama, dakle najčistiji i najljepši južni govor srpski. Zapadni se govori u samo nekim krajevima prama granici Hrvatske. No Bosanci i Hercegovci i ako su pravi Srbi, na žalost nisu jedne vere (!). Istina, pravoslavnih imade najviše, 572.000, ali imade i muhamedanaca i katolika.

DALMACIJA.

Govoreć o Dalmaciji u toj knjizi, "koja služi mladoj srpcadi za nauku i izobrazbu" piše se o Dalmaciji ovo:

"Naroda u Dalmaciji imade na 480.000 duša i to je sve sam Srbin. Imade 20.000 Talijana, koji žive po varošima. Velik deo Srba zove se Hrvatima. Jedna je samo petina naroda pravoslavni, a ostalo su sve katolici... Dalmacija je kraljevina, ali kralja nema, već joj car austro-ugarski postavlja namesnika".

Govoreć o Dubrovniku posvećuje mu najveću pažnju, pa veli: "Dubrovnik je najstarija srpska varoš, jer joj ima ne malo 1000 godina. Vodila je živu trgovinu po svim srpskim zemljama. Mnogo je slavnih naučnika i književnika srpskih (Pesnici: Gundulić, Gjorgjić, Palmotić. Naučnik Bošković, itd.) rogjeno i živelio u Dubrovniku..."

ISTRA.

"U Istri imade 300.000 duša. Od toga broja dolazi 100.000 na Srbe, 43.000 na Slovence, koji su veoma srodni Srbima i 90.000 na Talijane. Bez malo svi su Istrani katolici, nešto samo preko hiljadu duša vere su pravoslavne. Značajno je to, što se u krčkoj eparhiji služba božja služi srpskim jezikom. Sve osnovne škole su talijanske, pa je stoga škola tamošnjim Srbima davala vrlo malo znanja. No danas

Nadgrobna ploča mons. Martina Davorina Krmpotića u Kansas Cityju

kušali s kakovim dokazom, nego samo gnusobama i glupim rekriminacijama. Vaša Jugoslavenska - bolje velikosrpska - politika jest politika mrcinaša i vi lideri te politike ovdje i u Londonu jeste pravi mrcinaši. Činilo Vam se da je Austro-Ugarska Monarkija a dosljedno i u njoj i naša mila domovina Hrvatska mrcina, na koju će se, na sada, spustiti srpski i talijan-

prikazuje kao čisto srpske zemlje. Da se vidi, kuda je pohlepnost Srba težila, mi ćemo doslovno citirati, kako se nalazi u toj školskoj knjizi.

BOSNA I HERCEGOVINA.

"Bosna i Hercegovina su dve srpske zemlje; nahode se u severozapadnom kutu balkanskoga poluostrva i sa svih strana okružene su samim srpskim zemljama.

je mnogo bolje, jer imade do stotinu srpskih škola, u kojima se govori srpskim jezikom.

HRVATSKA I SLAVONIJA.

U Hrvatskoj i Slavoniji osem nešta Nemaca i Madžara sve su to sami Srbi, koji se u severo-zapadnoj Hrvatskoj zovu Hrvatima. U Sremu narod govori čistim istočnim govorom srpskim. U ostaloj Hrvatskoj srpski je narod raznolik: Prema Štajerskoj i Kranjskoj su Kajkavci, a u Primorju Čakavci. No književni je jezik južni i istočni govor srpski. Po veri u severo-zapadnoj Hrvatskoj imade katolika, ali idući na jug i istok sve ih je manje, tako da ih u Liki nema nikako, jer su tamo sve samo pravoslavni". Govoreć o Fruškoj gori, veli: "Da je to sveta srpska gora, jer da u njoj imade šesnaest srpskih manastira".

Sve to je popraćeno s ad hoc prijenjem zemljopisnim kartama, samo da se mladeži čim jače utuvi u glavu velikosrpstvo.

I tako smo u kratko iscrpili, kako se o pojedinim zemljama, čisto hrvatskim zemljama uči u srbjanskim školama. No svakako je najkarakterističniji zaglavak cijele knjige pod naslovom:

UKUPNI PREGLED SRPSKIH ZEMALJA.

Ne možemo, a da iz ovog odsjeka, koji je doista najzanimljiviji, i koji nam najjasnije odaje velikosrpske težnje ne citiramo ponešto više, nego to u gornjim odsjecima.

"U svim tim zemljama, koje smo nabrojili žive srpski narod, pa smo te zemlje nazvali srpske zemlje. Severnu granicu tih srpskih zemalja čini reka Moriš do svoga ušća U Tisu, a onda ide suva severna granica Bačke, sad nastaje ići Dunavom do ušća Drave pa Dravom do izlaska u Štajersku, odvale Kranjskom do Trsta, pa preko raznih visova do izvora Kupe. Zapadna pako granica teče od Trsta do ušća Drinskog... Srpska zemlja u ovim granicama prostrana je ko Italija i velika ko kraljevina pet puta... U zemljama srpskim, koje se prostiru kraj Jadranskog mora: Istra zapadna Hrvatska, Dalmacija gorske kose idu uporedu s morskom obalom... Prostrane ravnice u srpskoj zemlji jesu:

Podravina, Posavina i Podunavlje... Reke, koje teku srpskom zemljom staču se u tri mora: Jadransko, Belo i Crno more... Jedni od najglavnijih raskrsnica drumskih u srpskoj zemlji jesu: Zagreb,

Mostar, Rijeka, Šibenik, Split, Dubrovnik i Kotor...

U srpskoj zemlji, u granicama, kojima smo ju ranije obuhvatili, ima naroda 8,760.000 duša, dakle četiri i pol puta toliko, koliko u kraljevini. No u srpskim zemljama ne žive sve sami Srbi, već imade u njoj i prilično velik broj i drugih naroda, a naročito Nemaca, Madžara, Vlaha, Arnauta i Talijana. (Svega samo ne Hrvata!)

Velika većina katoličkih Srba u severnoj Dalmaciji, Hrvatskoj i Istri zove se Hrvati mesto Srbi. Ali to ne treba nikoga da buni e da pomisli, da su oni neki drugi narod, jer je njihov materinji i narodni jezik pravi srpski jezik. Tako se i muhamedanci u Bosni zovu Turcima. Ali to nisu nikakovi Turci, već pravi Srbi. Da su oni pravi Srbi, a ne Turci vidi se otuda, da turski niti ne govore niti znaju, već govore pravim lepim srpskim jezikom, koji su govorili i predci njihovi, dok su još bili hrišćani..."

Dakle ne priznaju nam niti naše hrvatsko ime, već nam kažu, da se tako i Muha-

«Poznati izmamljivač političkih izjava, Don Niko Gršković, znade ponajbolje, da se od hrvatskih svećenika ne izmamljuju tako lahko jugoslavenske bolje slavosrpske izjave. To ga je poučio naš čicažki sastanak, na koji je došao sa svim svojim aparatima i spremama, kojemu su prisustvovali svi oni, na koje je on mogao računati, pa je ipak otišao duga nosa. Doista je bilo žalostno i tragično za toga trgovca političkih izjava, kada morade otici sa sastanka bez željno željkovane izjave, za koju već bio siguran i za koju je već bio sastavio kabelogram na londonski komite, što je glasio: Svi hrvatski svećenici su za Jugoslaviju. To je moja zasluga. Molim da se uvaži, pa da bude što obilnija nagrada itd.»

medanci zovu Turcima kano i katolici Hrvatima, t. j. kako Muhamedanci nisu Turci, tako ni katolici u svim srpskim zemljama nisu Hrvati nego zgoljni Srbi. Hrvatu nema mjesta u hrvatskim zemljama. Cigani, Židovi, Talijani i Nijemci obstoje i živu, ali Hrvati ne. Ex uno disce

omnex. Take su manje više sve srpske školske knjige.

Možete li ovo pobiti, mrcinaši?

Mi vam možemo poslužiti sa stotinama srpskih pisaca i školskih naukovnih knjiga. Zašto nikada vi strvinaši, neopomenuste te svoje prijatelje radi te nečuvene bezobraznosti, radi najgadnjih i najdrzovitijih insulta? Zar Vam krv nevrije kad čitate i čujete ovo? Zašto šutite mrcinaši? Vi šutite, jer govoriti nesmijete, jer kad bi progovorili, onda ne bi imali mrcinaškoga udjela na tijelu naše domovine i hrvatskoga naroda - ne bi bilo nagrada.

"Srbi su se promjenili sada", odgovarate vi. Na temelju čega to tvrdite? Recite nam, tko vam to jamči?

Sve do rata su Srbi tako pisali i govorili a sada se preko noći popravili i odrekli svoga šovinizma i priznali Hrvatima pravo na njihove zemlje i na njihovo ime! Samo budala to može vjerovati. Quod gratis assertur, gratis negatur, kažu filozofi. Vi tvrdite svoje ludorije bez dokaza, a to mogu vam samo ludjaci vjerovati. Mi branimo naše stanovište sa nepobitnim dokazima i činjenicama.

Dopustimo za čas, da se ostvari Jugoslavija, pa pogledajmo, kako će ta Jugoslavija izgledati!

Mislim, da će svaka budala znati, da Jugoslavija znači zemlje na jugu, u kojima stanuju Slaveni. Medju tim Slavenima nalaze se: Bugari, Hrvati, Srbi i Sloveni. Svjesni Bugari niti nemisle o jugoslavenskoj jedinstvenoj državi, ona je za njih najveća ludorija na svijetu. Vaša će Jugoslavija obuhvaćati Srbe, Hrvate i Slovence. Dakle tri imena. Kojim će se od tih tri imena zvati narod, koji će sačinjavati Jugoslaviju? Hoće li Srbi žrtvovati svoje ime za volju Hrvatima i Slovincima? To Vam mogu samo budale vjerovati. "U Jugoslaviji biti će sva tri imena zadržana", tvrdite vi. Ali kako će se zvati jezik toga jedinstvenoga troimenoga naroda, kako ga vi zovete? Hoće li to biti jugoslavenski jezik? Nonsense! Kraj svih ludorija koje ste rekli i napisali, ipak nećete užtvrditi, da će se zvati jugoslavenski jezik. Kako će se dakle zvati taj jezik pred cijelim svijetom? Da bude svima pravo, morao bi se zvati: srpsko-hrvatsko-slovenski jezik.

Pitajte, gospodo, sve iskrene Srbe, neka Vam oni odgovore na to pitanje.

Niti će Srbin, niti svijestan Hrvat, niti Slovenac odreći se svog jezika ili točnije svoga imena i naziva svoga jezika.

Recimo, da je sve ovo filologiziranje nuzgredna stvar, pa podjimo dalje promatrati Jugoslaviju sa političkoga gledišta.

Kako će izgledati Hrvatska u Jugoslaviji? Odmah u početku mi priznajemo, da smo genetički isti narod sa Srbima i Slovencima, ali politički niti smo bili niti hoćemo da budemo sa Srbima jedan te isti narod, zato smo užtvrdili u "Našoj Izjavi": "Mi ne idemo ni u Srbe, ni u Jugoslavene, ni u Srbo-Hrvate, nego ostajemo Hrvati, braća ostalim Slavenima, ali svaki u svojoj kući i na svojoj zemlji i u opsegu svojih prava, jer smo se tako razvijali i povjest svoju stvarali od početka naseljenja pradjedova naših u sadanju domovinu našu.

Ostvarenje Jugoslavije može se samo zamisliti u slučaju pobjede Aliraca (četvornoga sporazuma), a onda kako će izgledati Hrvatska u Jugoslaviji?

Srbija dobiva: Bosnu, Hercegovinu, Dalmaciju (u koliko neće pripasti Talijanima) i Srijem. Italija dobiva: Istru i sve hrvatske otroke i preostali dio gornje Dalmacije (u koliko neće pripasti Srbima), ona dobiva i neograničeno gospodari hrvatskim morem, tom žilom kucavicom našega života i naše budućnosti. To znači od njekih 110.000 četvornih kilometara, dobre tri četvrtine izgubiti će Hrvatska, na koju će se sletiti kao na strvinu braća Srb i njihovi saveznici Talijani. Tako ogoljena i oglodana Hrvatska imati će čast, da bude pokrajina u Jugoslaviji, pod dinastijom Karagjorgjevića. Hoće li se ta reliquia reliquiarum (ostatak ostataka) smjeti zvati Hrvatskom? Sudeć po onomu, što su do sada o nama jednodušno i službeno učili Srb, moramo i o tomu podpuno zdvojiti, jer kako znamo, oni priznaju i Cincare u jugoslavenskim (t. j. srpskim) zemljama, ali Hrvate ne.

Djeca i budale mogu vjerovati laskanja mnjekih Srb. To je samo zamka, da od hrvatskoga naroda izmame političke izjave, kojima se odriču svoje samostalne eksistencije, svojih historičkih i narodnostnih prava i bacaju se u zagrljav Srbima. Udica se zove Jugoslavija, u kojoj će tobože biti jedinstveni troimeni narod ravnopravan. Ta Jugoslavija nije ništa drugo, nego Velika Srbija. Kaže talijanska poslovica: "che ti accarezza piu di quell' che suole, o ti ha ingannato or ingannar ti vuole". Tko ti se laska više nego obično ili te je prevario, ili te hoće prevariti. - Ta se poslovica ovdje ispunjuje.

Srbi nemaju nikakva prava na Bosnu. Sami su priznali, da nemaju historičkoga prava na Bosnu i Hercegovinu, ali se pozivaju na narodnostni princip. Nu ni načelo narodnosti neda jim toga prava. Po službenoj statistici, koja je sigurno više bila njima u prilog (hvala kratkovidnoj i protuhrvatskoj politici kojekakovih magjarskih **Kalaja i Buriana**), nego Hrvatima, oni su sačinjavali 43 po sto pučanstva; dok Hrvati katoličke i muhamedanske vjere sačinjavaju 50 po sto pu-

gledati u Jugoslaviji, koju bi stvorila pobjeda Aliiraca [Saveznika].

Da bi braća Srbi srbili po Bosni i drugim hrvatskim zemljama, koje jim naši strvinaši daju, onako, kako su srbili po Bugarskoj Macedoniji - nožem i olovom, o tome nitko nesumnja, tko ih pozna. Što bi bilo od hrvatskog naroda u Bosni i Hercegovini, koji se ne bi htjeo odreći svoga hrvatskoga imena? Vi svi dobro poznajete Srbe, pa nevjerujem da je kod vas bona fides ili tolika naivnost, da sami vjerujete u ono, što učite. Vjerujem da ona njekolicina naroda hrvatskoga, kojega ste zaveli ovdje u Americi, nije kriva, nego prevarena. Vi mrcinaški korifeji i prodanci, kada bi ste znali, da Austrija i u njoj naša Domovina nisu strvine, vi bi bili ljuti magjaroni i prodavali Magjarama meso svoje vlastite majke Hrvatske, kako ga sada prodajete Srbima i Talijanima. Kad ste već tako daleko zašli i zaletili se, nema vam povratka, pa zato varate naš biedni radnički narod, jer bi drukčije poskapali od glada te od mrcinaša postali mrcine.

Srbskih dinara je nestalo već davno, dok druge Ententine vlasti mare za vas i za vaš londonski odbor toliko, koliko za gladne pse na londonskim ulicama, zato vam je jedini spas u zavedenom hrvatskom radniku, nu i to vrelo se brzo suši. Novac "Hrv. Saveza" ste samovoljno požderali. Grane su se osušile. A šta onda? Idemo da vidimo što ćeće sada izmisliti, čim ćeće dalje varati hrvatski narod? Kako malo imade narod u vas povjerenja najjasnije pokazuju kolekte za voj. udove i siročad. Kraj svega toga, da je N. H. Z. [Narodna hrvatska zajednica] uzela u ruke to sabiranje, neide to nikako. A šta je tomu razlog? "Gospodine", rekoše mi već mnogi, "mi se bojimo, da će taj novac poći onamo, kamo je pošao i novac "Hrv. Saveza". Ja se bojim, da će gladni mrcinasi iz Londona svakako gledati, da se dočepaju te narodne muke, koju su delegati na zadnjoj konvenciji odredili "za hrvatske udove i siročad".

Svaki dan čitam u novinama kako Hrvati šalju lijepe svote novaca za naše hrvatske stradalnike, ali ne u fond, koji je pod vlašću mrcinaških pristaša.

Pošto smo podpuno uvjereni, da će Hrvatska izgledati u vašoj Jugoslaviji onako, kako sam gore opisao, t. j. da će biti naše političko samoubojstvo, morali smo u "Našoj Izjavi" najodlučnije odsuditi tu zamku postavljenu hrvatskom narodu. Mi vam se zahvaljujemo na srpskim i talijanskim osloboditeljima uz tu cijenu.

Don Niko Gršković, trgovac hrvatskim interesima

čanstva, a ostalo su druge narodnosti, između kojih je najviše španjolskih jevreja (oko 4 po sto cijelokupnoga pučanstva). Srbi svojataju sebi Muhamedance onako isto bezobrazno, kako nama Hrvatima nijeće i isto naše ime i u samoj užoj Hrvatskoj; - nu, bosanski Muhamedanci nisu nikada bili niti će biti Srb, oni se sada do jednoga priznaju Hrvatima. Isto tako i bosanski jevreji drže se samo s Hrvatima. Dakle ni po narodnosti oni nemaju prava na Bosnu i Hercegovinu, ma koliko to trubili i lagali pred cijelim svijetom. A šta istom, da rečemo o njihovom prisvajanju Dalmacije i Srijema? To je drzovitost, kojoj nema primjera na svijetu. Nu, kada su po njihovu učenju sve hrvatske zemlje srpske, u kojima ima Cigana, ali ne Hrvata, onda su dosljedni sami sebi i u toj tražbini. Zar Vas nije sram, mrcinasi, zar vi niste izdajice svojega naroda i svoje domovine?

Svi mrcinasi nisu u stanju nam dokazati, da će naša hrvatska domovina bolje iz-

Mi hoćemo "Hrvatsku Hrvatima!" Mi tražimo onaku Hrvatsku, kakvu traži program stranke prava od g. 1894., koji su program usvojili i braća Slovenci; mi tražimo ujedinjenje svih hrvatskih zemalja u okviru Austro-Ugarske Monarkije; mi tražimo financijalno oslobođenje od Ugarske; mi tražimo da budemo regnum aequale (jednako slobodna država) u Monarkiji, kano i Magjarska.

"Regnum Regno non praescribit leges", doviknuli su naši stari Magjarima, to jim i mi dovikujemo. Za to ćemo se boriti i ne sumnjamo, da će svijesni hrvatski narod to svojom vlastitom snagom postići. Naša su prava i pravice okrnjene i gažene, pa smo i zato u „Našoj Izjavi“ digli muževno i neustrašivo naš glas. Mi nismo takovi optimiste, da se nadamo, da će nam rat u slučaju pobjede centralnih vlasti ostvariti podpuno program stranke prava; mi znamo, da hrvatski narod čeka jošte golema i žilava borba; ali čvrsto se uzdamo, da će naš žilavi narod postići svoja prava, to čvrsto naše uhvanje se osniva na opornoj sili hrvatskoga naroda, koju nisu mogli slomiti mnogo jači neprijatelji kroz 9 stoljeća.

Neka se bratski srpski narod mane megalomanskoga šovinizma i sizanja za našim zemljama, neka prestane jednom za uvjek nijekati naše ime, neka ostaje u svojim granicama, pak ćemo se tek onda sporazumiti. Nije li ta šovinistička megalomanija Srba pozvala Rumunje i Grke da sataru junački slovenski bugarski narod i to na najperfidičniji način?

Taj težki grijeh izdajstva na bratskom narodu otudjio je težko i nepomirljivo zavadio ta dva naroda. Taj se neoprostivi grijeh već užasno osvećuje srpskomu narodu. Kako da onda vjerujemo u njihovu iskrenost?

Slično je Rusija postupala sa Poljacima, pa će se i njoj osvetiti taj grijeh. Ako danas ima Slavena, koji se bore proti slavenskoj braći i traže zaštite u tudjina proti toj braći, kriv je tomu narodni šovinizam i vjerski fanatizam. Rusija je otudjila sebi poljski narod, a Srbija si pravi neprijatelje od jednakokrvne hrvatske braće istim grijehom. Naš jugoslavenski lideri htjeli bi nas uvjeriti, al dakako samo praznim rijećima, da su se Srbi preko noći promjenili. Takovo psiholožko čudo se ne dogadja preko noći.

Kako su Slaveni na Sjeveru: Rusi, Poljaci i Česi posebice razvijali i stvarali si svoju povjest, tako su se južni Slaveni: Bugari, Srbi i Hrvati posebice razvijali i

stvarali svoju povjest. Taj proces vidimo i kod Germana, t. j. današnjih Njemaca i Skandinavaca, kod Romana i drugih. Njemci su se (u današnjoj Njemačkoj) ujedinili u savezne države, svaka pod svojom dinastijom, jer su i prije politički ujedinjeni bili. Hrvati i Srbi nisu nikada politički ujedinjeni bili, a k tomu su jih uvjek dijelile vjeroispovjeti i politički protivni uplivи Zapada i Istoka.

Sve te okolnosti, a ponajpače drzoviti srpski šovinizam čine Jugoslaviju skroz i skroz nemogućnom i absurdnom. Srbi su, dosljedno svojemu šovinizmu i nijekanju Hrvatstva, na sve moguće načine i svagđe radili proti Hrvatstvu. U Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini kano i u Dalmaciji bili su uvjek glavno oruđje proti svakom hrvatskom pokretu u rukama protuhrvatskih vlada.

To znademo svi. Tko nezna za bratstvo jedne moćne magjarske stranke i Srba u kraljevini, koje je išlo za tim, da Srbi pomoću Magjara dobiju Bosnu, Hercegovinu i Dalmaciju, a Magjari pomoću Srba neograničeno zagospodare ostalim hrvatskim zemljama?

Dakle nema vraka ni sotone, s kojim se Srbijanci ne rote proti Hrvatima?

Pok. Ante Starčević je tu braću izvrsno poznavao, pa si je uzeo bio za životnu zadaću borbu proti Slavosrpstvu, on je neobičnom bistrinom svoga uma uvidio, da

«Slavosrbi su nas neprestance trpali u slavosrpsku torbu, da nas, kad dodje tomu vrijeme, iztresu pred kralja Petra, a traže onda nagradu; da cijeli svijet vidi, da su se Hrvati odrekli svoje političke eksistencije i svakoga prava na nju. te se zadovoljuju s time da smiju pod dinastijom Karagjorgjevića zvati se Jugoslaveni.»

su naši Jugoslaveni Slavosrbi, da to Slavosrpstvo vodi do podpunoga političkoga samoubojstva hrvatskoga naroda. Sva ta njegova gigantična borba proti slavosrpstvu, a za političku samostalnost Hrvata, izrazuje se u onoj njegovoj: "Hrvatska Hrvatima."

Naši mrcinaši t. j. jugoslovenski apoštoli, računajuć na glupost svojih čitatelja, htjeli bi sada dokazati čak i to, da je Starčević bio za Jugoslaviju. To oni hoće da dokažu iz njegove borbe proti nepravdom, koje je počinjala austro-ugarska monarhija proti Hrvatima; oni trgaju po-

jedine, obično nesuvisle, rečenice iz njegovih spisah i govora, da sipaju lug u oči hrvatskomu narodu, da "obsjene prototu", rekao bi Veliki pokojnik.

Više nego Austriju mrzio je on Slavosrbe. Da je sada pokojnik na životu, pa da čuje tu nečuvenu drzovitost današnjih Slavosrba, šta mislite da bi rekao? Rekao bi bez sumnje: "to je slavoserbski", jer je njemu Slavosrbstvo bilo inkarnacija drzovitosti i bezobraznosti.

Zar zbilja se nestidite, vi strvinaši domovine tvrditi, da je Starčević bio za vašu Jugoslaviju. To je isto tako drzovito i bezobrazno, kao i to, što Srbi tvrde i u školama svojim uče, da u hrvatskim zemljama živu i Cigani, ali ne Hrvati.

Strossmajer je slijedio srce svoje, te je radio za zbljenje Jugoslavena, nu Starčević je politički uvidjavniji uvidio, da to vodi političkom samoubojstvu njegove domovine i njegova naroda, video je i znao, da su Srbi najveći neprijatelji Hrvatske.

Strossmajer je u zadnjim godinama svoga života priznao svoju političku pogrešku i odobrio Starčevićevu nauku. Strossmajer nije nikada niti za jedan čas bio za političku Jugoslaviju, u kojoj bi njegova Hrvatska bila onako okljaštrena, kako bi bila u ovom slučaju (u slučaju pobjede Entente) gdje bi ju "braća" Srbi i njihov talijanski saveznik razkasapili i do kosti oglodali uz pomoć i sudjelovanje naših jugoslavenskih strvinara. Strossmajerove se kosti vrte u grobu i protestiraju proti insinuacije naših mrcinaša, da je on htjeo, da Hrvatska bude pokrajinom Karagjorgjevića. Dokažite, vi varalice hrvatskoga naroda, kada i gdje je Strossmajer zagovarao tu jedinstvenu jugoslavensku državu, u kojoj će Hrvatska biti provincijom? Dokažite, da je Strossmajer u opće zagovarao političko jedinstvo Srba i Hrvata. On je radio lih na kulturnom podizanju svih Jugoslavena (Bugara, Srba, Hrvata i Slovenaca) i na njihovom kulturnom jedinstvu. Pak šta je doživio od Srba god. 1885.? Po vašoj neizmjernoj gluposti i smješnosti tvrdite, da je to bila austrofilska Srbija onda. A što bi tek učinila Karagjorgjevićeva Srbija?

Nikada se niste usudili da predbacite Srbima te griehe, niti nesmijete toga učiniti, jer bi otvorili oči hrvatskomu narodu, a zamjerili se onima, od kojih očekujete vašu strvinarsku plaću.

Srbska beogradska propaganda je tako daleko zavela pravoslavni živalj u hrvatskim zemljama, da je ovaj svaki čas bio

spreman na masacre svega, što se zove hrvatsko. Život medju pravoslavnim i Hrvatima katoličke i muhamedanske vjere u Bosni i Hercegovini postao je - hvala beogradskoj propagandi - upravo nesnosan. Prije tri godine su me uvjerili ljudi u Bosni ob onomu, što nisam mogao absolutno vjerovati odavle iz tujine, da je naime beogradska propaganda pripravljala u Bosni pravoslavne na pokolj Hrvata Muhamedanaca i katolika. Jednom riječu: toj propagandi uspjelo, da je od ogromne većine naših pravoslavnih stvorila same veleizdajnike.

Koliko ima danas pravoslavnih u hrvatskim zemljama, koji nisu pripravni svaki čas izdati Srbiji svoju hrvatsku domovinu?

Prije pet godina u Bihaću u Bosni dogodio se ovaj slučaj: u gostioni sjedilo i veselilo se jedno hrvatsko društvo sastoeći se od muhamedanaca i katolika, pjevali su "Živila Hrvatska i njezina prava", za drugim stolom sjedila dva viša sudska činovnika pravoslavne vjere (Srb), pa jim odjevaju ovako: "Živila Hrvatska i njezina prava, zabila joj Srbija k... i dva j...". (Neka mi oproste čitatelji, ovo nije moja prostota, nego njihova, t. j. one srpske gospode, a dogodaj je tako eklatantan dokaz srpske snošljivosti, da ga nemogu prišutiti). Jedan odlični mladi beg trgne revolver, da ga saspe u zube gadnom stvoru, ali ga sprječiše drugi članovi hrvatskoga društva.

Trebalo bi, da naši Slavosrpski Jugoslaveni proglose ovako (po srpski) travestiranu „Živila Hrvatska“, za jugoslavensku davoriju, inače neće ugoditi Srbima. Tako su se Srbi u kraljevini Srbiji kroz generacije i generacije službeno (u svojim školama) odgajali a taj odgoj prenijela je srbjanska propaganda medju pravoslavne u hrvatskim zemljama. Tako si je Srbija stvorila od bugarskoga i hrvatskoga naroda najveće neprijatelje, radeći jim o glavi, a naša poslovica kaže: "pri glavi i oca po glavi".

Tako sada Hrvati uvidjaju više nego ikada dosada, da spas svoje individualne političke eksistencije traže u okviru Austro-Ugarske Monarkije. Eto, to je razlog "Našo Izjavu".

Mi ne laskamo Austro-Ugarskoj, nego odsudjujemo onako isto, kano i pok. Ante Starčević, sva bezzakonja počinjena na hrvatskom narodu i tražimo, da se poprave. Vjerujemo u snagu hrvatskoga naroda, kojom će on to postići; vjerujemo, da će Pravda Božja uništiti tu državu, ako

bude i nadalje počinjala slične grijeha na svojem najvjernijemu narodu. Uvjereni smo, da bi Hrvati dandanas kamokud bolje stajali, da nije bilo naših Srba, koji su kroz zadnjih 50 do 60 godina bili glavno oruđe svih vlada proti svakom hrvatskom pokretu.

Hrvati bi, radi silnih nepravda što ih je počinila Austro-Ugarska proti njima, služeći se najviše Srbima i Talijanima, mogli sada zlorado se smijati, gledajući kako joj se osvećuju njezini grijesi počinjeni na hrvatskom narodu, kad se ne bi i o njihovoj koži radilo.

Don Niko Gršković u svojoj najslavosrpskoj novini "Hrvatski Svijet" osvrnuo se na "Našu Izjavu" u više brojeva, izasuo na nas sve psovke i prostote, koje je on već nebrojeno puta do ogavnosti opetovao. To je cvijeće, koje raste samo u slavosrpskoj bašći. Što tko ima, to i djeli.

Zaista, još nijedan hrvatski novinar, pa ni ovde u Americi, nije tako nisko pao kao on. Svaki članak vrvi epitetima: vol, hrt, svinja, tegleća marva, pas, vižle itd. Pratio sam pisanje i drugih novina, ali palmu gnjusobe i prostote odnio je Rev. Gršković. Njegova je zasluga, on je prvi uveo ovako divljaštvo; dok su drugi naši novinari (bar oni neslavosrpski) uzdržali se takovih izraza. Još nitko nije nazvao njega, ni psom, ni volom, ni hrtom, ni krmkom. "Štil je sam čovjek", t. j. štil odaje čovjeka, rekli su pametni ljudi.

Bilo bi divno, kad se komu ne bi gadilo, da to cvijeće Don Grškovića prevede na englezki i podkući amerikanskoj publici. On je sada pravi i podpuni Slavosrb. Njegovu slavosrpsku dušu i kulturu odaju i oni izpadaju proti njegovoj braći svećenicima, koji mu nisu nikada ništa na žao učinili.

Hrvatski dom u Farrellu, Pennsylvania

nili, osim toga, što neće da budu Slavosrbi i izdajice svoga naroda.

On se prijeti u svojoj novini, kako će bosanske fratre, kojima on nije dostojan opanke skinuti. začerati u sakrišiju, da će s njima u njegovom novom kraljevstvu obračunati zdravo srpski, a to sve radi toga, što se bosanski franjevci brane, da ne dodju pod bratski srpski nož kano i Bugari u Makedoniji i albanski katolici n. pr. **P. Alojzije Palić**. Bosanski su franjevci osvjestili i podigli Hrvatstvo u Bosni, a to je baš najveći zločin u očima Srba, a dosljedno i naših mrcinaša njihovih pristaša. Hinc illae lacrimae! Zato škripe Zubima na njih.

Don Niko Gršković javno zove braću svoju katoličke svećenike hodžama i raznim drugim pogrdnim imenima. Rev. Relić, njegov trabant u Chicagu, zove nas hrvatske svećenike, kako sam čuo od ljudih iz njegove okolice, vatikanskom bandom. To je veoma značajno!

Dakle sve čisto slavosrpski. O. Medin travestira jednu propovjed za Veliki petak, makar da je sada pokladno vrijeme. Toj propovjedi samo fali zaključak, što bi imao glasiti ovako: "s njime t. j. s Petrom (koji personificira Jugoslaviju) razapeše dva razbojnika s desna jednoga hrvatskoga Slavosrba (kojega personificira on - Medin), a s lijeva jednoga Talijana. Ta dva razbojnika počmu se medju sobom svadjeti, jer se lijevi razbojnik počeо rugati Petru, radi čega ukori ga desni razbojnik, rekavši mu: "Ti talijanska canaglia (psina), zar se niti ne bojiš Boga (kano ni "izjavaši"). "Šuti", odgovori Talijan, "ti si veći lopov od mene, ja sam htjeo otimati tudje, dok si ti, carogna croata, radio proti životu svoje vlastite majke".

Bezobrazni Slavosrb postidjen obrati se k Petru i reče: Gospodaru, sjeti se mene kad unidješ u jugoslavensko carstvo svoje.

I odgovori mu Petar: zaista, zaista kažem vam obojici još danas čemo k vragu svetrojica i jugoslavensko carstvo moje. Amen

S Don Grškovićem natječe se u Slavosrštini **dr. [Ante] Biankini** iz Chicaga. I to je jedna velika zagonetka, koju možete riješiti samo onda, ako se stavite na načelo mrcinaške politike: "Austriju, a bogme i Hrvatsku odnese vrag, drži se stranke, koja te može bolje nagraditi". Dr. Biankini je po zanatu strastveni denuncijant i ulizica kod vlastih. U arhivima mnogih hrvatskih biskupija video sam bezdušne klevete na ovdašnje hrvatsko svećenstvo. U Z. me

pitaše, što mislim o njegovoj raboti. Rekao sam od prilike, da je B. [iankini] profesionalni doušnik i klevetnik kod oblastih, dočim sam uputio preč. gospodu, da se - ako se baš zanimaju za nas - obrate na naše biskupe, koji su jedino kom-

"Naroda u Dalmaciji imade na 480.000 duša i to je sve sam Srbin. Imade 20.000 Talijana, koji žive po varošima. Velik deo Srbra zove se Hrvatima. (...) Dubrovnik je najstarija srpska varoš, jer joj ima ne malo 1000 godina. Vodila je živu trgovinu po svim srpskim zemljama. Mnogo je slavnih naučnika i književnika srpskih (Pesnici: Gundulić, Gjorgjić, Palmotić. Naučnik Bošković, itd.) rođeno i živelo u Dubrovniku."

petentni naši suci.

Čuo sam već davno, da je on i kod političkih oblasti bavio se istim zanatom. Koliko je na tomu istine, neznam, ali ovo što rekoh o njegovim denuncijacijama kod duhovnih oblasti, opravdava sumnju, da je to činio i kod političkih austro-ugarskih oblasti. Ele, pravi Slavosrb!

Dok ovo pišem, dodje mi "Hrv. Svijet" u ruke sa "svijetlom" našega **o. Pere Čančarevića**. U svijetu toga "svijetla" vidi cijeli svijet, da je naša dobričina Pero "pogrješio" i samo zato podpisao "Našu Izjavu", jer je mislio "da neće nikada izaći na javnost". Zar ovo nije dosta, da se vidi njegova slavosrština!

Čestitamo vam, Slavosrbi, na tako iskrenom prijatelju! Doista divno "svijetlo" i ogledalo Čančarevića! Sve drugo Pero, što si napisao jesu bezobrazne laži i Tvoje poznate cifrarije, kojima si htjeo sakriti pravo "svijetlo", da Te nitko neupozna, ali baš to "svijetlo" osvijetlilo Tvoj značaj kako treba. S čovjekom takoga značaja nije se moguće prepirati. Što si uztvrđio danas, poreči ćeš sutra. Da li je ozbiljno promišljena "Naša Izjava", o čemu Ti sumnjaš, naći ćeš odgovor u člancima "K Našoj Izjavi". Kod podpisa "Izjave" zais-ta smo se smijali, a to je išlo, Pero, upravo Tebe, jer smo znali, da si kuhan i pečen u slavosrpskoj kuhinji, pa ipak podpisuješ onakovo "Izjavu". Tko se ne bi tu smijao?

Perino "svijetlo" prosvijetlilo čak i don N. Grškovića, te u svjetlosti toga svijetlila i pod utiskom Medinijeve propovjedi piše i on sličnu propovjed. Velč. gospodo, to je sve čisto slavosrpski, Nitko se od nas ne

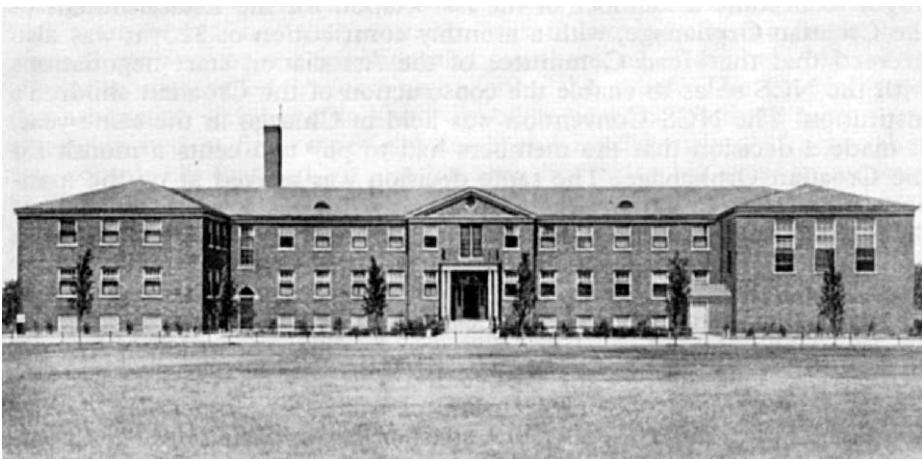
veseli propasti Srbije, ali će nam biti milo i drago, ako vama Slavosrbima neuspije, da skupa sa svojim talijanskim ortakom ne razkomadate našu dragu hrvatsku domovinu. Vi ste vidili iz "Naše Izjave", da mi želimo, da se svaki slovenski narod razvija u svojim granicama, dakle i Srb. Mi tražimo za Hrvate, što jih ide po naravnom i Božjem zakonu. Zato za te vaše krokodilske suze i parashevalne propovjedi ja neznam drugoga izraza nego onaj Starčevića: "slavosrština".

(Da čitatelji podpuno shvate moć ovoga Starčevićeva omiljelogiza izraza, moram jim reći, da je on Slavosrbima krstio one, koji su išli za uništenjem hrvatske individualne političke eksistencije u korist Srbima, koje je on držao za najveće zločince svoga naroda. Imenicu "slavosrština" il prislov "slavosrpski" rabio je, da označi tu gamad ili - kako to on veli "pasminu" i njezino djelovanje. On nije mogao u ni jednom jeziku naći dosti jakoga izraza, pa ga sam iznašao. On doista prenosi taj izraz i na druge, kada hoće da jih što jedrije ošine. Čitam u novinama naših Slavosrba, da S. nije ni mislio na Slavosrbe, kad jih ovako zove, a ne vide, jad jih ne vidi, da je tu sliku Starčević od njih uzeo, iz njihove duše izvadio i tom se slikom služio, da i druge njima slične prozove "Slavos-

"U Istri imade 300.000 duša. Od toga broja dolazi 100.000 na Srbе, 43.000 na Slovence, koji su veoma srodni Srbima i 90.000 na Talijane. (...) Značajno je to, što se u krčkoj eparhiji služba božja služi srpskim jezikom. (...) U Hrvatskoj i Slavoniji osem nešta Nemača i Madžara sve su to sami Srbi, koji se u severo-zapadnoj Hrvatskoj zovu Hrvatima. U Sremu narod govori čistim istočnim govorom srpskim. U ostaloj Hrvatskoj srpski je narod raznolik: Prema Štajerskoj i Kranjskoj su Kajkavci, a u Primorju Čakavci."

rbima" i njihova djela i značaj "slavosrštinom". A kako bi jih blago pok. Starčević tek onda zvao i okrstio, kad bi bio znao, da će mu ta gamad i istom Talijanu domovinu prodavati?)

Tendenciju i svrhu "Naše Izjave" ste dobro pogodili i još bolje osvijetlili, kako se vidi iz vaših bjesomučnih napadaja, ma

Hrvatsko sirotište u Chicagu

da joj po slavosrpski izvrćete smisao. I mi smo zadovoljni sa njezinim uspjehom.

Da, "Naša Izjava" je ustuk vašim izjavama, u kojima ste prodavalci Hrvatsku Srbima i Talijanima. Vi ste se odrekli samostalnosti svoje domovine, prava na samostalnu eksistenciju i prelazite u vaš ljudu "Jugoslaviju" u kojoj će Hrvatska izgledati onako, kako smo vam rekli u "Izjavi" i u ovim člancima. Entente vaša spiteljica pozvala i Talijana na račun naših hrvatskih zemalja, a vi to, hoćeš, nećeš odobravate i morate joj ljubiti ruke.

Bude li nama Hrvatima Ententa krojila sudbinu, ona će biti upravo onakova, kako ju naša "Izjava" riše. Reći će nam „pravedni“ forum njezin: "evo vaših rezolucija, u kojim se odričete svojih historičnih, juridičnih i suverenih prava i tražite da budete pokrajinom u kraljevstvu Karagjorgjevića, pa neka vam tako bude; nu pošto je naš talijanski saveznik pomagao nama, to mu dajemo slovenske zemlje, njegova će biti Istra, svi vaši (hrvatski) otoci, komad Dalmacije i njegovo će naravno biti vaše more; od vaših zemalja da jemo Srbima: Bosnu i Hercegovinu, Dalmaciju (u koliko ne dodosmo Talijanu) i Srijem. Ono što preostaje od vaše Hrvatske neka bude pokrajina Velike Srbije pod dinastijom Karagjorgjevića, a vi ćete biti sretni, što ćete se smjeti zvati Jugoslavima".

To je neumoljiva logika, gospodo mrcinaši, koju vi sa svima vašim prostotama pobiti nemožete, a vi ćete se onda ceriti nad razkomadanim udima vaše vlastite majke i krv njezina će pasti na vaše glave.

Mi smo izdali "Našu Izjavu", da proslijedujemo pred cijelim svijetom, proti vašoj sotonskoj nakani. To smo bili dužni Bogu, hrvatskom narodu i svojoj savjesti. Mi se u "Izjavi" pozivljemo na sva naša prava historična i narodnosna; dočim si vi

svega toga odričete. Vi ste pravi matricidae - majko-ubojice. Vi ćete i opet gragnuti, kako će u Jugoslaviji biti spas i sloboda za sve jednaka; al ste sami uvjereni, da će Jugoslavija za Hrvate izgledati onako, kako smo vam ovdje rekli, jer vi dobro poznate šta hoće Srb i Talijani - ti vaši ortaci - od naše domovine.

"Naša Izjava" nije nikakvi novi politički program; ona je program stranke prava poprimljen od svih Hrvata, u svima hrvatskim pokrajinama i od braće Slovenaca. To je program, kojega paklenki mrze Srb i Slavosrbi u našoj dragoj i nesretnoj Hrvatskoj, te su osobito s pomoću Magara nastojali, da ga svim mogućim sredstvima osujete. A zašto? Jedino zato, jer se kosi sa srbskom zavjetnom misli, a ta srbska zavjetna misao izključuje i isto hrvatsko ime, a pogotovo samostalnost Hrvatske.

Neće biti na odmet ako ovdje spomenem nješto o jednom slavosrpskom svešteničkom sastanku u Chicagu. Na tomu sastanku ustao jedan mladi hrvatski svećenik, pa će reći od prilike ovako: gospodo, ja nemogu shvatiti zašto vi ne govorite o savezu izmedju Hrvatske i Srbije radje, nego li o ujedinjenju u jednu jedinstvenu državu Karagjorgjevića? Pa šta mislite, šta odgovoriše Srb i Slavosrbi - naši mrcinaši? Pogledaše se izpod oka i prezirno predjoše preko toga na dnevni red, a u svojim izvještajima ni jednim slovcem ne spomenuše toga.

Nije li to prava perfidija slavosrpska, zar može itko pametan predmijevati, da je kod njiha bona fides? Neće Srb da čuju o savezu slobodne, samostalne i cjelokupne Hrvatske sa Srbijom, jer bi to znalo raditi proti njihovoj zavjetnoj misli, koja nepoznaje ni Hrvatske ni Hrvata.

Naši Slavosrbi formalno pobjesniše na "Našu Izjavu", a mi u tom neizmjerno uži-

vamo. Sada zovu u pomoć državnu vlast, da nas proćera "za Dumbom", jer da smo pogazili gradjansku prisegu ovim državama i slično.

Sjajno, slavosrbski. "Eh, da je srpski nož, da jim sudi", misle si i uzdišu naši mrcinaši. Don Niko već prijeti, kako će nas "iztrijebiti" poput Bugara u "srbskoj" Macedoniji, ljutim nožem i hladnim olovom, dakako.

Gospodo Slavosrbi, kolikogod ste zlobni, tolik ste i glupi. Na "Našoj Izjavi" ima podpisanih i njekoliko američkih gradjana. Zar ima zakon na svijetu, koji će jim zabraniti da budu "vjerni Bogu, narodu i domovini svojoj"? Zar obstoji zakon, koji će negradjanima zabraniti, da izjave i podaničku vjernost: "onomu, na kojega je narod prenesao svoja suverena prava"? Na temelju čega vi sudite, da su pogazili njeki od nas (gradjani S. D.) podaničku vjernost? Kad bi mi svi bili gradjani Sjed. Država, ni onda nas ne bi mogao nitko bijediti zbog neloyalnosti. Ta "vjernost" znači ono isto, što vjernost Iraca prama Irskoj, Njemaca (gradjana S. D.) prama njihovoj domovini i američkih Engleza prama Englezkoj i njezinoj vlasti.

Drugo je ta vjernost, a drugo podanička lojalnost. Dodje li kad do toga, da pokazuju našoj novoj domovini gradjansku lojalnost, pa makar se radilo i o Austriji i hrvatskom vladaru, onda mi nećemo oklijevati, da pokažemo svoju lojalnost sigurno bolje i časnije nego vi slavosrpska "pasmina".

Da umanjite važnost "Naše Izjave" svi se požuriste, da unisono istaknete, kako smo ju poslali u "Narodni List", premda ste znali, da smo "Našu Izjavu" otisnuli posebice i poslali i vašim listovima kano i "Narodnom Listu", a njeki ste ju i pretiskali. S tim ste samo pokazali, da vaša slavosrpsština, uz sva druga gadna svojstva, zadržaje i - glupost.

U ostalom "Narodni List" je zauzeo skroz naše političko stanovište, pa nema na svijetu razloga, zašto se ne bi smjeli poslužiti njime. K tomu je "Narodni List" upravo radi svoga političkoga pravca naobjavljeniji i najrašireniji hrvatski list u Americi i mi smo mu zahvalni, što nam otvara svoje stupce.

"Hrvatska Hrvatima! ...

PRILOZI ZA PROUČAVANJE HRVATSKE FINANCIJSKOPRAVNE PROŠLOSTI (II.)

Kao dodatak Marmontove Knjige četrnaeste (1810.), priloženo je pismo koje je maršal Marmont dana 31. srpnja 1810. uputio ministru rata. U njemu su iznova istaknuti proračunski problemi Ilirske provincije, te se saznaje „kako čak ni u ovom trenutku još uvijek nije uspostavljena *trošarina* (naglasio N. M.), iako je to jedan od najjednostavnijih i najbržih načina da se povećaju prihodi.“ Također se doznaće kako još nije uveden niti porez na uknjižbu. Kaže se „kako bi se poboljšale naše financije neophodno je potrebno aktivirati Napoleonov zakonik, bez kojega ne možemo zavesti *porez na uknjižbu* (naglasio N. M.), a produženo zakašnjenje... oteglo se unedogled. Svaki mjesec zakašnjenja uskraćuje blagajni Ilirske provincije stotinu i pedeset tisuća franaka, što je polovica plaća armije.“ U tom pismu maršal Marmont nadalje piše kako se koristi prilikom „da zamolim Vašu Ekselenciju neka potakne njegovo Veličanstvo da izda naređenja u tom smislu.“

Ministru rata maršal Marmont iznova 2. rujna 1810. upućuje pismo, u kojem se kritički osvrće na traženje francuskih časnika koji su služili na području Ilirske provincije. Njih je prethodno primilo Njihovo Veličanstvo, tj. Napoleon, a oni su mu pritom iznijeli želju da ih francuska vlada opskrbljuje vojničkim odorama, što bi do datno pogoršalo položaj hrvatskog življa. Naime, porezna obveza koja je tada teretila Hrvate, s obzirom na manjak novca koji je tada vladao, nije se mogla u novcu izvršavati, već je stanovništvo umjesto toga plaćalo porez u naturi odnosno davali su odore francuskoj vojski. Marmont uvjerava ministra rata kako „ništa ne bi bilo nesretnije od ove odluke... jer Hrvati nisu u stanju davati novac već samo svoje proizvode.“ O opterećenju koje je plaćanje poreza predstavljalo za Hrvate govori Marmontova

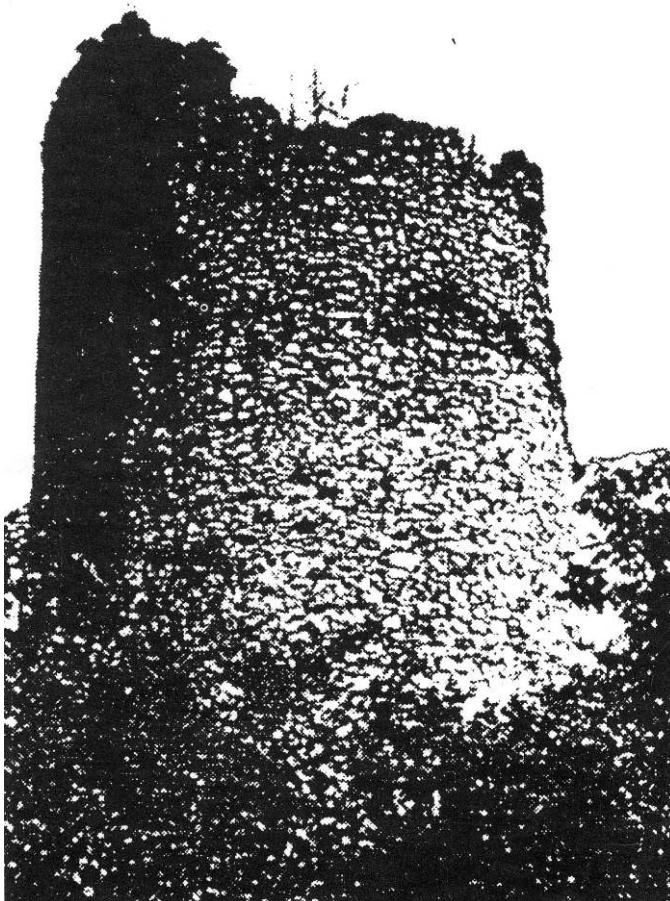
Piše:

Prof. dr. sc. Nikola MIJATOVIĆ,
Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

izjava kako Austrijanci „da bi uznemiravali Hrvate ... stalno koriste kao argument najavu novih poreza. Malo treba da se izmijeni raspoloženje naroda i jedan dio stanovništva emigrira. “ Svoje mišljenje o časnicima maršal izriče riječima

telji odijevaju vojnike; ako bi uniforme bile propisane na način da ih više ne mogu izrađivati obitelji, odnosno da ih obitelji moraju kupovati, sama ova odredba izazvala bi revoluciju i prouzrokovala emigriranje vrlo velikog broja onih koji ne bi bili u stanju udovoljiti ovom zahtjevu.“

Treba spomenuti da o istom problemu piše i **Paul Boppe** u svom djelu „*Vojna Hrvatska (1809-1813)*, Hrvatske pukovnije u Napoleonovo velikoj armiji“ (Ceres, Zagreb, 2004.). Na str. 61. piše o psihološkoj borbi koju su Austrijanci vodili s namjerom da uznemire stanovništvo Vojne Hrvatske i time ga potaknu na masovno iseljavanje (naveden je primjer iseljavanja stotinjak obitelji u malo vremena). S tim u svezi navodi primjer vojničke odore i poreza te posljedica koje može imati promjena postojećeg stanja. Prema Boppeu, «*zemljišni porez* (naglasio N. M.) doseže 160.000 florina (400.000 franaka), no bilo bi ga nemoguće platiti u gotovini Iznos je samo uknjižen, a *plaća se u naturi kao vojnička odora* (naglasio N. M.). Odijelo se zadrugama plaća 12 florina (30 franaka) godišnje. Kako je za približno 16.000 vojnika u sastavu šest pukovnija potrebno 192.002 florina (480.000 franaka), vlada plaća dodatnih 32.000 florina (80.000 franaka). Tako Hrvati stvarno plaćaju 400.000 franaka poreza godišnje (naglasio N. M.), čak i više, s obzirom na to da odijelo stoji više od odobrenih 30 franaka pa ga plaćaju svojim radom i tkaninom koju žene izrađuju od vune svojih ovaca i boje, jednom riječju proizvodima same zadruge. Kada bi bilo propisano da više ne mogu sami proizvoditi odoru, već da je moraju kupiti, takva bi odluka izazvala svojevrsnu revoluciju i veliko iseljavanje. Strah od promjena bio je toliki, da je maršal Marmont bio primoran donijeti rješenje o smrtnoj kazni za svakog huškača na iseljavanje. Ova je odluka postigla očekivane rezultate.»

Ostatci Gvozdanskoga, hrvatske Masade

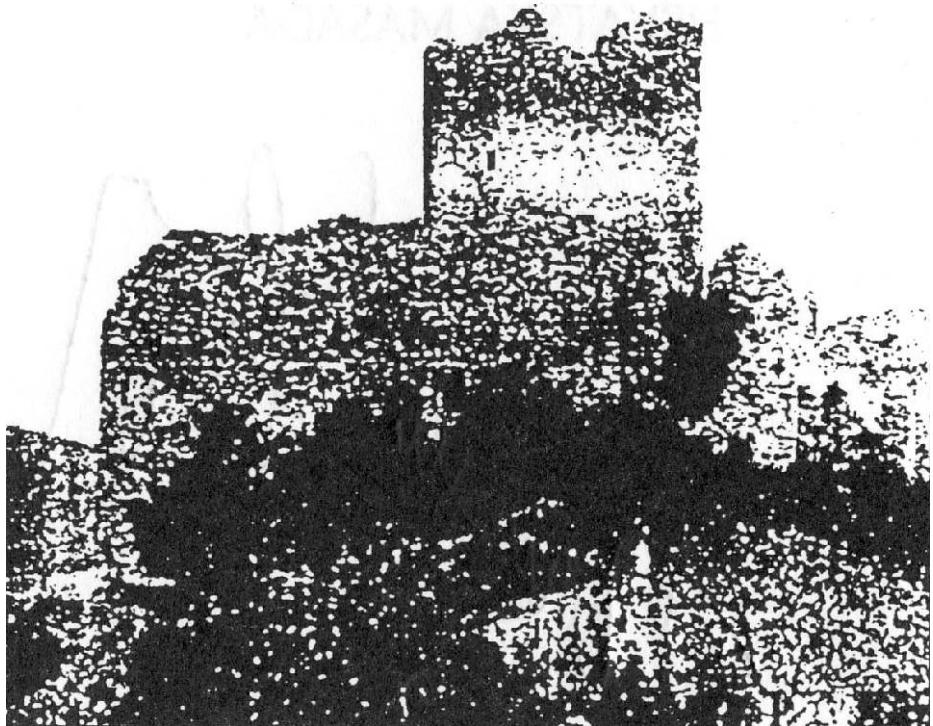
kako su oni „neznalice, žrtvovali bi i ne sluteći interes Cara i svoje zemlje radi taštine da imaju urednije odjevene francuske vojnike.“ U pismu ministru rata od 26. listopada 1810. maršal Marmont iznova naglašava probleme do kojih bi dovelo ukidanje mogućnosti plaćanja poreza u vojničkim odorama. Iznosi kako „general Andreossy vjerojatno i ne sluti da jedno obično pitanje uniforme koje na svakom drugom mjestu ne znači ništa, ovdje je vrlo značajno jer se radi o nametu jer obi-

Kozlica, Ivan: Putopis o istraživanju povijesne istine: Hrvatska Banovina, Novi Sisački tjednik, Sisak, br. 609-612/XIII od 26. kolovoza do 16. rujna 2010.

Kozlica opisuje posjet Banovini odnosno širem prostoru Sisačko-moslavačke županije u organizaciji Udruge zagrebačkih Poljičana „Sveti Jure“, koja „okuplja ne samo Poljičane nego i poštovatelje te drevne poljičke povijesne, kulturne i duhovne baštine.“ U okviru toga posjeta odnosno putovanja došlo se i do sela Gvozdanskog, gdje se nalazi srednjovjekovna utvrda koju su podigli Zrinski, kao branu pred turskim osvajačima, koji su je četiri puta opsjedali u razdoblju od 1571. do 1577. godine, da bi je tek u petom pohodu 1578. godine, nakon tromjesečne opsade, zauzeli. Ponukan hrabrošću branitelja koji su braneći grad iscrpljeni i od hladnoće umrli, turski vojskovođa Ferhat-paša preostalo je hrvatsko stanovništvo toga kraja oslobođio plaćanja poreza i ostalih nameta, što je u to doba predstavljalo veliku privilegiju, a istodobno je ukazivalo i na poštovanje koje je Ferhat-paša iskazao žrtvama koje su branitelje podnijeli.

Gvozdansko je, naime, u to doba branilo svega 300 branitelja (svega 50-ak zrinskih vojnika i oko 250 seljaka i rudara sa ženama i djecom), pod zapovjedništvom kapetana **Doktorovića, Nikole Ožegovića i Andrije Stepšića**. S druge strane stajala je turska sila od 10.000 vojnika, potpomognuta vlaškim četama. Ferhat-paša, zapovjednik osmanlijske vojske, pozvao je branitelje Gvozdanskog da se predaju i slobodno sa svojom imovinom otidu na slobodni prostor Hrvatske. Branitelji su se na to oglušili, te je započela opsada Gvozdanskog, okončana u osvit zore 13. siječnja 1578. godine.

Zapisи svjedoče da je „noći 12. na 13. siječnja ljeta 1578. Ferhat-paša zapovjedio... osobnoj straži da nalože još nekoliko vatri i donešu još bundi jer nije mogao zaspati od hladnoće, temperatura zraka toliko je pala da su i konji, koji su bili na otvorenom, počeli ugibati od hladnoće. Cijele noći čuli su se jezivi pučnjevi drveća, koje je pucalo od hladnoće, a u gradu u kojem je sve utihnuo ugasle su se i zadnje vatre, što je strašno uznemirilo turske izvidnice... Paša je zbog bojazni da bi mogao uslijediti napad iz utvrde podigao uzbunu i pripremio svoju vojsku za

Gvozdansko oko 1900. (snimio E. Laszowski)

obranu, no cijele noći, čas se grijući, čas motreći naizmjence, turski i vlaški vojnici bili su u strahu. U osvit zore 13. siječnja 1578. Ferhat-paša zapovjedio je svoj svojoj vojscu da krene na juriš prema utvrdi zametenoj snijegom. Kad su Turci prišli gradu ni puška nije planula, a na bedemi su stajali nepomični stražari s oružjem u rukama. Kad su Turci provalili gradska vrata, u gradu su našli samo nepomična tijela hrvatskih junaka, muškaraca, žena i djece, bez hrane, vode ili drva za ogrjev. Taj prizor ganuo je mnoge turske zapovjednike, a osobito Ferhat-pašu, te je paša odredio da se u čast svih branitelja Gvozdanskog, koje nije pobijedio, pronađe katolički svećenik te da se mrtvi branitelji pokopaju na kršćanski način uz sve počasti. Osim toga, preostalu šačicu malobrojnih stanovnika cijelog tog kraja oslobođio je od teških poreza i nameta (naglasio N. M.) kakve su imali drugi zauzeti krajevi, jedino su trebali izdvajati 400 dukata danka godišnje za obranu.“

**Memoari Vladko Maček,
Dom i svijet, Zagreb, 2003.**

U predgovoru koji potpisuje **dr. Andrej Maček**, istaknuto je kako je **Vladko Maček** svoje Memoare pisao uglavnom neposredno nakon Drugog svjetskog rata (1946. i 1947.), da bi ih tijekom 1955. i

1956. uredio za američko izdanje koje je prvi put objavio 1957. godine. Dr. Maček umro je u Washingtonu 15. svibnja 1964. godine. Iako je Matica Hrvatska 1971. godine za trajanja Hrvatskog proljeća bila zainteresirana za hrvatsko izdanje Mačekovih memoara, do toga nije došlo, stoži u predgovoru, jer se vjerojatno „još uvijek nije moglo kritički govoriti o komunizmu, pogotovo ne o pokoljima kod Bleiburga 1945.“, o kojima je kraće govoreno u Memoarima. Stoga ovo izdanje predstavlja prvo hrvatsko izdanje cijelovitih Mačekovih Memoara.

U drugom dijelu Memoara pod nazivom „Nove misli“ Maček piše kako je već s navršenih 18. godina i položenim takozvanim maturalnim ispitom, odlučio svoj život posvetiti „borbi za oslobođenje Hrvatske i hrvatskog naroda“. Okolišajući oko izbora studija, ističe kako se „odluci... da se spremim za advokatsko zvanje, iako sam za to imao najmanje volje.“ Govoreći o izborima za Hrvatski sabor krajem Devetnaestog stoljeća, ističe kako su od presudne važnosti bili uglavnom glasovi činovnika – kao činovnik u izborne liste bio je upisan svatko tko je od države dobivao bilo kakvu plaću – i drugih o vlasti ovisnih ljudi. Na tom pravcu je bilo i uvedeno izborno ograničenje snagom

kojeg je pravo glasa imala osoba koja je plaćala najmanje 25 forinti izravnog poreza (str. 34.). Iako Maček ne govori je li to bila godišnja ili mjesecna porezna obveza, kao i o kojoj se vrsti poreza točno radilo, jasno je istaknuto kako je visina plaće bila presudna za pravo glasa. Naime, izravni porezi su porezi koji terete prinose poreznog obveznika. U opisanom slučaju to bi bio npr. porez na dohodak koji su zaposlene osobe toga doba ostvarivale. Premda se ne navode druge vrijednosti koje bi ukazivale na visinu toga dohotka, očito je da je uvedeni izborni cenzus vezan za plaćeni porez za zadaću imao ograničenje prava glasa, odnosno pravo glasa dano je uglavnom samo činovnicima (znači, srednjem i gornjem sloju stanovništva), kako bi se u cijelosti moglo nadzirati političke procese u tadašnjoj državi. Uzme li se u obzir da je seljaštvo tada predstavljalo preko 80 % pučanstva, jasno je da ono nije „moglo igrati ikakvu političku ulogu u hrvatskom narodnom životu“ (str. 34.). Bez prava glasa na izborima seljak praktički nije niti postojao, osim kada je trebao izvršavati svoje obveze prema državi, nastanak kojih ta ista država ni na koji način nije vezala uz pravo glasa, već uz činjenicu da seljak živi, bez obzira na to kako se i u kojim uvjetima seljački život odvijao.

U trećem dijelu Memoara pod nazivom „Rast Hrvatske seljačke stranke“ Radić iznova upozorava na minoriziranje uloge seljaštva koje je „imalo samo dužnost plaćanja poreza i služenja vojske“, ali ne i „pravo odlučivati o svojoj sudbini“ (str. 43.). Naime, od seljaka se zahtijevalo plaćanje poreza, ali s obzirom na uvedeni imovinski cenzus prilikom izbora, to isto seljaštvo, iako je bilo „sposobno“ plaćati porez, nije bilo sposobno utjecati na zbivanja u Hrvatskog saboru gdje su se, između ostalog, donosili i porezni zakoni koji su tim istim seljacima nametali porezne obveze koje su ih gušile, ali koje su morali izvršavati kako ne bi snosili posljedice. Bez organizirane političke borbe seljaštvo se nije niti moglo izboriti za svoj bolji položaj te se stoga prionulo osnivanju Hrvatske seljačke stranke. Međutim, „posao organiziranja HSS nije nikako bio lagan, jer se tako reći sve što nije bilo seljak diglo najvećom žestinom protiv novoosnovane stranke“ (str. 43.). Policajski činovnici imali su zadatku

da „svim mogućim sredstvima sprečavaju širenje hrvatskog seljačkog pokreta“ (čl. 43.). Iako održavanje manjih sastanaka nije bilo zabranjeno, žandari su i takve sastanke rastjerivali kad bi za njih saznali.

Govoreći o političkim promjenama do kojih dolazi krajem Devetnaestog i početkom Dvadesetog stoljeća (pripreme Austro-Ugarske za aneksiju Bosne i Hercegovine 1908.), Maček iznosi kako je na izborima 1908. godine u Hrvatskoj HSS „uspjela prvi put dobiti tri mandata, te su tom prilikom izabrani **Stjepan i Ante Radić** i seljak **Vinko Lovreković**“ (str. 49.). U to je doba novim banom imenovan **dr. Nikola Tomašić**, prema Mačeku, „nekada stup režima **Khuena Hedervarya**, ali sigurno jedan od najjačih umova u Hrvatskoj“ (str. 50.), koji je kao takav znao da je „kompromis bolji od bilo kakvog nasilja“. Slijedeći takav pomirljivi pristup, banu Tomašiću uspjelo je od austrijskog dvora ishoditi nešto liberalniji izborni zakon, „snizivši izborni cenzus od 50 kruna izravnog godišnjeg poreza, te su dobili pravo glasa oni koji su plaćali barem 10 kruna, a u nekim siromašnijim županijama 6 kruna izravnog godišnjeg poreza“ (čl. 50.). Smanjivanje izbornog cenzusa na 10 kruna omogućilo je četiri puta veći boj izbornika, te su na rezultate izbora po prvi put mogli utjecati i širi slojevi stanovništva. Zahvaljujući tome, na izborima 1910. godine HPSS je dobio devet mandata, a na izborima 1911. godine čak jedanaest kandidata.

Međutim, iako se smanjivanjem izbornog cenzusa proširila biračka baza i omogućila (dijelu) seljaštvu izlazak na izbore, čime je otvoren i prostor za aktivniju političku borbu i ulogu HPSS-a, pružene mogućnosti nisu se do kraja ostvarile zbog određene izborne apstinencije među tim istim seljacima koji se, zbog političke nepismenosti, nisu najbolje snalazili u novonastaloj političkoj situaciji. O tome Maček iznosi jednu zgodu iz 1911. godine, koja govori o nacionalnom entuziazmu, ali i političkom nesna-

laženju hrvatskog seljaka. Tom je prilikom Maček, praćen pristašom Stranke, došao u „jedno zabito selo“ stubičkog kotara, kako bi seljacima iznio program HSS-a. Nakon što je on završio, reče mu jedan starac: „Sve što ste rekli čista je istina, i bio bi veliki grijeh da vam se bilo što prigovori. Ali, vidite, osim vas su u kotaru još dva kandidata. Slušao sam dolje kod crkve obojicu, pa i njima ne može nitko pošten ništa prigovoriti. Pa kako bi sad mi siromasi znali koji je od vas trojice pravi? Kad bih ja znao koji je pravi, vjerujte mi, ja bih ga kako god sam star nosio sam na leđima pješke preko planine u sabornicu u Zagreb. Ali, eto, to je baš ono zlo da ne možemo znati za koga bi glasali“. Potom se starac okrenuo ostalima i kazao: „Ja mislim, djeco, da je najbolje da nejdemo nikam. Nek glasujeju oni koji mislju da znaju kam treba glasovati.“ (str. 50.) Tako i bijaše! Na sâm dan izbora iz toga sela, ali i iz nekih drugih sela stubičkog kotara, nitko nije izišao na izbole, tj. nije iskoristio pravo glasa koje mu je pripalo nakon mukotrpne političke borbe za smanjivanje visine izbornog cenzusa i nakon toliko vremena bez prava glasa.

(nastavit će se)

SAVIJENO TIJELO CVIJETA ZELENE LAVANDE

*savijeno tijelo cvijeta
zelene lavande
suptilno je ispunilo moju nutrinu
opojan miris razvlažio mi je oči
nisam ni znao da će mi se svidjeti
napunio sam džepove zelenim prahom
sjetih se svojih predaka
moja mati otočanka
brala je lavandu
kvasila je svoje vlasi lavandinim uljem
one su sjale
mirisale
vlasi moje matere
kao latice
miris
i ulje*

Bruno ZORIĆ

IZ USPOMENA ŽELIMIRA CRNOGORCA

Od rane mladosti Želimir Crnogorac je u srce čvrsto usadio hrvatske domoljubne i katoličke vrjednote. Gimnaziju je upisao 1956. u Širokom Brigu. Zbog javnog očitovanja vjerskih uvjerenja te promicanja hrvatskog jezika, komunistički vlastodršci su ga zamijetili i uzeli ne zub. Zato je pozvan na razgovor kod tadašnjeg ravnatelja Gimnazije u Širokom Brigu, **Milana Tepurića**. Poslije tog razgovora «drugovi» su odlučili, da ga treba premjestiti iz škole na Širokom Brigu, pa je 1957. upisao 6. razred gimnazije u Ljubuškom. Tamošnjom gimnazijom ravnalo je neki **Rašović**, po nacionalnosti Crnogorac, koji ga je nastavio prosudjivati kao hrvatskog nacionalista i neprijatelja socijalističkog poretka.

U Ljubuškom se ponovio širokobriški scenarij, pa je Crnogorac 7. razred gimnazije bio primoran upisati u Imotskom. Istine radi, valja istaknuti da mu u školi u Imotskom nisu stvarani problemi zbog njegova redovitog pohađanja vjeroučaka i isticanja hrvatskog jezika. Ipak, pri svršetku 7. razreda gimnazije, uhićen je 29. svibnja 1959., zbog pripadnosti organizaciji *Hrvatska revolucionarna mladež*. Uhitio ga je zloglasni udbaš iz Hercegovine **Mirko Praljak**, koji se tada u Imotski dovezao mercedesom iz Mostara, tamošnje udbaške središnjice.

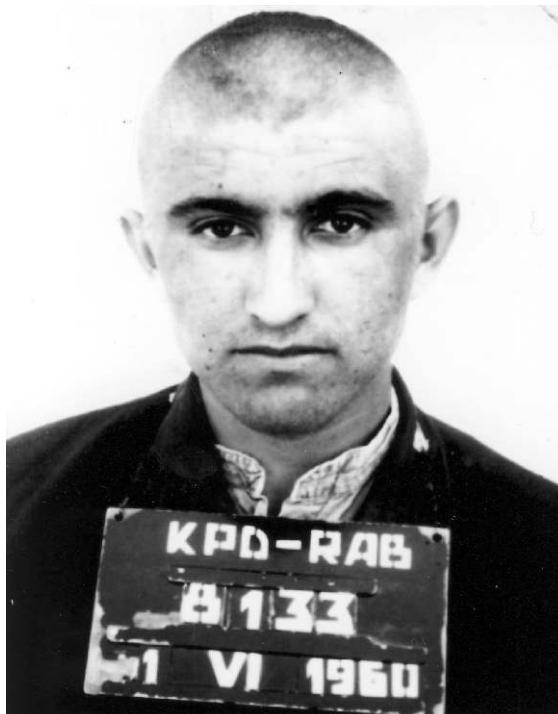
U uredu ravnatelja Gimnazije u Imotskom, **Branka Škare**, Praljak mu je stavio lisice na ruke. U Praljkovu mercedesu je ostao ulisičen do dolaska u zloglasnu mostarsku kaznionicu zvanu Ćelovina. Tu je odmah bačen u samicu. Tijekom prva tri dana istražnog zatvora upravo ga je Praljak ispitivao, držeći se pri tome ustaljenih pravila, na Hrvatima dobro izvježbane, nečovječne i okrutne udbaške metodologije, što se poglavito zrcalila u sustavnom, suslijednom i perfidnom maltretiranju ispitnika. Nakon tri mučna dana ispitivanja predan je na daljnju obradu u ruke okorjelog udbaša **Gojka Grahovca**, rodom iz istočne Hercegovine. Obrada kod Grahovca trajala

Piše:

Ivica KARAMATIĆ

la je puna tri tegobna mjeseca, a bila je obilježena danonoćnim ispitivanjima, zabranom svih kontakata s rodinom te prijetnjama bacanjem u hladnu Neretvu.

Tijekom ispitivanja, Grahovac je navlastito htio doći do Programa HRM-a, ali ga nije dobio, unatoč poduzetom pretresu kuće Crnogorčevih roditelja u Čitluku kod Posušja. Inače, tijekom tromjesečnog

Željko Crnogorac po dolasku na Goli 1960. godine

zatočeništva u Ćelovini, u samicu je na raspolaganju tek imao drvenu paletu za spavanje («pričnu»), jedan pokrivač, kiblu za nuždu te pribor za jelo koji se sastojao od aluminijске zdjele i žlice. U ta tri paklena mjeseca živog čovjeka nije video u samici. Čak ni dostavljača obroka nije mogao vidjeti, jer mu je hranu u samicu ubacivao, kao psetu, iza odškrinutih vratata, koja bi potom zalupio i zaključao.

Poslije okončane brutalne istrage u Mostaru, prebačen je na daljnju obradu u Imotski, ponovno u samicu. Nekoliko dana prije početka suđenje, iz Imotskog je prebačen u splitski zatvor. U Splitu se napokon izvukao iz samicice, jer je u ta-

mošnjem zatvoru bio zatvoren skupa s drugim uznicima. Na suđenju u Okružnom sudu u Splitu, 22. rujna 1959., pod predsjedanjem suca **Drage Ostojića**, s drugim optuženicima za «neprijateljsko djelovanje»: **Andrijom Vučemilom**, **Jurjom Knezovićem**, **Dinkom Jonjićem**, **Darinkom Čutuk** i **Ivom Šabić**, Želimir je osuđen na četiri godine strogog zatvora, što će kasnije potvrditi 14. travnja 1960. Vrhovni sud NRH u Zagrebu, odbacivši Crnogorčevu žalbu u cijelosti.

Na suđenju u Splitu Želimira je branio odvjetnik **dr. Ante Matković**, koji za odvjetničke usluge tijekom višednevног postupka nije htio ništa naplatiti. K tomu je odvjetnik Matković Želimiru i u kasnijim životnim potekoćama bio pri ruci. U razdoblju od 22. rujna 1959. do Crnogorčeva deportiranja na Goli otok, bio je zatvoren u trogirskim i šibenskim uzašama, gdje je čekao na pravomoćnost osude skupa s drugim osuđenicima koji su optuženi u svezi s organizacijom HRM.

Zabilježeni su i još neobjavljeni fragmenti Želimirova robijanja na Golomu. No, ovdje valja dodati njegovo svjedočenje o posjetu njegove danas pokojne majke **Joze Crnogorac**. Od Posušja do Gologa, Joza je putovala nekoliko dana, zbog onodobnih prometnih veza i složenog sustava prijevoza do goloootčkog kazamata. Poslije naporna putovanja, majka Joza na Golomu sina je mogla vidjeti samo pola sata, a i to uz strogu zabranu svakog dodira, tako da se sa Želimrom, koga je žarko želila vidjeti, nije mogla ni rukovati, a kamoli izljubiti. A kakva medicinska «pažnja» je posvećivana robijašima na Golome, zorno pokazuje činjenica da je Želimiru poslije napuknula meniska u desnom koljenu, liječnik dao pogrešnu injekciju protiv bolova, uslijed koje se onesvijestio.

Iz te nevolje ga je spasio njegov uznički supatnik Andrija Vučemil koji je pozvao liječnika **Kiru**, također političkog zatvorenika makedonske nacionalnosti, koji je

Sjećanja i svjedočenja

onesvješteniku dao prikladnu injekciju i povratio ga iz nesvijesti. Poslije amnestije i napuštanja Golog otoka 1962. godine, zahvaljujući dr. Anti Matkoviću, Želimir je uspio završiti Klasičnu gimnaziju u Splitu. Potom je 1963. upisao Tehnološki fakultet u Zagrebu, gdje je 1969. diplomirao.

U tom razdoblju komunističke nadležne službe «pobrinule» su se, da vojni rok odsluži, pod teškim okolnostima, u Požarevcu. Rješenjem Sekretarijata za unutrašnje poslove u Mostaru 28. lipnja 1965. odbijen mu je zahtjev za izdavanje «putne isprave i vize» zbog odlaska u SR Njemačku. Tijekom studiranja, UDB-a mu je stalno bila za petama. Primjerice, 21. rujna 1965. uhićen je i zadržan 30 dana na ispitivanju u Đordićevu u Zagrebu. Tada je bio optužen za «neprijateljsko djelovanje po 188. članu Krivičnog zakonika». Njegov predmet istraživao je zloglasni udarčki istražitelj **Franjo Kuhta**. U istražnom zatvoru u Đordićevu tad je bio zatvoren **Andelko Mijatović**.

Sredinom travnja 1967. UDB-a je ponovno uhitila Crnogorca. Ispitivali su ga mjesec dana. Bio je optužen za sudjelovanje u bacanju protudržavnih letaka u Zagrebu. Optužbu mu nisu uspjeli dokazati, iako je bio jedan od tvoraca rečenih letaka. Te letke je u Beču otiskao **Jure Knežović**. Poslije završanog školovanja u Zagrebu, Želimir se vratio u zavičajno Posušje, gdje se 1970. zaposlio u tvornici plastičnih masa «Polivinil» kao diplomirani tehnolog. Zbog «moralno-političke nepodobnosti» nije nikad mogao biti raspoređen na neki vodeći položaj u poduzeću, pa je stalno radio kao tehnolog.

Tijekom Hrvatskog proljeća, uhićen je 16. kolovoza 1971. u Posušju od djelatnika SUP-a te osuđen na 60 dana, koje je izdržao u mostarskoj Čelovini. Na dvomjesečnu robiju osudio ga je sudac za prekršaju **Jozo Kraljević**, a branili su ga **Pero Znaor** iz Mostara, **Faruk Kapetanović** iz Dubrovnika i **Ante Jerković** iz Imotskoga. Prema svim podatcima, SUP u Posušju je pripremao krivičnu prijavu

protiv njega. Na dvomjesečnu zatvorskiju kaznu, u ljeto 1971., osuđen je zbog organiziranja «neprijateljskih demonstracija» u Posušju te promicanja *Hrvatskog tjednika* u Matice hrvatske.

Dvije godine kasnije, općinski sudac za prekršaje, već spomenuti Jozo Kraljević, na temelju prijave komandira stanice SUP-a u Posušju **Ljube Solde**, osudio je Crnogorca ponovno na 60 dana zatvora, opet zbog «neprijateljskog djelovanja». No, izrečenu kaznu nije izdržao, jer je u žalbenom postupku ipak oslobođen. Sudkinja sarajevskoga drugostupanjskog suda, **Anda Bušić-Nemčić**, rodom iz Rakitna, sela u posuškoj općini, kasnije je tadašnjem predsjedniku skupštine općine Posušje, **Peri Čuturi**, u lice kazala da je vrlo iznenađena što u Posušju zatvaraju jedinog inženjera u općini. Možda je i taj odvažni čin poznate sudkinje pomogao da mjesni komunistički vlastodršcu budu suzdržljiviji u dalnjem progonu hrvatskog domoljuba Želimira Crnogorce.

NARODNA REPUBLIKA HRVATSKA	
NAJEDNO ODRŽAVLJENJE - SEKRETARIJAT-ODJELI ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE	
Broj Ku	
Datum:	21.5.1965. god.
U izvidaju - Izrazi protiv okrivljenog. Crnogorac Želimir	
zbog krivičnog djela iz člana 11a. Krivičnog zakonika, donosim	
na temelju člana 200. i 201. Zakonika o krivičnom postupku slijedeću	
Naredbu	
1. Određuje se pretraga - STANA - PROSTORIJE - OSOBE Crnogorac /Petar/ Želimir iz Zagreba, Odranska br. 20 spomenute i rođen. god. min. god.	
2. Izvršenje ove naredbe povjerava se čvjetštemu službeniku SUP Zagreb	
s tim, da se oni ovlažuju da u smislu člana 202. i 203. Zakonika o krivičnom postupku izvrše privremeno oduzimanje potrebnih predmeta.	
Obratljivo	
Pretraga se vrši radi ponalaženja predmeta u vezu sa krivičnim djelom.	
Naredba mi je uručena dana 21.9. 1965. u 6:00 sati.	
Naredba nije uručena s razlogom:	
U _____, dana _____	
(potpis službenika)	
Crnogorac Želimir (potpis)	
Narodno vijeće Zagreba - (8)	
U-T-XVII-8	

Up. l. br. 229/71	
ZAPISNIK O ISPITU OKRIVLJENOG	
sastavljen kod općinskog sudije za prekršaje	
u	Posušju
na dan 16. VIII. zbog prekršaja iz čl. 21 tačka 4. i člana 6. Zakona o javnom redu i miru.	
PRIMJETNI SU:	
Okrivljeni	Crnogorac Želimir
Sudija za prekršaje	Jozo Kraljević
Zapisnikar	Slavka Pušić
U pogledu opštih ličnih podataka okrivljeni navodi:	
1. Prezime, očevo ime i ime:	Crnogorac Želimir pek. Petra
2. Zanimanje i gde je zapošljen:	dip. inžinjer "polivinil" Posušje
3. Dan, mjesec, godina, mesto i opština rođenja:	13. IX 1940. Ston - Dubrovačko primorje
4. Mesto stanovanja (opština):	Citluk u Posušju
5. Bračno stanje i broj dece:	neoznačen
6. Državljanstvo:	Jugoslovensko
7. Pismenost i školske kvalifikacije:	Tehnološki fakultet, student III god. Fak. fkn
8. Imovno stanje:	srednje
9. Da li je, kada i zašto sudski i prekršajno kažnjavan	da
10. Da li se nalazi pod istragom:	nije
11. Ako je maloletan, ko mu je zakonski zastupnik:	
Posle uzimanja opštih ličnih podataka okrivljeni izjavljuje da je razumeo zašto ga zahteva za pokretnje prekršajnog postupka — prijava oštećenog” tereti i u vezi s prekršajem zbog koga se saslušava navodi slediće:	
Makon glasnom čitanju prijave okrivljeni je odbio - porekao u očjelosti navode iz prijave, izjavljujući da ne želi izasjeti svoju odraslosti, a niti odgovarati na postavljena pitanja. Za branitelje u ovoj prekršajnoj stvari da je privlačio izbor branice po Željju svoje majke Crnogorac Jozo u svesbi P. Znaor, odvjetnik iz Mostara, Faruk Kapetanović, odvjetnik iz Dubrovnika i Ante Jerković, odvjetnik iz Ingratske.	
Makon toga branici reprezentiraju sucu za prekršaj osobnu kartu okrivljenog reg. br. 516/1970 izdanu dana 6. X 1970. od SUD-a Posušje, a u spisu postoji dopis broj: 03-1778/1 od 16. VIII 1971. Izvornic za prenos plastičnim materijala i proizvodnju tapeta Posušje - Hercegovina "Polivinil" se koji se obavještava Sudac za prekršaje SUD-a Posušje da je pomenute poduzeće znalo da je njihov radnik Crnogorac Želimir pritvoren pa ukoliko se se doneće rješenje o kažnjavanju da se prije omogući primopredaja dužnosti u navedenoj radnoj org. niz: da imenjuje okrivljenog i druge osobe koju će odrediti pomenuti poduzeće a radi osiguranja proizvodnje. U ovoj momentu pristupio je i direktor pomenutog poduzeća te usmeno istjacio da je okrivljeni jedini tehnolog.	
Izdaje: Slavenska administracija - Beograd - (8770) Oznaka za poslovnu čin. br. 344-110	

Privođenje i pretres 1965. godine

Ponovno pred sudom (1971.)

ZATVORENIK

br. 238, siječanj 2012.

BIJEG IZ ČETVEROREDA 1945. GODINE (I.)

U proljeće 1945., u selu na padinama koroških Alpa, zapadno od Graza u Austriji, boravila je jedna satnija Wehrmacht-a (redovne njemačke vojske). Odore su bile njemačke, ali vojnici u tim odorima nisu bili Nijemci, Bili su Međimurci, Hrvati, dragovoljci. Bili su Hrvati, ali nisu bili hrvatski, nego mađarski državljeni. Mađari su u Travanjskom ratu 1941. okupirali, a onda uskoro Međimurje i druge «južne krajeve» pripojili Kraljevini Mađarskoj. Hrvatske vlasti taj čin nikad nisu priznale i uvijek su izražavale svoje negodovanje, ali su bile preslabе da bi stanje promijenile. Tako je Međimurje postalo sastavni dio Mađarske. Službeni jezik bio je mađarski, vrijedili su mađarski zakoni.

Od devedeset osam dobrovoljaca neki su bili srednjoškolci iz Čakovca. Trojica najmlađih u satniji s još nenavršenih sedamnaest godina bili su **Pavao Horvat zvan „Palac“, Stjpan Moharić nazvan „Števac“ i Dragutin Šela**, pisac ovih redaka. Prezimenu Šela dodali su C i bio sam „Šelac“. Nas smo trojica prijateljevali od jeseni 1941. godine, kad sam se našao u trećem razredu Građanske srednje škole u Čakovcu.

Bili smo mršavi adolescenti prosječnog rasta, jednostavnije rečeno: golobradi mladci. Šestoga svibnja 1945. bio je moj

Piše:

Dragutin ŠELA

sedamnaesti rođendan. Dotad sam u odori Wehrmacht-a proveo pola godine.

U travnju 1945. godine naša satnija je marševima noću dopješaćila iz hrvatske Podravine u Austriju. Spavali smo u štagljevima seoskih gospodarstava na sjenici-ma. Svakog su nas jutra budili momci iz posljednje noćne ophodnje, da se nakon jutarnje tjelovježbe, uredni, zategnuti, u blistavim *bakandžama* postrojimo u dvorištu seoske škole. Svakodnevni doručak, ručak i večeru dobivali smo u učionicama seoske škole, u čijem je dvorištu bila naša poljska kuhinja. Nakon doručka, satnija bi se postrojila u školskom dvorištu, jer se čitala dnevna zapovijed. Obično je zapovijed čitao službujući dočasnik.

U utorak, 8. svibnja 1945., pred postrojenu satniju stao je nadporučnik, zapovjednik satnije. U samo tri rečenice sažeо je događanja koja su upisana u svjetsku povijest: „**Hitler je mrtav! Rat je završen! Idite doma!**“

Rat je završen! Mi smo to šutke prihvatali. Razmišljali smo kako doći doma, ne znajući što nas na tom putu čeka. Nadporučnik i dočasnici savjetovali su nam kako da se ponašamo na putu kući. Savjeto-

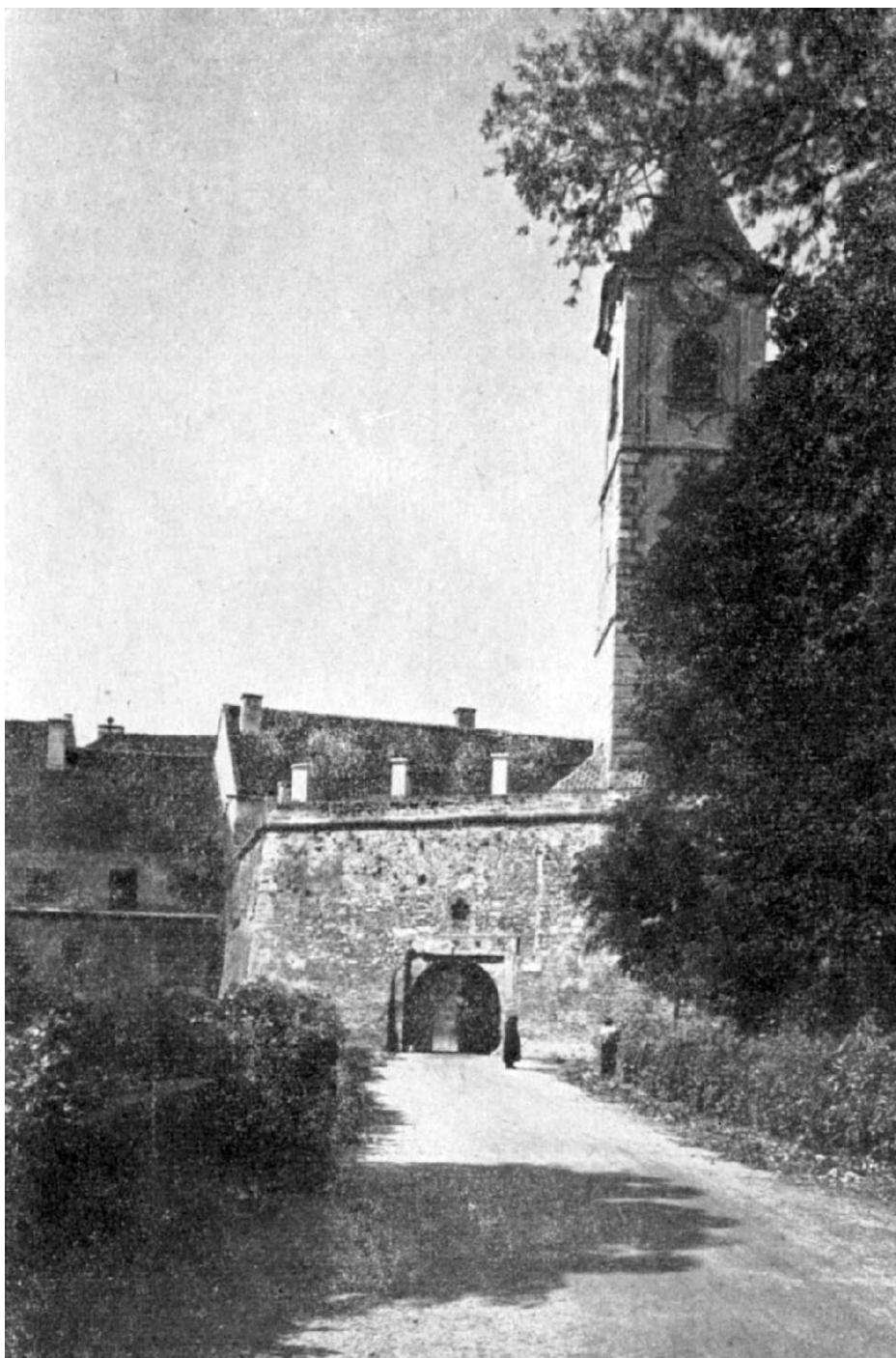
vali su da idemo u skupini, da oružje koje nosimo na prikladnom mjestu odbacimo i da oni iz prvog reda grupe i oni iz njezina zadnjeg reda na rukav vežu bijelu krpu. Rečeno je da će nam podijeliti poputbinu: jedan hljeb kruha i par ribljih konzervi. Spremivši poputbinu u torbicu za kruh, otišli smo u školsku učionicu u kojoj je na zidu visjela velika zemljopisna karta Europe. Trebali smo pomoću tog zemljovida odrediti smjer puta prema Međimurju. Procijenili smo da se nalazimo približno sto šezdeset kilometara zapadno od Čakovca. Uglavnom, pet dana pješačenja, a trebalo je ići pravo na istok.

Ne sjećam se imena sela u Austriji u kojem smo boravili mjesec dana. Od tada je prošlo šezdeset godina, a da ime sela gotovo nikad nisam spomenuo. Možda je mojoj zaboravlјivosti, osim godina života, pridonijelo i to što su tada sa stupova na ulazu u selo skinute table s nazivom sela, kao i putokazi na križanjima, zbog neprijatelja koji je nadirao u Austriju.

Krenuli smo kući ustrojeni kao satnija. Sišli smo u dolinu do glavne prometnice Graz – Maribor. Cestom u smjeru Graza tekla je rijeka pješaka i seljačkih kola s posteljinom, vrećama i čitavim obiteljima. Pješaci na cesti, koji su išli u smjeru suprotnom od nas, bili su u odorima različitih vojski. Njemački vojnici su nas zaustavljali i nagovarali da krenemo na zapad,

Zemljovid Međimurja (iz knjige Rudolfa Horvata, 1944.)

Čakovec - ulaz u Stari grad

jer s istoka dolazi „Ivan“. Nažalost, nismo ih poslušali, jer je rečeno da je rat završen i kao što oni idu svom domu, tako i mi idemo svomu.

Cesta i pruga od Graza do Maribora teku usporedno, pa smo na mnogim dijelovima ceste prolazili tik uz prugu ili željezničku postaju. Na jednoj postaji stajao je teretni vlak usmjeren prema Mariboru. Na platformama vagona s niskom ogradom mirovao je jedan „Tiger“. U garnituri vlaka bilo je utovareno šest tenkova. Na tenkovima „Tiger“ sjedili su vojnici u SS-ovskim odorama. Rekli su nam da idu u Maribor, pa smo ih zamolili da nas

povezu. Dopustili su nam da se ukrcamo na vlak. Tijekom vožnje na jednoj od usputnih postaja mimošli smo se s „raspjevanim vlakom“. U vlaku koji je dolazio iz Maribora kroz otvorena vrata teretnih vagona orila se pjesma. Vagoni su bili išarani kojekakvim natpisima po kojima smo zaključili: „Holandani idu doma!“ Vagoni su bili puni muškaraca i žena u civilnoj odjeći.

Naš vlak se pred večer zaustavio u predgrađu Maribora. Sišavši s vlaka, mi Međimurci smo se razišli. Števac, Palac i ja krenuli smo prema Dravi. Međimurje je na lijevoj obali Drave i bilo je najjednos-

tavnije pratiti tok Drave do Međimurja. Hodajući gradom tražili smo mjesto gdje bismo mogli prenoći. Došli smo do glavne željezničke postaje. Na trgu pred njom bilo je mnoštvo ljudi i mnogo osobnih automobila. Na brežuljku, istočno od stanice, ugledali smo barake. Zaobišavši željezničku stanicu, našli smo se pred žičanom ogradom logora s otvorenim ulaznim vratima i praznim barakama. Pred pojedinim barakama bile su pipe za vodu. Po odbačenim papirima u barakama zaključili smo da su logor napustili putnici „raspjevanog vlaka“. Pretraživali smo barake ne bismo li našli bilo kakvu civilnu odjeću, jer smo još bili u njemačkim vojnim odorama. Našli smo nekakve prnje koje smo obukli, a naše smo odore odbacili. Tek smo naknadno otkrili da su prnje ušljive. Zadržali smo svoje vojničko rublje, samo smo otparali orla prišivenog iznad desnog džepa na prsim košulje. Na košulji je ostao lako uočljiv i prepoznatljiv trga orla s amblemom.

Za večeru tog dana svaki od nas je pojeo komad kruha i ribu iz plosnate konzerve. Zaspali smo, a u zoru, oko pola pet, probudio nas je topot konjskih kopita po kamenim kockama trga pred željezničkom postajom. Kroz prozor barake vidjeli smo pred stanicom šest jahača u vojničkim odorama. Prepoznali smo bugarske vojнике, jer smo 5. travnja 1945. u Podravini s hrvatske strane iz Zamlake, sela na desnoj obali Drave, promatrali bugarske vojниke koji su u Međimurju osvajali selo Orehevec, smješteno na lijevoj obali Drave, koje su branili njemački vojnici. Tih dana, početkom travnja 1945., Međimurci su bili posada u Zamlaki.

Iz smjera iz koga smo prisjeli u Maribor čula se buka motora i zveket tenkovskih gusjenica. Slijedila je puščana i mitraljjeska paljba te nekoliko prasaka, vjerojatno ručnih granata. Nas trojica smo se umili, napunili čuturice vodom i na istočnoj strani logora izišli u polje. Bila je srijeda, 9. svibnja 1945. Krenuli smo poljskim putovima koji su vodili na istok i oko osam sati ugledali zvonik crkve u Svetom Lenartu. Obišavši selo s južne strane, išli smo uz jednu živicu prema istoku. Zaklonjeni živicom, na njenom su nas kraju dočekala dva bugarska vojnika s pištoljima u rukama. Zaustavili su nas, pretražili naprtnjače i odjeću na nama i uglavnom se zadovoljili satom koji sam nosio na ruci. Odveli su nas u selo u jedan štagalj i priključili šestorici muškaraca

koji su tamo sjedili. Bokci kao i mi. Zabrojeni!

Pripovijest o događanjima koja su uslijedila nastaviti ču kad ispričam što je u mom odrastanju i životu prethodilo odluci da se prijavim 1944. godine u njemačku vojsku.

Dječaštvo i Travanjski rat u Jugoslaviji

Rođen sam 6. svibnja 1928. u Štrigovi, kotar Čakovec, u Međimurju. Godine 1930., kad su mi bile dvije godine, moji su roditelji iz Međimurja doselili u Zagreb, gdje je moj otac kao zidar dobio stalni posao na željeznici. Živjeli smo u Zagrebu. Od djetinjstva sam volio odlaziti u kino kamo me je vodila mama. Tada su se još prikazivali nijemi filmovi. U sjećanju su mi ostala dva nijema filma: „U znaku križa“ i „Ben Hur“, koje sam gledao kao petogodišnjak. U šestoj godini sam znao čitati.

Kad sam 1935. godine pošao u prvi razred pučke škole, prvu sam čitanku pročitao prva dva dana pohađanja nastave. Obred „prvog čitanja“ zadržao sam za sve knjige kojima sam se u školi služio. Četvrti razred pučke škole završio sam 1939. godine u Zagrebu i upisao se u II. mušku realnu gimnaziju u Zagrebu. Otac je radio na željeznici, pa je 1940. dobio premještaj u Kraljevo. Odselili smo se u Kraljevo, gdje sam pohađao drugi razred gimnazije. U Kraljevu nas je zatekao Travanjski rat i kapitulacija Jugoslavije.

Kraljevo je u Šumadiji, a Šumadiji sebe smatraju jedinim pravim Srbima, onima „sa dna kace“. Pravoslavce koji žive ili dolaze preko granice koju čine rijeke Dunav, Sava i Drina, kao i sve ostale, smatraju uljezima i nazivaju „prečanima“ (oni od preko), što nisu dorasli gedžama.

Kad je počeo Travanjski rat i stvorena ratna psihoza i sumnjičavost prema uljezima, u Kraljevu je na ulici linčovan nekoliko ljudi. Osumnjičili su ih kao petokolonaše i špijune. Jednog na ulici ubijenoga mladog čovjeka vidio sam gdje leži na pločniku. Kao pubertetlja nikad nikakav strah od rata nisam osjetio, pretpostavljam zato što sam pročitao mnoge ratne romane i odgledao mnoge ratne filmove. Nisam znao niti mogao razdvojiti stvarnost od mašte na filmu. Prvi doživljaj stvarnog rata pamtim iz Kraljeva 1941. S terase trokatne zgrade promatrao sam 1941., u vrijeme Travanjskog rata, napad njemačkih vojnika na obrambene rovove

iskopane na obodu grada. Udaljenost prvih rovova od upravne zgrade *Fabrike vagona* u Kraljevu u kojoj smo stanovali, bila je manja od pola kilometra. Dalekozor je događanja prinio nadohvat ruke. Čula se pucnjava iz pušaka i mitraljeza, a granate su padale na napadače i na branitelje. Kao trinaestogodišnjak nisam znao koje zlo donosi rat i koliko opak može postati čovjek. Za mene je rat, ako se u njemu ne sudjeluje osobno, bio povijest ili priča.

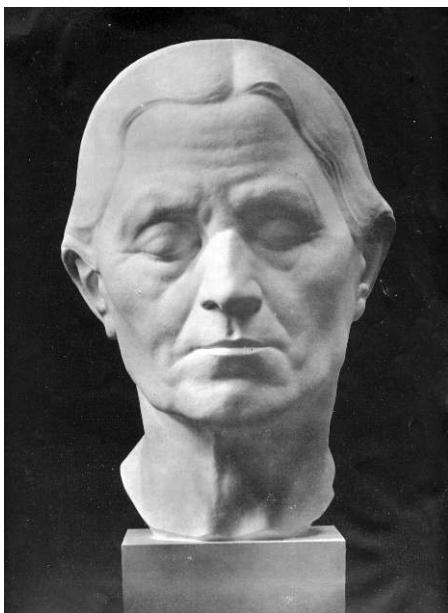
Nakon sloma Jugoslavije, njemačka vojna uprava uspostavljena u Kraljevu, javnim je oglašavanjem pozivala sve došljake koji nisu podrijetlom Srbi, da se vrate u kraj iz koga potječu po mjestu rođenja. U Kraljevu je bilo mnogo Slovena-

okupacijom. Otac se zaposlio na željeznicu i unajmio jednu manju obiteljsku kuću u predgrađu Čakovca, zvanom Martane, južno od željezničke postaje. Kuća se nalazila u nizu od pet kuća uz cestu prema Nedelišću. U drugoj kući od naše bila je Moharićeva krčma, u kojoj sam upoznao Stjepana Moharića (Števca). Njegova i moja mama bile su prijateljice od djetinjstva. Postali smo mađarski građani. Službeni jezik bio je mađarski i govorio se u školi, na pošti, na željeznicu, u gradskoj upravi i policiji.

Krajem ljeta, 1. rujna 1941., počeo sam pohađati treći razred mađarske građanske škole, a da na mađarskom jeziku nisam znao kazati ni „Dobar dan“. Ni jedan od profesora koji su u školi predavali nije znao hrvatski, kao što ni jedan od nas Međimuraca, osim Židova, nije znao mađarski. U odjeljenju trećeg razreda Građanske škole, s pedeset četiri učenika u jednoj učionici, sedmorica su bili Židovi kojima je materinski jezik bio mađarski. Oni su nam na nastavi prevodili s mađarskog na hrvatski i obratno. Katekizam je bio jedini predmet koji se u čakovečkoj mađarskoj građanskoj školi predavao na hrvatskom jeziku. Đaci katolici morali su svake nedjelje prije podne doći u školu i, postrojeni kao vojska, otići u crkvu na sv. misu. Naučili smo mađarski, ali međusobno mi Međimurci nismo govorili mađarski. Ostali smo vjerni arhaičnoj međimurskoj hrvatskoj kajkavštini.

Do jeseni 1943. Drugi svjetski rat vodio se na Istoku i Zapadu. Bio je daleko od Međimurja, nije bio vidljiv i nije osjetno utjecao na naš svakodnevni život. Kroz te dvije godine završio sam nižu srednju školu i položio malu maturu. Škola je povodom male mature organizirala izlet u Budimpeštu i na Balaton („mađarsko more“) za oba odjeljenja četvrtog razreda, djevojke i dječake.

Na izlet koji je trajao tjedan dana pošao sam u sandalam s crvenim potplatom. Sjećanje na taj izlet nije mi izblijedilo upravo zbog tih sandala. Na izlet je pošlo oko trideset učenika i isto toliko učenica. Djevojke su bile šareniji, vedriji i nasmijaniji dio grupe. Drugog dana boravka u Budimpešti pljuštala je kiša i moje sandale su se raspale. Nisam imao novca da kupim bilo kakvu obuću, pa sam bos nečujno koračao po mramornom podu budimpeštanskih muzeja i asfaltu budimpeštanskih ulica. Ne vjerujem da itko može zamisliti poniranje koje osjeća bosonogi petnaestogodišnjak u kratkim hla-

Majka (D. Penić)

ca koji su radili u *Državnoj fabriči vagona* kao i moj otac. Slovenci su bili organizirani i za selidbu dobili vlak. Priključili smo se i mi, obitelj Šela. U travnju 1941. Štrigova je kao dio Štajerske pripadala Reichu i mi smo se iz Kraljeva selili u Maribor. U teretnim vagonima uskotračne željeznice, sa svim stvarima kućanstva, iz Kraljeva smo preko Čačka, Višegrada („Na Drini čuprija“) i Sarajeva stigli do Bosanskog Broda, gdje je „čuprija“ preko Save bila srušena. Skelom smo sa stvarima prešli Savu i preko Zagreba i Zidanog Mosta vlakom stigli do Maribora. Selidba je trajala više od tjedan dana. Štajerska je postala sastavni dio Njemačke i Maribor je 1941. posjetio Hitler. Slovenci su pozdravljali s: *Heil Hitler!*

Iz Maribora smo 31. srpnja 1941. preselili u Čakovec, tada pod mađarskom

Hrvatska nije priznavala mađarsku aneksiju Međimurja

čama na maturalnom izletu, u društvu petnaestogodišnjih djevojaka u sandalama i lijepim šarenim haljinama.

Drugi svjetski rat i moje odrastanje

Nakon iskrcavanja američke vojske u Italiji 1943. godine, rat je stigao u Međimurje u obliku bombardera, najrazornijeg oružja u to vrijeme. Četveromotorni liberatori i leteće tvrđave u svojoj su utrobi nosili do deset tona tereta. Taj takozvani „korisni teret“ bile su razarajuće i zapaljive bombe. Počelo je gotovo svakodnevno prelijetanje zrakoplova preko Međimurja. Nebo nad Međimurjem bilo je skretnica za zapad (Beč, Graz ili hidroelektrane na Dravi) i na istok, nad Budimpeštu. Od Foggie u Italiji do Međimurja zrakoplovi su mogli letjeti uskladivši let po meridijanu 16° istok. Nad Hrvatskom nisu bili ugrozeni, jer Hrvatska nije imala lovačkih aviona koji bi se mogli suprostaviti tolikim eskadrilama bombardera i eskortama lovaca velikog doleta. Danas znademo i to, da hrvatska protuzračna obrana nije s osobitim žarom gađala anglo-američke zrakoplove.

Pogođeni i oštećeni bombarderi su u povratku često nad Međimurjem odbacivali „koristan teret“, tj. preostale bombe. Godine 1944., jednog dana kad se vraćala iz škole, blizu doma, od bombe je poginula moja kolegica. Nije objavljena uzbuna niti je bilo aviona u zraku.

Prigodom preleta američkih bombardera događalo se da pojedini lovci lete nisko i pucaju po ljudima zatećenim na

„brisanim prostoru“. U par navrata bombardirana je u predgrađu Čakovca željeznička postaja. Koji put su noću na nebu lebdjele svjetiljke poredane poput svjetiljki uz cestu. Zvali smo ih „Staljinove svjeće“, a to su bili svjetlom na crtači pravci na noćnom nebu, jasno, za zrakoplove. Događalo se da nebom u jednom preletu leti toliko zrakoplova da od ritmički ujednačenog bruhanja motora podrhtava tlo pod nogama, a nebo se zamagli od bijelog traga (pare) ispuštenog iz motora bombardera.

Od jeseni 1943. godine i u 1944. godini, barem tri puta tjedno danju ili noću sirene su oglašavale zračne uzbune. Na periferiji u zapadnom dijelu Čakovca, gdje smo mi stanovali, u raštrkanoj skupini kuća preko puta željezničke postaje, za vrijeme noćnih zračnih uzbuna u jednoj od kuća morao je netko bdjeti. Noćobdijina dužnost je bila provjeriti jesu li prozori zamračeni, a zaspale probuditi da odu u sklonište. U skloništu se nitko nije sklanjao. Skloništa su bila dva metra duboke grabe iskopane u vrtu uz kuću, pokrivene drvenim oblicama na koje je bila nasuta zemlja iskopana iz grabe.

Znao sam čitati kad mi je bilo šest godina. Od tada sve što je bilo tiskano, a dospjelo mi je u ruke, ja sam čitao. U četrnaestoj godini naučio sam govoriti, čitati i pisati mađarski i od tada sam s jednakim marom kojim sam čitao knjige na hrvatskom, čitao i knjige na mađarskom jeziku. U knjigama sam otkrivaо novu, nepoznatu stvarnost u kojoj sam živio. Knjige su mi davale odgovore na pitanja o uzroku i tijeku povijesnih zbivanja. Kao noćobdija

mogao sam čitati od večeri do jutra, a volio sam čitati noću.

U jesen 1943. godine Palac i Števac upisali su se u četverogodišnju Trgovačku srednju školu u Čakovcu, a ja sam se upisao u petogodišnju Učiteljsku školu u Čakovcu. Bio je rat, a u Međimurju se održavala redovna nastava kroz cijelu godinu u svim školama. U višim srednjim školama šest sati nastave dnevno, svih šest dana u tjednu.

Od djetinjstva sam volio ići u kino, jer me mama vodila u kino od malena, u sjećanju su mi ostali nijemi filmovi koje sam gledao kad sam imao pet godina – „Ben Hur“ i „U znaku križa“. Števac i ja smo dva puta tjedno odlazili u kino, jer su u Čakovcu bila svega dva kina. Školski propisi zabranjivali su učenicima prisustvovanje večernjim projekcijama, čak i onih filmova koje je škola prema pedagoškim mjerilima odobrila. Števac i ja baš i nismo bili uvjereni da jedino pedagoška mjerila određuju vrijednost filma. Gledali smo svaki film. Nismo pušili, iako smo „inicijaciju u odrasle“, tj. prvu cigaretu zapalili 1943. u Globetki, šumi kraj Čakovca. Nije nam se dopalo i pravi pušači postali smo 1945. godine, kad smo se kao odrasli, vratili iz rata. Nismo kušali ni alkoholna pića, mada je Števac, kao krčmarev sin, često morao posluživati goste u krčmi kad mu roditelji nisu bili kod kuće. Obično bih tada bio kod njega, jer se nikad ne zna što bi nekom pijancu moglo pasti na pamet. Točila su se vina, pivo, rakije, likeri, ali ih nikad nismo okusili.

Bio sam jedinac, jedino dijete mojih roditelja. Otkad se sjećam, uvijek smo stanovali u skućenim stanovima od sobe i kuhinje, a kuhinja je bila najvažniji prostor stana. Ona je uvijek bila topla. Školske zadaće pisao sam za stolom u kuhinji. Kako sam odrastao, sve više sam mogao Mamu pomagati u kući i izvan kuće u svakodnevnim poslovima. Riječ Mama pišem velikim početnim slovom, za mene je to ime za pojам majka. Cijepao sam drva (što sam volio raditi), donosio vodu iz bunara u dvorištu, donosio iz dućana u gradu robu i brinuo o urednosti dvorišta. U proljeće 1942. prvi put sam pomagao ocu razrahliti kopačom zemlju u vrtu i oblikovati grede. Svakog sam proljeća idućih ratnih godina radio u vrtu. U vrijeme Drugoga svjetskog rata u Međimurju nije bilo gladi. U ratnim godinama mladićima kao što smo bili mi, nametnute su mnoge obveze, a mogućnosti za razonodu u malim mjestima gotovo nije bilo. Nije bilo

glazbe ni plesnjaka, jedino se moglo otici u kino. Za one koji su knjigu voljeli, preostalo vrijeme omogućavalo je da se posvete knjizi.

Te 1943. domogao sam se na hrvatskom jeziku tiskanog romana „Od dvoglava orla do crvenog barjaka“. Pisac **Pjotr Nikolajevič Krasnov** (1869.-1947.) bio je carski general, ataman donskih kozaka. Kao protivnik boljševika djelovao je u borbi oko Sankt Peterburga 1917. godine. Nakon pobjede boljševičke revolucije emigrirao je iz Rusije. U romanu pisac Krasnov otvoreno iznosi svu krvoločnost boljševika, kojom su uništavali ruski narod da se domognu vlasti. O sudbini pisca pročitao sam nedavno. Krasnova su 1945. godine u Italiji uhitili Saveznici i predali ga **Staljinu**. Suđeno mu je u SSSR-u i 1947. je strijeljan u 78. (sedamdeset-moj) godini života.

Čitanjem sam došao do nekih spoznaja koje su u meni stvarale odbojnost i otpor prema ideologiji boljševizma. U revoluciji poticanom boljševičkom doktrinom razara se ono materijalno što je čovjek kroz stoljeća gradio i ostvario, a duhovno u čovjeku nastoji se uništiti. U povijesti Mađarske učili smo da je nakon Prvoga svjetskog rata, 3. ožujka 1919., proglašena Mađarska Sovjetska Republika na čijem je čelu bio **Bela Kun**. Rečeno nam je da je u pet mjeseci boljševičkog terora uništena proizvodnja u Mađarskoj, a narod je potonuo na dno bijede i neimaštine. U mađarskoj provinciji su se dizale bune protiv komunističke vlasti, koje su završavale „kravim kupkama“ i javnim smaknućima pobunjenika. Komunisti su 1. kolovoza 1919. bili poraženi, a komunističke su vođe pobjegle iz Mađarske. Iste te 1943. u Mađarskoj se u kinima prikazivao dokumentarac snimljen u Katynu, duboko u SSSR-u, kamo su sproveni zarobljeni Poljaci. Katyn je mjesto u Rusiji kraj Smolenska. Wehrmacht je nakon ulaska u Rusiju u šumi nedaleko od Katyna otkrio masovne grobnice. Po nalogu sovjetskog NKVD-a 1939. tamo je strijeljano i pokopano 15.000 poljskih časnika i intelektualaca. Istragu je obavila komisija Međunarodnog odbora Crvenoga Križa, sastavljena od liječnika forenzičara iz više europskih zemalja, koja je utvrdila da su ta smaknuća djelo Rusa boljševika. Kao forenzičar i član te komisije 1943. je sudjelovao **prof. dr. Ljudevit Jurak**, zagrebački sveučilišni profesore. Dvije godine kasnije, 1945. odmah nakon što je Jugoslavenska armija

ušla u Zagreb, Juraka su izveli iz kuće i strijeljali.

Nakon otkrivanja ovakvih dokazanih činjenica, nije trebalo za propagandu protiv Rusa izmišljati laži. **Otto von Bismarck** (1815.-1898.), njemački političar poznat kao „željezni kancelar“ govorio je: „Najviše se laže poslije lova, u parlamentu i u ratu“. Poredak koji je stoljećima građen na Kristovu nauku, ne mogu uništiti revolucije koje govore o stvaranju novog čovjeka. Dopuštam si pravo da glupom nazovem ideju o „stvaranju novog čovjeka“. Čovjeku je otkad je stvoren dan da se razvija i upravo je razvoj učinio čovjeka ovakvim kakav jest. Giovanni Pico della Mirandola, talijanski filozof (1463.-1494.) razvio je učenje o čovjeku

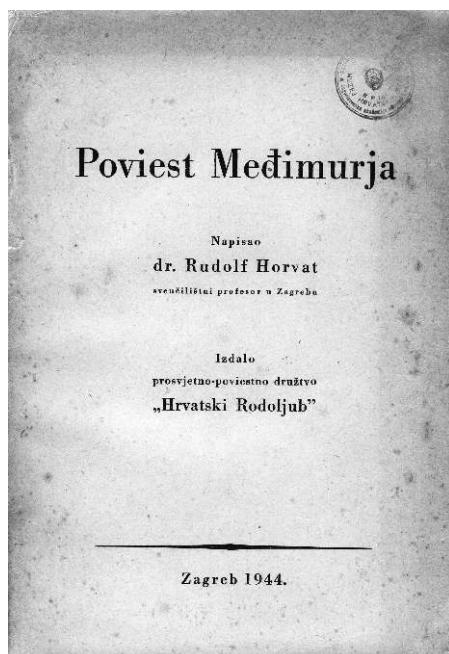
imat ćeš moći da se odrodiš u niže oblike života, koji su životinjski. Imat ćeš moći iz svoje duše i razuma, da se preporodiš u višim oblicima, koji su božanski...“

Kršćanstvo se ne nameće, čovjeku je prepušten izbor i uvijek za onog koji se odreka kršćanstvu postoji mogućnost da se kršćanstvu vrati. Boljševizam je više od ideologije, komunizam je pretvoren u religiju, jer ono što se propovijeda treba prihvati bezuvjetno i bez pogovora. Komunisti one koji ne prihvataju njihovu ideologiju *eliminiraju*.

Krajem ljeta, 1. rujna 1943. počela je nastava u školama i ja sam sjeo u klupu prvog razreda Učiteljske škole. Razlika između Učiteljske škole i ostalih škola je u tome što se u preparandiji učilo svirati na jednom od glazbenih instrumenata, violinu ili klaviru. Izabrao sam klavir. Jer, kad se dodirne tipka čuje se glazbeni ton, a kad se dodirnu, osobito kod početnika, strune gudala i žice violine, čuje se škrapanje. Cijelu jesen imali redovitu nastavu, tako je bilo i nakon zimskih ferija. Proljeće je zamijenilo zimu, vrijeme je protjecalo, a da se ni na nebu ni na zemlji ništa, barem u Međimurju, nije promijenilo.

Mađari su 26. travnja 1944. poduzeli nešto što je Čakovčane prenerazilo i ojačalo ogradu stvorenu između Međimura i Mađara. U Čakovcu i Međimurju osvanuli su plakati na kojima je otisnuto da se Židovima zabranjuje izlazak iz stana i svaki dodir s *arijevcima*. O arijevcima nikad nismo čuli. Židovi su za nas bili ljudska stvorenja kao i mi, ljudi koji se ni po čemu od nas ne razlikuju. Svi čakovečki Židovi, sve obitelji, najprije su odvedeni u privremene logore u Nagy Kanizsu u Mađarskoj, a zatim odpremljeni u njemačke logore. Od 800 Židova koji su iz Čakovca odvedeni, logore je preživjelo svega sedamdeset osoba, toliko ih se je vratilo. Žao nam je bilo Židova, jer ni po čemu nisu bili drugačiji od nas Međimuraca. Bili su nam prijatelji i znanci. Upravo je jedan liječnik koji je bio Židov izliječio Števca od u ono vrijeme smrtonosne bolesti, upale zglobova i proširenja srca, i spasio mu život.

U lipnju 1944. s uspjehom sam završio prvi razred Učiteljske škole. U Mađarskoj je 1944. pokrenut plan „Obrana domovine“, prema kojem se učenici srednjih škola koji žive u gradovima, za vrijeme praznika, moraju zaposlit u nekoj obrtničkoj radioni ili tvornici, za što će biti plaćeni.

kao mikrokozmosu koji, nasuprot makrokozmosu, stoji kao u sebe zatvorena cjelina. Čovjek je, po njemu, slobodan i može se odlučiti za jedan između triju vrsta svjetskog bitka, koji postoji i u čovjeku: materijalnoga, životinjskog i nebeskoga. Pico della Mirandola o tome govori: „Bog je shvaćao čovjeka kao stvorenje neodređene prirode, a dodjeljujući mu mjesto u središtu svijeta, obratio mu se ovako: 'Ni konačno tijelo ni oblik koji je samo tebi svojstven nismo ti dali, Adame, i to zato da prema svojoj čežnji i u skladu sa svojim sudom možeš imati i posjedovati ono prebivalište, onaj oblik i onu svrhu koju ćeš htjeti. Narav je svih drugih stvari ograničena i skučena unutar granice zakona koje smo dali. Ti, nesputan nikavim ogradama... sam ćeš za sebe dosuditi granice svojoj prirodi... Kao tvorac i oblikovatelj sebe sama u obliku kojem ti drago,

Prva željeznička pruga u Hrvatskoj sagrađena je kroz Međimurje 1860. godine. Od Budimpešte do Kotoribe preko Čakovca i Središča na Dravi na granici Slovenije, povezivala je Budimpeštu preko Međimurja i Slovenije s Trstom. Taj krak je u Međimurju usmjeren istok-zapad. Drugi krak koji dolazi iz Slovenije kod Murskog Središča u Međimurje, teče od sjevera prema jugu do Varaždina. Pruge se križaju u Čakovcu. Ljeti 1944. godine su diverzanti, partizani koji su dolazili preko Drave iz Hrvatske, često noću minirali željezničku prugu između Kotoribe i Čakovca. Nijemcima je ta pruga bila važna radi opskrbe njemačkih postrojba koje su se u Mađarskoj borile s Rusima i Bugarima. Da spriječe diverzije na pruzi, Mađari su ispred lokomotive koja je vukla vlak prikopčali jedan otvoreni teretni vagon u koji su posjeli seljake iz sela uz prugu kao taoce. Bili su vezani da ne pobegnu. Pruga više nije minirana.

Uskoro, 1. rujna 1944. bio sam upisan u drugi razred preparandije u Čakovcu i počeo pohađati nastavu. Istog mjeseca su u Mađarskoj raspuštene sve škole zbog prodora sovjetske armije preko Karpata u Veliku mađarsku nizinu između Tise i Dunava i zbog svakodnevnih bombardiranja američkih zrakoplova.

Spomenuo sam da smo stanovali u predgrađu Čakovca zvanom Martane. Ispred naše kuće zatekla me druga potvrda da je rat stvarnost, da je prisutan u Međimurju i da svatko može nastradati. Bio sam kod kuće, jer u školi više nije bilo nastave. Sa sjeverne strane od željezničke stanice čula se mitraljeska paljba i zvuk zrakoplova. Prepoznatljiv je bio zvuk mitraljeza dvotrupnog lovca tipa *lightning* (Munja), jer podsjeća na paranje cerade, samo je paranje mitraljeza glasnije. Nije bila proglašena uzbuna, a to je bio jedini zrakoplov iznad Čakovca. Istrčao sam na cestu, na nasip ispred kuće i stao na južnoj strani ceste uza stup dalekovoda. U zraku je bio samo jedan zrakoplov koji je u brišućem letu od sjevera pucao po vagonima na stanici. Između ceste i stanice prostire se oko tristo metara široka livada, a na južnoj strani livade, uz rub ceste, rastao jedrvored vrlo visokih jablana. Zrakoplov se leteći preko livade uzdigao i, preletjevši jablane, leteći prema jugu oko lijevog krila se obrnuo i poletio na sjever, te se vraćao prema željezničkoj postaji. Kad se usmjerio, počeo je pucati. Na trupu zrakoplova vidjelo se iskrenje, na cesti se prašilo, padalo je granje i lišće s jabla-

na, a kraj mene je pao razbijen keramički izolator sa stupa.

Nakon svega što se događalo, kad se zrakoplov nad vrtom obrnuo, bio sam uvjeren da sam lovčeva meta. S južne strane ceste u kosini nasipa su bile iskopane jame za sadnju novog drvoreda, pa sam uskočio u jednu od njih. Kad je „lovac“ preletio jablane, potrcao sam prema Moharićevu krčmi. Lovac se nad livadom obrnuo prema jugu i priputao kad sam se našao pred vratima krčme. Zgrada krčme je bila užom bočnom stranom okrenuta sjeveru. Na bočnom zidu bila su dva prozora i ulaz u krčmu. Utrčao sam u krčmu i istračao u dvorište kroz ulazna vrata sa zapadne strane kuće. „Lovac“ se, preletjevši krčmu, na jugu iznad vrtova ponovno obrnuo i poletio prema stanici. Istrčavši iz krčme, potrcao sam prema velikom stogu slame složenom na južnom kraju dvorišta. „Lovac“ je, leteći prema sjeveru, ispalio jedan rafal u stog slame iža kojeg sam bio skriven. Vidjeli su se putanje zapaljivih naboja koje svijetle u zraku. Srećom, slama se nije zapalila. Nakon trećeg rafala, na sjevernoj strani livade, obrnuo se i odletio prema jugu.

Kod nas je običaj reći: tri puta Bog pomaže. Nakon napada „lovca“ zaključio sam, ako možeš pobjeći i sakriti se, uz Božju pomoć ni lovac te ne može dosegnuti. Moharićeva kuća je bila prilično oštećena. Stakla na prozorima krčme bila su razbijena, a vanjski zid kuće izbušen. Naboji su, probivši vanjski zid, probili unutarnji pregradni zid kuhinje i zid između kuhinje i smočnice. Razrušen je vrh dimnjaka koji nadviše sljeme krovu i razbijeno mnogo crjepova. Sreća je bila što se nitko od obitelji Moharić koja je bila u kući, nije našao na putanji rafala i što nitko nije bio u krčmi.

Sklonost i izbor

U jesen 1944. nakon što su škole raspuštene, uvedena je radna obveza „Za obranu domovine“, obranu Mađarske. Na poljima uz Dravu kopali smo strjeljačke rovove i protutenkovske kanale te gradili mitraljeska i minobacačka gnijezda. Rad je bio plaćen. Oruđe za rad bile su lopate, pijuci, budaci i drvene tačke. Obuća i odjeća vlastita, a hrana iz majčine kuhinje. Rad je moglo prekinuti jedino olujno nevrijeme.

Števac i ja počeli smo izostajati s rada po hladnom i kišovitom vremenu. Oglaseno je da se oni koji izostaju s rada moraju, radi opravdanja, prijaviti u oružnič-

kom (žandarmerijskom) zapovjedništvu u Čakovcu u najkraćem roku. Števac i ja smo zaključili da je mnogo sigurnije, s obzirom na mogućnost da budemo kažnjeni zbog „markiranja“, otići u Nedelišće i prijaviti se njemačkom zapovjedništvu.

Bio je utorak, 9. studenoga 1944. godine. Prijavili smo se u Nedelišću u „Komandu“. Istog dana sam u njemačkoj vojnoj odori s puškom na ramenu bio na strazi pred školom u kojoj je bilo zapovjedništvo i „kasarna“. Bio sam u odori i malo je trebalo da spoznam kako je vojnik, što bi rekli Međimurci, „čist nekaj drugo“. Puška je neprekidno bila u rukama ili na ramenu. Pušku na ramenu osjećao sam kao rupčić u džepu. Ni ono čelično pokrivalo za glavu više nismo osjećali kao teret, glavi je bilo svejedno pokriva li ju kapa ili kaciga.

Dočekali smo Božić i Novu godinu 1945. Oba blagdana smo Števac i ja slavili kod kuće s roditeljima jer smo još uvijek bili u Nedelišću. Više od stotinu vojnika, mladih Međimuraca, smješteno je u učionice osnovne škole. Na vježbe smo odlažili na snijegom prekrivena polja i šume u okolici Nedelišća. Napregnuti „dril“ ni 1945. godine nije jenjao. Jednakom smo upornošću vježbali prijepodne i poslijepodne, svaki dan osim nedjeljom. Srž svih vježbi bila je: kako se prikradanjem, koristeći bilo kakav zaklon, približiti neprijatelju i napasti ga. Ni jednom nismo vježbali juriš s bajonetom na puški. Izgleda da u to vrijeme kod Nijemaca jurišanje nije bilo u modi. Naučili smo se služiti puškom, strojnim puškama, strojnim pištoljem, minobacačem, protutenkovskim topom, *pancerfaustom* i ručnim granatama. Svrha izobrazbe koju smo prolazili bila je upoznavanje s djelovanjem oružja i s pravilnim rukovanjem oružjem. Vezano uz to bilo je i postizavanje tjelesne sposobnosti za savladavanje napora kod vježbi. Časnici i dočasnici bili su Nijemci, oni su nas uvježbavali, a cilj izobrazbe bio je savladati vještinsku u rukovanju određenim oružjem ili oruđem. Vježbom smo se osposobljavali. „Obuku“ nismo pohađali niti smo bili „za nešto obučeni“; jedino smo bili odjeveni u njemačke vojne odore. Nikomu nije palo na pamet da izobrazbu, kao danas, nazove srpskim terminom: «obuka». Strani jezik koji smo učili u srednjoj školi bio je njemački, pa sam se s Nijemcima sporazumijevao na njihovu jeziku; njemački je bio „Küche-sprache“.

(nastavit će se)

KOMUNISTIČKI PROGONI IVE MARIĆ IZ POSUŠKIH VINJANA

Iva Marić pok. Bože, djevojačkog prezimena Galić, rođena je 1. lipnja 1926. u Vinjanima kod Posušja, u zapadnoj Hercegovini, na hrvatskom ozemlju, gdje se držalo od davnina do domoljubnih i katoličkih vrednota. Na područje Oštrelja i Zavelima Iva je još od lipnja 1944. nosila hranu i lijekove tadašnjim hrvatskim vojnicima: **Milanu Mikuliću, Dragiću Koštri, Jerki Galiću, Anti Galiću, Jerki Lončaru «Bazinoviću», Iki Galiću, Boži Galiću, Pili Galiću, Ćipi Galiću, Ikiću Smajiću «Tekežinčiću»**, i brojnim drugima, čijih se imena i prezimena, zbog protoka vremena, danas 86-godišnja Iva nije mogla sjetiti.

Potprištine im je donosila gotovo pune dvije godine, dakle, dok su se rečeni skrivali kao križari; sve do veljače 1946. Ivi je lijekove dostavljao **Ivan Zovko «Čakarović**. On ih je dobivao od jedne časne sestre, koja je kao franjevka Bogu i narodu služila u Mostaru, i koju će komunisti zbog pomaganja križara također naposljetku uhitići i zatvorski progoniti. Hranu i lijekove Iva je iz staje u Livakovima donosila križarima u njihova skrovišta, koja nisu bila stalna, već su se često mijenjala uslijed partizanskih ophodnji.

Ni Iva nije znala gdje se križari točno skrivaju, nego ih je pronalažila po unaprijed dogovorenoj lokaciji. Kad bi križari čuli Ivinu lokinku: «Iš! Iš!» - ona im je bila znak da im Iva dolazi i donosi nužno potrebite lijekove i hranu. Od hrane Iva je križarima donosila sir, krumpir, maslo, kruh, jaja, ponekad i meso... Prema Ivinim sjećanjima, od križara koje je pohodila, sudska je sljedeća: bolesnog Jerku Galića partizani su iz njegove rodne kuće odveli, a pastiri su ga pronašli, nakon nekoliko mjeseci, ubijena i bačena u škrip na vrhu Zavelima; Ivana Zovku «Čakarovića» partizani su ubili u Sovičkoj strani, a njegovo truplo su pronašli pastiri iz Batina. Kad su posljednji put u staji na Liva-

Priredili:

**Ivica KARAMATIĆ i
Želimir CRNOGORAC**

kovicama križari večerali kod Ive, bili su dobro raspoloženi. Poslije večere, tih 11 križara iz Livakovica je otišlo prema Marića Docima i Vučipolju. U Marića Docima su navratili kod **Grge Marića «Šepića**. Potom su ih na Oštrelju partizani dočekali, jer ih je očito netko izdao. Uhićeni su te odvedeni u Livno i od tada ime se gubi svaki trag. Do danas se ne zna za grob nijednom od njih 11.

Iva je s Grgom Marićem «Šepićem» bila zatočena kasnije u Baginu podrumu u

Iva Marić u prosincu 2011. god.

Posušju, a tu je, uz ostale, bio zatvoren i župnik iz Vira **don Ante Zrno**. «Narodna vlast» je Grgu Marića ubila u Ljubuškom, a don Ante Zrno također je stradao od zločinačke partizanske ruke na otoku Daksi kod Dubrovnika. Među župljanima i u široj okolini don Ante je slovio kao primjeran svećenik, veliki narodni prijatelj i gorljivi hrvatski domoljub. Nadalje, prema Ivinu sjećanju, ponad Koštrinih kuća u Viru, **Ikića Smajića** su ubili također partizani. Nakon uhićenja i ubojstva 11 križara, Iva je odvedena iz Liva-

kovaca u Vir, u tamošnju školu, početkom 1946. na ispitivanje. Tu je noćila svezana sa strinom **Lucom Galić**.

Njih dvije u Viru sutradan u školi ispitivali su i mučili dvojica zloglasnih oznaša:

Blaž Bušić i Jozo Lovrić «Čitić. Tad su besramnici Ivu skinuli do gola te nju i strijelu Lucu mučili udaranjem glavom o zid. Iva je potom bila zatočena u Marića Docima, u kući Ante Marića, gdje su je oznaši ispitivali i vezali joj ruke ispod koljena u klupko, u tzv. «jež». Prijetili su Ivi da će je baciti živu u prethodno iskopanu jamu i potom zatrpati. Unatoč teškim okolnostima, Iva nikog nije izdala pa su je odveli ispitivati u Imotski, na Bazanu. S puta u Imotski, Iva se živo sjeća kako se smijala na Jovića mostu kad ih je dočekala straža i kad je Ivinim sprovodnicima dala zapovijed: «Padaj – diži se!». Iva je tad jedina stajala i smijući se gledala partizane kako susjedno padaju i ustaju.

U Imotskom su Ivu ispitivali dalmatinski komunisti, ali je nisu mučili. Kad su ju pustili vratiti se kući u Vinjane, netom iza toga su po nju došli partizani izvan Posušja. Kad su pitali za Ivu Marić, njezina stričevka **Manda Galić**, premda je Iva, sa sjekirrom u ruci bila pokraj nje, partizanima je kazala: «Dabogda se ja klanjala k'o Turčin, ako znam gdje je Iva.» Ova se odatile ponovno sklonila u kuću Ante Marića, gdje je prenoćila pa se vratila kući, odakle su je partizani odveli u Bagin podrum na ispitivanje u Posušju. Tamo je susrela već spomenute Grgu Marića «Šepića» i don Antu Zrnu. U Baginu podrumu ispitivao ju je udbaš **Alija** i tu je nisu mučili.

Potom je Iva zatvorena u Bagušića kući, onodobno zloglasnom zatvoru u Posušju, gdje su je ispitivali **Mirko Praljak** i **Petar Oreč**. Njih dvojica su doveli Ivu pred užarenu peć, prisilili je da se izuje i prijetili da će joj užarenim ožegom spržiti noge. Poslije gorkih uzničkih iskustava u Bagušića kući, Iva je iz Posušja odvezena u zloglasnu komunističku kaznionicu Čelovina u Mostar. Tu je ispitivana stalno

Don Ante Zrno

tijekom noći. U Ćelovini su s Ivom bile dvije časne sestre, **Melita i Hortenzija**, koje su je savjetovale da se pravi mentalno zaostalom osobom. Iva je u Ćelovini morala danomice ribati duge hodnike. Iz Ćelovine je odvođena na dodatna ispitivanja u Diviziju i Sjeverni logor, također u Mostaru. Tijekom cijele istrage, Iva ništa nije htjela priznati, a kamoli koga odati, što joj služi na ponos i čast.

Početkom 1946., sud «narodne vlasti» u Mostaru dosudio je Ivi dvije godine stroge robije, zbog pomaganja križarima. Kaznu je izdržavala u jednom od najokrutnijih jugokomunističkih kazamata, u Zenici, gdje je tamnovala do 15. siječnja 1948. Po Ivinu sjećanju, s njom su još robjale u Zenici: časna sestra **Melita Galić, Ružica Soldo, Olga Hebrang, Dragica Vuletić, Janja Čerkez**, časna sestra Hortenzija čijeg se prezimena Iva ne sjeća, **Marica Škobić**, po zvanju učiteljica, i brojne druge uznice. S Ivom u Zenici su bile zatvorene žene oboljele od «partizanskog ludila» uslijed počinjenih zlodjela. Hrana u zatvoru bila je vrlo slaba. Kad je Iva oboljela od avitaminoze, zatvorski liječnici su joj savjetovali da traži da joj od kuće pošalju *kapule*. Zatvorenice su bile željne *kapule*, iako su baš *kapulu* u uzničkom krugu okopavale.

Poslije izlaska s robije, Iva je u Vinjani ma zatekla opljačkano kućno blago: od prijašnjih 70 koza, 33 ovce, 6 volova i 4

krave ostalo je tek 7 koza u pojati. Ivin otac Bože kasnije je morao kupovati meso i što kako bi podmirio poratni «partizanski harač». U tim olovnim godinama udbasi su često dolazili Ivinu kući u Vinjane te Ivinu braću, dječaciće **Križana i Milana**, okrutno maltretirali pucnjavom oko njihovih glava i na ine načine. Po izlasku iz Zenice, nije imala što odjenuti jer su joj partizani i odjeću opljačkali. Iz kuće ne bi mogla izaći, da joj odjeću nisu dale **Matića Nenadić «Zekić» i Kata Petric «Mašukić**, djevojke iz susjednih sela.

Poslije robije, Iva se u strahu povukla u se. Njezin otac Bože robijao je u komunističkim uzama, a Iva se jedina morala skrbiti za dvojicu mlađe braće, koji ni ga-

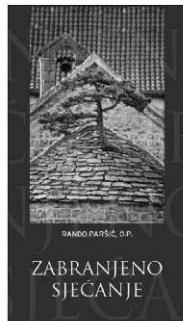
ća ne bi imali da ih Iva nije sašila. K svemu tomu, partizani su diljem posuškoga kraja, kao uostalom i drugdje, hrvatskom narodu utjerivali smišljeno strah u kosti, «da se ne smije ni prekrstiti», kako se u narodu govorilo. I zatvorske traume pratile su je niz godina. Unatoč svim životnim križevima, Iva se nije pokazala samo korjenitom Hrvaticom, već i čestitom majkom, što je u supružništvu s **Perom Marićem «Božetinovićem** i dokazala, rodivši od 1952. sedmero djece. I dandas, duboko u devetom desetljeću života, unatoč desetljećima komunističke strahovlade, iz Ivinih se očiju zrcale neugaslada, bjelodani ponos, istinska radost i od Boga dani unutarnji duševni mir. •

Dominikanski samostan bl. Augustina Kažotića

Ivanićgradska 71, 10000 Zagreb (Peščenica)

Srdačno vas pozivamo na predstavljanje knjige

Rando Paršić, O.P., Zabranjeno sjećanje

u Dominikanskom samostanu bl. Augustina Kažotića

(Ivanićgradska 71, 10000 Zagreb – Peščenica)

u ponedjeljak, 20. veljače 2012., u 19.30 sati

O knjizi i o autoru će govoriti

Branko Salaj, diplomat i povjesničar

Neven Šimac, pravnik i politolog

Anto Bobaš, O.P., starješina samostana u Korčuli

Frano Prcela, O.P., prireditelj knjige

Glazba: „Glasnici nade“

DONJI BRIŠNIK – TOMISLAVGRAD: SVJEDOČanstvo Mate Prljevića o križnometu putu

Prije godinu dana, 30. siječnja 2011., iznenada je u obiteljskoj kući u Donjem Brišniku pokraj Tomislavgrada preminuo **Mate Prljević**. Mate je jedan od mnogih koji su preživjeli stradanje hrvatskoga naroda na „Križnometu putu“, ali za razliku od većine svoje ratno i poratno iskustvo nije ponio sa sobom u grob, nego ga je ostavio u ovome svjedočanstvu koje donosimo povodom prve godišnjice smrti. Svjedočanstvo je tu da i mlađi naraštaji dobiju ispravnu sliku o događajima u Drugome svjetskom ratu i poraću. Mate je pokopan na groblju Dešnjevača u Donjem Brišniku 31. siječnja 2011. u nazočnosti mnogobrojne rodbine i prijatelja.

Rođen je u Donjem Brišniku 14. listopada 1926. od oca Jozе i majke Mare. U vojsku stupa u ljeto 1944., kako sám kaže, iz čiste dječačke znatiželje, jer su svi mlađi iz sela bili u vojsci, a on nije mobiliziran, jer još nije bio punoljetan. Zato bježi od kuće te se prijavljuje skupa s nekim **Slavkom** s Kola (selo kod Tomislavgrada, op.) u „komandu“ njemačke vojske, koja se tada nalazila u duvanjskom samostanu.

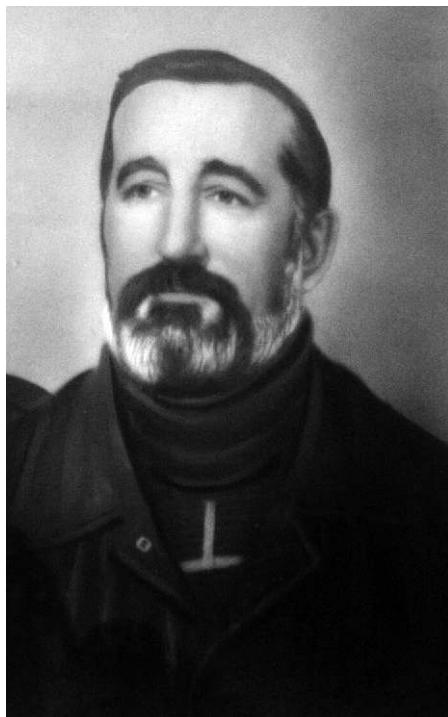
Budući da nije bilo vojne odore, daju mu tzv. „gestapovsku“, tj. policijsku uniformu te dobiva kratku poduku od jednoga desetnika, tako da već prvu večer ide na stražu, pored duvanjskoga groblja Karaula i u ophodnju gradom. No u SS-satniji u kojoj je bio nije mu se svidjelo, jer su s njim većinom bili Srbi iz Banata koji su pred Božić 1943. zapalili duvanjska sela Kuk i Lug. Zbog toga je čekao prvu priliku da se prebaci u neku drugu satniju. Par dana nakon što je stupio u vojsku, Nijemci su otišli u raciju u „donja“ duvanjska sela, te su napunili pun samostan civila.

Među dovedenima su bili i njegov otac **Jozo** i stric **Stanko** (rođen 1907., pred sam kraj rata poginuo u Studenim Vrili-ma). Kad su ih nakon dan-dva počeli uvoditi u kamione, rekli su da ih voze u Mostar. Upitao je nadređenoga može li poći s njima, na što mu je ovaj rekao da može, ali da mora ići u civilnoj odjeći. Snalazi se Mate za *civilku* te kreće s ocem i stricem prema Mostaru. Čim su stigli u Mostar mlađi su presjeli su u vlakove te krenuli prema Osijeku. Matin stric je išao u Osijek, dok mu je otac ostao u Mostaru.

Piše:

Ante TADIĆ

Kad su stigli u Osijek, Nijemci su mobilizirali mlađe ljude. Matu su ubacili u bosansku regimentu, točnije 1. bataljon 1. regimente 5. kompanije, jer im je trebalo nadopuniti gubitke koje su imali u borbam po Krndiji i Papuku. U toj regimenti najviše je bilo ljudi iz okolice Brčkoga i Dervente. Od Matinih poznanika sa njim su se nalazili **Jozo Dukić**, **Antić**, **Nikolić** i **Nikola Spajić**. Zapovjednik im je bio neki Nijemac **Schmidt**. Uglavnom su se borili po Srijemu i Banatu. Zadnju borbu imali su u Šimunovcima, gdje je s njim bio njegov rođak **Madunić**. Kod Erdevika su priskočili u pomoć jednoj satniji, dok je nedugo zatim stiglo naređenje da

Mate Prljević 60-tih godina

idu u Beograd. Trebali su, naime, zaustaviti prodror Crvene armije. Kad su prešli rijeku Savu kod Šabca, javljeno je da je Beograd pao, te tu ostaju tjedan dana nakon čega su se počeli povlačiti. Za sobom ruše most preko Save, a povlačeći se preko Srijema stižu do Mitrovice, odakle su ih neprijateljske snage gađale iz pravca Rume. U Mitrovici drže položaje tri tjedna, te se ponovno povlače, ovaj put u

Đeletove preko Bosuta. Ovdje im je, po Matinim riječima, bilo dosta nezgodno, pošto nije bilo rovova, iako su bili dobro naoružani, jer su dosta imali „šaraca“ i zolja. Glavni stožer im je bio u Jankovcima, a Matu su zapali položaji prema Vukovaru zajedno s ustašama.

Kod Vukovara zarobljavaju deset sovjetskih vojnika, među kojima slučajno prepoznaje svoga prvoga susjeda **Antu Pranjića** „Antića“. Ante se kao ustaša borio kod Staljingrada, a nakon zarobljavanja neko vrijeme je bio u sovjetskom logora, da bi se kasnije priključio vojsci u nadi da će tako prije doći do kuće. Ostali zarobljenici bili su Srbi. Kada su vojnici počeli tući zarobljenike, Mate se zaletio te je ošamario Antu, a onda ga odvukao na stranu, da bi ga spasio od premlaćivanja. Oni su kasnije poslani u logor te su svi preživjeli kraj rata, a Antić se vratio svojoj kući u Brišnik.

Nakon toga Mate je skoro do povlačenja čuvao prugu Zagreb-Brod, dok su se s njim nalazila i dvojica **Šteka** kao i njihovi stričeviči **Crni** i **Iko**. Dobili su zapovijed da idu oslobođiti ustaše i domobrane koji su ostali u neprijateljskom okruženju u Pleternici. Pri oslobađanju opkoljenih krenuli su iz smjera Gradiške, pri čemu su zarobili oko 270 partizana, većinom Dalmatinaca. Zarobljenike je s još desetoricom suboraca, pješice vodio do Zagreba, jer je vlak vozio tek od Popovače, te su ih predali u logor u Prečkom.

Pri povratku iz Zagreba čuli su da je Gradiška pala, a svoju jedinicu su pronašli kod Siska. Tada je već počelo povlačenje prema Austriji. U Sisku dobivaju drugu odoru, sličnu ustaškoj, samo bez znakovlja, a SS-odore su ostavljali. U Celje su došli 9. svibnja, te su već tada baciли oružje i predavalili se partizanima. Njima nitko ništa nije govorio, iako su partizani kupili oružje koje su Nijemci sa strane odlagali. Čim bi pala noć, čuli su se neprestani pucnjevi, jer su se još vodile povremene borbe. Najteže mu je bilo jer s njim nije bio nitko poznat ili iz njegova kraja. Odvojio se od svoje bojne i krenuo za tzv. **Štirovom** bojnom.

Kad je došao do austrijske granice, bio je mrak. S brežuljka se vidjelo da je mnoštvo ljudi u dolini, jer su ložili vatru da se ugriju. S desne strane se nalazilo par tisu-

ća četnika koji su se također povlačili. Ispod šume se nalazila **Bobanova** bojna, dok se Treća satnija smjestila u dolini. Mate se također spustio u polje, iako je dosta otežano hodao jer su ga cipele nažljale. Nosio ih je svezane na ramenu, a noge su mu bile izranjavane. Iznad polja su nadlijetalii zrakoplovi, a govorili su kako je postignut sporazum te da se odloži oružje. To su i učinili no nakon možda par

M. Prljević 2009. god.

stotina metara, pojavili su se partizani koji su govorili da će svi ići svojim kućama.

Krenuli su natrag. U Dravogradu su čekali par sati, dok nisu krenuli u koloni prema Mariboru. Na putu prema Mariboru dvjestotinjak metara iza sebe primijetio je pripadnika Crne legije kako leži i govoriti da ne može ići dalje. Kada je to opazio partizan na konju, sjahao je s namjerom da ga ubije. Ali se „crnac“ zaskočio te izvukao nož iz rukava i usmrtio partizana, ubodom u vrat. Nekako je uspio pobjeći u kolonu, a radi toga su partizani nasumično ubili dosta ljudi iz kolone.

Po dolasku u Maribor su prenoćili. Cijelu noć se čula strašna pucnjava. Ujutro se mogla primijetiti da je osjetno manja kolona ljudi. Putovanje u koloni je bilo naporno i neizvjesno. Ljudi nisu imali što jesti, niti su smjeli napuštati ili se zaustavljati da uzmu nešto za jelo. Uz put je bilo novaca, odjeće i hrane, jer su sve morali bacati. Uza se nisu smjeli imati naprtnjače, hranu niti što drugo. Mate je ipak uspio uzeti jednu vrećicu keksa i nešto novaca (kuna), pa su mu ti keksi bili sva hrana i okrugla, uz par gutljaja vode. On je bio u grupi sa stotinjak ljudi koji su izgledali slabije i iznemoglo, jer nije mogao

pratiti tempo zbog ozlijedenih nogu. Svejedno, nije se smjelo zaostati, jer bi ga ubili, iako su govorili da će bolesne voziti na kamionima. Nakon par dana hoda kroz Sloveniju, popustila je malo kontrola u koloni. Kad su jednu večer stigli na raskrižje, s koga je jedan put vodio prema Varaždinu, a drugi prema Krapini, Mate je pošao put Krapine te je svratio u jednu seosku kuću i zamolio ženu da mu da nešto pojesti. Ona mu je ispržila malo jaja, a on joj je dao ono novaca što je ranije uzeo u koloni. Kuna je bila skroz devalvirala pred kraj rata, te je bila gotovo bezvrijedna.

Otuda kreće prema Zagrebu, te malo dalje, još uvijek u Sloveniji, susreće čovjeka na biciklu koji mu je savjetuje da ne putuje noću, nego da se negdje skloni. Primijetio je da čovjek ima neki čin, poslušao ga je te se sklonio u voćnjak. Tu se nalazilo još dvadesetak ljudi, koji su se sklonili. Zanočio je s njima. Ujutro je krenuo prema Zagrebu. Na granici s Hrvatskom bili su partizani koji su ih pretresli te su ispunjavali «karakteristike». Odatile ih vode u logor kod Krapine. U «karakteristikama» je uvijek navodio da je u ustaše prisilno mobiliziran početkom 1945. godine.

U Krapinskom ga je logoru jedan partizan tukao nakon što je saznao da je iz Duvna, govoreći mu da je ubijao po Kupresu i da zna takve kao on. Nakon logora u Krapini prošao je još logore: Prečko, Bjelovar, Brod i Sarajevo, odakle ide u Trebinje. Iz logora u logor putovali su većinom vlakom, dok je doma stigao pred Božić 1945. godine. Oženio se **Ružom Čosić** iz Cebare, a na proljeće 1946. odlazi na dosluženje vojnoga roka u Crnu Goru. Tu ostaje dvadeset mjeseci, a najviše su lovili četnike. Nakon dolaska kući s dosluženja zatekao je sina, koji se rodio za vrijeme njegova odsustva, jer je nakon samo tri mjeseca braka otišao od kuće. U dugogodišnjem braku, izrodili su petero djece: **Franu, Stipu, Maru, Anicu i Evu**. Kasnije nije imao problema s komunističkim vlastima, te se sve do otvaranja graniča kod kuće bavio poljoprivredom. Nakon toga 1964. odlazi na privremeni rad u Njemačku, gdje ostaje do umirovljenja 1984. godine. Svoje staračke dane, Mate je provodio u obiteljskoj kući u Brišniku..

MI

*Mi narod jesmo
glupog sentimenta.
Junaštva, poštenja
i stare kulture.
Rubini krvi
buntovne sred bure,
luđaci, slijepci,
sakati i nijemi.
Plamen sveti
što put neba stremi.*

Višnja SEVER

MOTRIM SJAJ ZVIJEZDA

*Starost je stanje
Mirovanja,
A ja krećem.
Starost je crna marama
A ja srećem
Samo rumena lica.
Starost je tmica
Bez mjesecine,
A ja vidim
Sjaj zvijezda
U Tvojim očima
I neki strah
I srh
Što struji
Zapešćem.
Početak i kraj
Na ušću rijeke.
Dah
I prah
I sunce koje nas
Pali.*

Višnja SEVER

U SPOMEN TONKI BELETIĆ GOJEVIĆ

Tonka Beletić-Gojević rođena je 1. studenoga 1928. u Okruglicama kod Ogulina, a umrla je kao prognanica u Slavonskom Brodu. Pokopana je na gradskom groblju. Do 1990. g. živjela je s mužem Markom i kćeri u Slakovcima kod Vinkovaca. Godine 1991., nakon okupacije Slakovaca i progona mještana, pokojna Tonka smjestila se u Piškorevcima kod Đakova. Živjela je od skromne mirovine i socijalne pomoći živjela, a ranije nije htjela ni u prognaničko naselje, niti u starački dom u Đakovu, za što se pobrinuo Upravni odbor Podružnice Osijek.

Godine 1946. u poratno vrijeme, otac po kojne Tonke uhićen je i osuđen na 15 godina robije. Tonka i njezina sestra Marica Beletić udana Vukelić suđene su po dvije godine. Kaznu su izdržavale u Požegi. U tužnom prognaničkom razdoblju koje je trajalo 10 godina, Tonku je svakodnevno posjećivala susjeda, izbjeglica iz Žepča, Kata Letica. Obitelji Beletić, ocu i kćerima, neka je vječna slava i hvala! Laka im bila hrvatska zemlja u kojoj su patili od 1945. do 1995., a u slučaju pokojne Tonke i kasnije, od istoga četničko-komunističkog neprijatelja.

(I. T.)

Tonka Beletić Gojević

PUBLIKACIJE KOJE SE MOGU NABAVITI U HRVATSKOM DRUŠTVU POLITIČKIH ZATVORENIKA (Zagreb, Vojnovičeva 15)

POLITIČKI ZATVORENIK 2006.-2008. - svi brojevi časopisa (166-201) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 1 CD	50 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 1990.-2008. - svi brojevi časopisa (1-201) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 4 CD-a	200 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 2003.-2005. - svi brojevi časopisa (130-165) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja (stara izdanje) - 1 CD	30 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 1990.-1997. i 1998.-2002. - svi brojevi časopisa (1-129) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 2 CD-a	60 kn
Ivo BJELOKOSIĆ: <i>Svećenik matični broj St. Grad. 2019</i> , HDPZ Podružnica Dubrovnik, 2002.	80 kn
Kaja PEREKOVIĆ: <i>Naše robijanje</i> , RINAZ Rijeka, HDPZ Zagreb, 2004.	150 kn
Skupina autora: <i>Hrvatske žene u okovima i pjesmi</i> , Riječki nakladni zavod Rijeka, 1997.	80 kn
Bruno ZORIĆ: <i>Svjetlo i sjene (pjesme)</i> , HDPZ Podružnica Zadar, 2000.	40 kn
Slavko MILETIĆ: <i>Za dostojanstvo i slobodu</i> , HDPZ Mostar, 2006.	80 kn
Zatajena grobišta i prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i porača u Karlovačkoj županiji , lzd. HDPZ - Podružnica Karlovac, 2007., tvrdi uvez, 450 str.	140 kn
Prešućene žrtve Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu i poraču , lzd. HDPZ - Podružnica Osijek, Ogranak Đakovo, 2007., tvrdi uvez	150 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: <i>Dr. Niko Koprivica gradonačelnik Dubrovnika, žrtva i mučenik sa Dakse</i> , HDPZ - Podružnica Dubrovnik, 2009., 72 str.	50 kn
Mijo JURIĆ: <i>Osamnaesto proljeće (Uspomene na godine tamnovanja)</i> , HKD sv. Jeronima, Zagreb, 2009., tvrdi uvez, 312 str.	100 kn
Prilozi za povijest Domovinskog rata u Đakovu i Đakovštini , prir. Ivo Tubanović, Igor Švraka, Pero Šola, Dragutin Hajnić, Zorica Balog, Maja Majbaum i Sanja Rogoz-Šola, izd. Hrvatsko društvo logoraša srpskih koncentracijskih logora Ogranak Đakovo i HDPZ Podružnica Osijek, Ogranak Đakovo, tvrdi uvez, 528 stranica	150 kn
Žrtve Drugoga svjetskog rata, porača i Domovinskog rata na području župa Dobretići, Jajce, Korićani, Ključ, Liskovica, Podmilače i Varcar Vakuf – Mrkonjić Grad , prir. Ivo Tubanović, Stipo Pilić, Ivo Aščić, Mirko Blažević, Mara Crnoja, Zdravko Žunić i Branko Bungić, izd. 2B multimediaPrint, Nova Bila, 456 stranica, tvrdi uvez	100 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: <i>KPD Stara Gradiška: mučilište i gubilište hrvatskih političkih zatvorenika</i> , HDPZ - Podružnica Dubrovnik, broširano, 302 str.	100 kn
Božidar Božo KOVAČEVIĆ: <i>Križni put dugačak pet godina 1945. – 1950. (Svjedočenje o vremenu)</i> , HDPZ - Podružnica Karlovac, broširano, 103 str.	40 kn
SLAVKO RADIČEVIĆ: <i>Tri zla dvadesetog stoljeća na tlu Hrvatske</i> , Vlastita naklada – sunakladnici; HDPZ i HDPZ Podružnica Rijeka 2010., tvrdi uvez, 351 str.	100 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: <i>KPD Lepoglava, mučilište i gubilište hrvatskih političkih osuđenika</i> , drugo, dop. i proš. izdanje, HDPZ, Dubrovnik, 2010., broširano, 304 str.	100 kn
MATO LUKAČEVIĆ: "Trnava i okolica u prošlosti i sadašnjosti", Matica Hrvatska - Ogranak Đakovo, tvrdi uvez, 408 str.	100 kn

PREMINUO STANKO ALILOVIĆ – SVJEDOK BLEIBURGA

Još jednom se potvrdilo kako nema ni trenutka za čekanje, niti odgađanja u zapisivanju svjedočanstava ljudi koji su proživjeli na svojoj koži stradanja hrvatskoga naroda, a prema kojima se piše i povijest. Nažalost, to ne shvaćaju vladajuće općinske strukture - iako hrvatski predstavnici, unatoč tomu što sam sa **Želimirom Crnogorcem i Kažimirom Vučemilom** u istraživačkom članku „Partizanski zločini u Duvanjskoj krajini“ u katoličkom listu „Naša ognjišta“, Tomislavgrad (prosinac 2007., siječanj-veljača 2008. i ožujak 2008.) pisao o potrebi osnivanja općinskih povjerenstava za istraživanje počinjenih zločina nad Hrvatima, bilježenju svjedočanstava te ekshumaciji grobišta. S izuzetkom šest općina u Herceg-Bosni, u drugim se općinama sve svodi na privatne inicijative pojedinaca.

Naime, čelnici općinske vlasti - konkretno u rodnoj mi općini Tomislavgrad, još drže kako ne spada na njih osnivanje nečega takvoga, kao što je bio skeptičan i nije ni sad već bivši predsjednik HDPZ-a Hercegovine te još aktualni ali neaktivni u udruzi HDPZ-a u Tomislavgradu smatrao da bi na nj spadalo podnošenje zahtjeva za osnivanje Povjerenstva u ime udruge. Na takvo što ih nije potaknuo ni javni istup s pozivom na svetoj misi i otkrivanju spomen-obilježja za žrtve svih ratova 13. kolovoza 2011. na Kolu u općini Tomislavgrad, iako su neki od njih nazočili. Štoviše, smatrali su se prozvanima i uvrijedenima, čemu mnogo nije doprinijela niti prigodna emisija o toj tematiki na lokalnoj radio postaji „Tomislavgrad“ od 4. studenoga 2011. s gostima **prof. dr. iur. Milom Lasićem**, ing. Želimirom Crnogorcem i mojom malenkošću.

Da su se čekali ovako „hitri i vrli“ općinski čelnici, ništa od svega toga ne bi ostalo zabilježeno. A ovi svjedoci, po prirodnom zakonu prolaznosti i smrti, sigurno ne bi dočekali da oni osjete potrebu nešto konkretno i učiniti. Ali srećom u nesreći, sa skupinom suradnika zabilježio sam i otkinuo od trajnoga zaborava tijekom proteklih deset godina, trideset i tri svjedočanstva i članka iz Hercegovine.

Piše:

Mate TADIĆ

U dosta primjera nakon objave nekoga svjedočanstva u „Političkom zatvoreniku“ ili u nekim slučajevima i prije, takvi su ljudi doživljavali smrt. Kao da je u ovih proteklih deset godina bilježenja takvih životnih priča, trebalo to zapisati nama na spomen i sjećanje što su nam i drugi nerijetko priznali i potvrdili. Tako je bilo i kod svjedočanstva **Stanka Alilovića** i njegova sumještana **Ivana Nižića**, koje je objavljeno pod naslovom „Svjedočanstvo

mački župni vikar fra **Vjekoslav Milićević**.

Neka ti je vječni pokoj i laka hrvatska zemlja hercegovačke grude!

Stanko je rođen 26. travnja 1928. godine u obitelji Mate i Janje rođ. Petrušić. S mladićima iz rodnoga mesta 1944. godine odlazi u „škripare“, dok s ustašama sa Širokoga Brijega sudjeluje u protjerivanju partizana iz Ljubuškoga kraja, kad su se partizani za dva dana vratili te civili i vojnici bježati prema Širokome Brijegu. Dolazi na Humac, a potom u Ljubuški, Mostarska vrata i Široki Brijeg gdje su se vodile borbe u koje se i on uključuje. Partizani su minobacačima većega kalibra i

Stanko Alilović u svibnju 2011.

dvojice sumještana s Bleiburga“ u *Političkom zatvoreniku* br. 236 iz studenoga 2011. Stanko se u vrijeme razgovora, koji smo s njime obavili Ž. Crnogorac i ja, osjećao i držao jako dobro. Nismo ni pomislili da će mu u međuvremenu biti dijagnosticiran karcinom gušterače, te da će nakon primanja sakramenta bolesničkoga pomazanja preminuti 11. kolovoza 2011. Pokopan je 13. kolovoza na mjesnom groblju „Kukavice“ u Crvenome Grmu, dok je sprovodne obrede predvodio hu-

dometa gađali pa se Stanko s rođakom **Stojanom**, kod crkve na Širokom Brijegu priključuje Nijemcima. Odlaze u Mostar u Sjeverni logor, gdje su ih dobro obukli i naoružali. Zapovjednici su im **Zlatko Penavić** i **Marko Šaravanja** od Širokoga Brijega te **Ćavar** s Cerna. Tu se zadržavaju tri dana, dok u tim borbama kao šesnaestogodišnjak s drugima sudjeluje gotovo bez ikakve obuke.

Iz Mostara preko Bijelogog Polja pješice odlaze prema Sarajevu, te ih na tom putu do noći, zrakoplovi prate i tuku. Iz Sar-

jeva odlaze u Jasenovac gdje imaju obuku sa starim ustašama. Tue su se zadržali do pobune u logoru. Pješice 3. svibnja 1945. godine, kreće do Zidanoga Mosta, gdje ga s ostalom hrvatskom vojskom zaustavljaju partizani. Sa zapovjednikom Penavićem, **Markom Žderom** i nižim časnici ma sa Širokoga Brijega i Međugorja ide prema Celju. U borbi gube nekoliko ljudi, te se vraćaju preko brda. Na tom se putu Stanko slučajno zaustavio s jednim svojim rođakom u Drugoj satniji, dok je njih petnaestak što su otisli ispred, izginulo. Među njih je pala minobacačka granata, dok je on imao pravu sreću i ostao živ. S tog položaja su gledali borbe u kojima se tuklo minobacačima. Noću se povlače niz veliku nizbrdicu, pri čemu se kamenje kotrljalo dok su ljudi padali. Spušta se, držeći se za žile stabala. Pao je u rijeku te pritom dobro i prošao. Njih oko stopedeset odatle preko brda odlazi prema Celju. Dolaze do Bleiburškoga polja rano ujutro, još prije svanuća.

Bleiburško polje je bilo ispunjeno vojskom, civilima, ženama, djecom, konjima, kolima. Odlučili su se s drugima predati, jer se baca oružje, dok Englezi i partizani (Jugoslavenska armija) skupa nadgledaju. Cijelo to vrijeme iznad njih nadljeće osam zrakoplova. Nakon predaje, do Dravograda ih nitko nije dirao. No, tu su ih „osloboditelji“ postrojili u četverored, uz stražarsku pratnju. Stižu do Maribora gdje ostaje deset dana. U jednoj su ih velikoj zgradi vojarne razvrstavali na ustaše i domobrane. Na domobranskoj strani je bilo tri puta više ljudi, nego tamo gdje su ustaše. Nakon deset dana spro-

vodnici su postrojili godišta 1926.-1930. u kolonu s oko pet tisuća vojnika.

Odatle kreću prema Slavoniji, dok su ih na putu do Šida neprestano kroz sela tukli vilama i motkama te gađali jajima uz psvoku majke ustaške. S puta su ih partizanski „humanisti“, neprestano skretali prema polju odakle se svi ne bi natrag vratili. Iz te su kolone neke izdvajali i slali u različita mjesta po Slavoniji, dok je Stanko dospio do Pančeva u Srbiji.

Stanko je bio svjedokom kada su ljudi iz kolone išli po vodu do slavonskih bara, kako bi ih „antifašistički“ stražari ubijali. Neki su koljači neprestano vrebali koga će od golorukih i ispaćenih ljudi zaklati. Sjeća se dobro kako su **Boška Maslaća** iz Stoca izvukli iz kolone, te pred svima nožem zaklali kao ovcu. Kod prolaska kroz hrvatska sela, ljudi bi im iznosili pune korpe kruha, vode i mesa. Ali bi im partizanski „sućutni“ stražari koje u filmovima prikazuju kao zaštitnike ranjenika, prolili vodu, a hranu radije bacili nego njima dali. Kod prolaska kroz Srbima nastanjena sela dobivali bi batine, a vrlo bi često nekoga i zaklali. Od obuće i odjeće su ih „oslobodili“ „veliki narodni osloboditelji“ već u Mariboru, dok su ih u Zemunu od udaranja i maltretiranja spasili bugarski vojnici, koji nisu dopustili da ih udaraju kao do tada. Njih oko deset tisuća dolazi u Pančevu u sabirni logor, gdje je nastavljeno udaranje i maltretiranje, dok bi svako jutro osvanulo desetak mrtvih ljudi. Tu su tražili zanatlje, pa se Stanko javlja za brijača. Logor se nalazio u krugu prijeratne njemačke tvornice „Philips“.

Nije bilo maltretiranja niti udaranja, a tu se zadržao do listopada.

S drugima je nakon četiri mjeseca otpušten, te su krenuli prema svojim kućama. Pješice dolazi do Vinkovaca, a odatle preko Sarajeva i Mostara ide do kuće u Crvenome Grmu u Ljubuškom. Od Sarajeva do kuće ide pješice preko brda. Svoje ukućane pronalazi žive, osim strica koga su partizani ubili. Tada započinje novi teror komunističkih haračila u oblike obveze davanja mesa, žita, vina, rakije, čega su od njih nerijetko više tražili nego što su mogli dati. Prijavio se u Ljubuški vlastima, te više nije imao problema.

Na dosluženje vojnoga roka, odlazi tri godine u gardu u Pančeve, Beograd i Mostar, gdje ga često ispituje KOS. Budili bi ga u pola noći s prijetnjom metka u čelo, pa im je uz prisilu priznao članstvo u ustaškoj mladeži. Poslije odlazi na radnu akciju izgradnje željezničke pruge Banja Luka – Sarajevo, gdje ostaje mjesec dana. Radilo se od svanuća do mraka. U to su vrijeme partizani seljake tjerali u radne zadruge, ugledajući se u svoje sovjetske uxore.

Oženio se Stanko 1952. **Zorkom rod. Petrušić** (1929.) na Humcu, dok na privremeni rad u Njemačku odlazi 1968. godine. Svjedoči da je nakon Drugoga svjetskoga rata u Ljubuškom bilo vrlo teško stanje. Mnogi su ljudi poubijani, dok su mu ubijeni stric i ujak. Nije zgorega ponoviti kako su najpoznatije partizanske ubojice iz toga vremena bili: **Konjhodžić**, a od UDB-aša **Ivan Granić** i **Jure Galić** koji je i dan-danas predsjednik tzv. antifašista Bosne i Hercegovine.

U SPOMEN

Marija PIŠKULIĆ

umrla 16. prosinca 2011. u Zagrebu,
u 93. godini života

Laka joj bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Zagreb

POMOĆ ZA POLITIČKI ZATVORENIK

Od sredine prosinca 2011. do prvih dana siječnja 2012., svojim su prilozima daljnje izlaženje ovog mjesečnika nesobično pomogli:

Ivan	Račić	Zagreb	50,00
Vladislav	Musa	Zagreb	120,00
Milan	Pavelić	Budinščina	500,00
Domagoj	Bekavac	St. Jankovci	200,00
Marijan	Čuvalo	Zagreb	100,00
Ivan	Dumančić	Zagreb	220,00
Vladimir	Žabčić	Varaždin	200,00
ukupno			1.390,00

Zahvaljujemo se darovateljima, te se i ubuduće preporučujemo njihovoj susretljivosti. (Ur.)

IN DIESER AUSGABE

Nach einer langen, schmerzhaften und oft beleidigenden Verhandlungen mit der Europäischen Union (EU), hat Kroatien im Dezember 2011 ein Abkommen über den Beitritt unterzeichnet und am 22. Januar 2012 werden kroatische Bürger über ihn, in einem Referendum, entscheiden. Neben der schweren Wirtschaftskrise, das ist die Frage die Öffentlichkeit derzeit am meisten polarisiert. Die Polarisation und die Argumente *für und gegen*, sind evident auch in den Beiträgen in unserer Monatszeitschrift.

In seinem Leitartikel beschreibt der Präsident der Kroatischen Gesellschaft politischer Häftlinge (HDPZ), **Alfred Obranić**, kurz und bündig die letzten zwei Jahrzehnten der traumatischen Beziehungen zwischen der EU und Kroatien: Europa hat Jugoslawien voll und ganz unterstützt, vor der serbischen Aggression gegen Kroatien und Bosnien und Herzegowina Augen zugemacht, Angegriffene anstatt Angreifer bestraft, über Kroatien schwere und außerdöntliche Begrenzung verhängt, und auch heute gibt es eine Tendenz, alle Länder des ehemaligen Jugoslawien als „gleiche“ zu stellen. Ein solches Verhalten Brüssels lässt Zweifel auch in der Situationen, in der hauptsächlich klar ist, dass ein Beitritt zur EU im formellen Sinn, ein Verzicht auf das Projekt des Wiederaufbau von Jugoslawien in irgendeiner Form, bedeuten würde.

Der politische Analytiker **Branko Salaj**, ein ehemaliger Minister in der kroatischen Regierung und kroatischer Botschafter, übersieht in seinem Essay keines dieser Argumente gegen die EU, glaubt aber, dass der Beitritt im Interesse der Kroatiens ist. Außerhalb der EU würde Kroatien die äußerliche Attributen der vollen Souveränität zwar behalten, doch die Interessen der ausländischen Faktoren, die Schwäche der sozialen und wirtschaftlichen Strukturen, Mangel an politischer Kultur und mangelnde Selbstvertrauen in weiten Teilen der kroatischen politischen Nomenklatur, machen diese Souveränität oft scheinbar. Salaj meint, daß die EU-Mitgliedschaft löst kein kroatisches Problem, sondern schafft minimalen Voraussetzungen für ihre Lösung, unter der Bedingung, dass sich Kroatien geistig und materiell an die Zukunft richtet.

Deutlich andere Position vertritt der Chefredakteur **Tomislav Jonjić**. Er bestreitet nicht, dass der EU-Beitritt auch gewisse Vorteile bringt, aber dennoch überwiegen die Gefahren und Nachteile. Die wichtigsten negativen Elemente sieht er in den Prozess der Zentralisierung der EU, die wächst in einem Super-Staat der die Rechte besonders kleinen Nationen bedrohen wird, sowie die Schaffung einer festen Barriere gegen Bosnien-Herzegowina, wo Kroaten nominell gleichberechtigt sind, aber in Wirklichkeit untergeordnetes Volk. Angesichts der instabilen Lage im Nachbarland, kann der Zaun zur Auswanderung der Kroaten führen, was in demographischen und geopolitischen Sinne verheerend für das kroatische Volk wäre.

*

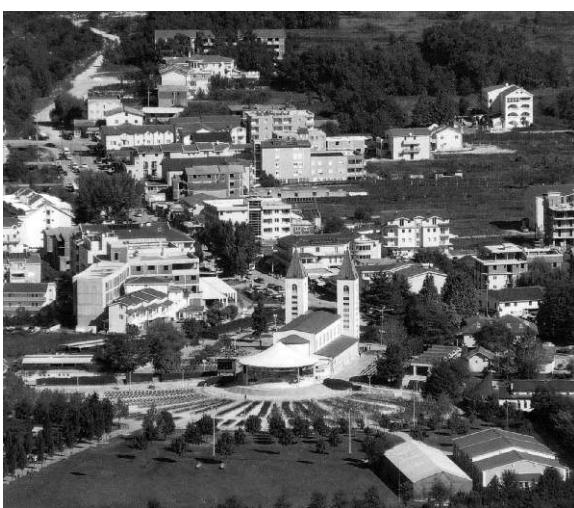
Im Lichte der jüngsten Parlamentswahlen und Bildung einer neuen Regierung befassen sich noch ein paar Artikel mit der aktuellen politischen Situation in Kroatien. **Josip Ljubomir Brdar** kritisiert die angekündigten wirtschaftlichen Maßnahmen, der Regierung während **Mirsad Bakšić** gegen die Ankündigungen protestiert, dass Kroatien die Klage, die es vor dem Internationalen Gerichtshof gegen Serbien (ehemalige Bundesrepublik Jugoslawien) eingereicht hat zurückziehen will. Eine solche Möglichkeit hat die neue kroatische Außenministerin **Vesna Pusić** angekündigt. Bakšić ist der Meinung, dass dieser Schritt einzig dem Serbien dient, das 1991/92 eine Aggression gegen Kroatien und Bosnien und Herzegowina unternommen hat. Ungeachtet des begrenzten Erfolgs der Klage Bosnien und Herzegowinas gegen Serbien, darf Kroatien die Klage nicht zurückziehen, sondern die Verantwortung für die An-

wendung des Rechtes soll dem Internationalen Gerichtshof überlassen.

*

Nach sieben Jahrzehnten im jugoslawischen Kerker, trat Kroatien anfangs neunziger Jahre den Weg der staatlichen Unabhängigkeit an. Trotz der Tatsache, dass dieser Weg durch blutige serbische Aggression gekennzeichnet war, existieren noch hartnäckig viele der Symbole von Jugoslawien und Jugoslawentums in Bezeichnungen von Straßen und Plätzen und in den Schulbüchern im kroatischen öffentlichen Raum. So zum Beispiel, werden auch heute noch als "Humanisten", "Fortgeschrittene" und "Kämpfer für die nationale Rechte" Führer der jugoslawischen Ideologie gelobt, die die gleiche Auszeichnung auch während des jugoslawischen kommunistischen Regimes genossen haben. Diejenigen, die gegen Jugoslawien waren und bis 1990 zu den Personen gehörten, deren Name zu erwähnen es unerwünscht war, sind noch heute unbekannt und vergessen.

Ein solches Beispiel ist die Gruppe der kroatischen und slowenischen Priester in den Vereinigten Staaten von Amerika, die 1916 unter der Leitung von **Mons. Martin Davorin Krmpotić**, ein Dokument mit dem Titel "Unsere Aussage" unterzeichnet hatten. In diesem Dokument protestieren sie gegen die jugoslawische Propaganda unter kroatischen und slowenischen Einwanderer in Amerika und erkennen genau die Tatsache, dass das zugunsten eines Groß-Serbien getan wird. Derzeitige politische Entwicklung gab genügend Beweise für solche Begreifung. Allerdings der Zufall war, dass die Entente auf einer Zerschlagung der Österreichisch-ungarischen Monarchie und Schaffung eines jugoslawischen Staates war, so hatte die großserbische Propaganda, diese kroatischen Patrioten als Agenten Wiens beschuldigt und diese Propaganda fiel leider auf fruchtbaren Boden. So sind die Namen der Unterzeichner dieser Erklärung nach 1918 verschwiegen worden und das Dokument ist sogar in der Fachwelt wenig bekannt. Daher lohnt es sich jetzt diese Broschüre, die in den USA 1916 veröffentlicht war, in voller Gänze nachdrucken, weil es zeigt, dass selbst dann genau wie heute, die Wahrheit alle diejenigen erkennen konnten, die mit eigenen Augen sehen wollten. •

Medjugorje

IN THIS ISSUE

After the long, excruciating and often insulting negotiations with the European Union (EU), Croatia has signed, in December 2011, the Accession Agreement; and on 22 January 2012, Croatian citizens will decide about it in a referendum. Along the serious economic crisis, this is the issue which polarises the Croatian public the most. The polarisation as well as the *pro* and *contra* arguments can be read in our monthly's texts.

In his editorial, the President of the Croatian Association of Political Prisoners, **Alfred Obranić**, summarises the last two decades of traumatic relations between the EU and Croatia: Europe has been wholeheartedly supporting Yugoslavia, and kept their eyes closed in front of the Greater Serbian aggression on Croatia and Bosnia and Herzegovina; it was punishing the attacked rather than the attackers; it was imposing to Croatia some difficult and exceptional limitations; and even today, there is tendency to depict the countries of the former Yugoslavia as "the same". Such conduct of Brussels leaves one in doubt, even though it is generally clear that Croatia's accession to the EU would formally mean giving up the project of renewal of Yugoslavia in any form.

In his essay, **Branko Salaj**, a political analyst, former Minister in the Government of the Republic of Croatia and Ambassador of Croatia, does not overlook any of the arguments *against* the EU; however, he believes that the accession is in Croatia's interest. Outside the EU Croatia would retain outward attributes of the full sovereignty. However, the experience so far has shown that it may occasionally turn out to be incomplete or apparent due to external pressures and some internal weaknesses and lack of experience. An EU accession involves transferring to the Union certain sovereign rights but it lends a much better protection than the present one to the part of sovereignty which remains the sole responsibility of the state. Salaj believes Croatia should not expect any immediate substantial gains from its entry. However, being part of a large and well-functioning market can open a perspective of long-term growth under condition that Croatia finally gets around to committing its mental and material resources to the future.

Quite different is the position of **Tomislav Jonjić**, editor-in-chief. He does

not deny some advantages of Croatia's accession to the EU; he however believes that the dangers and disadvantages prevail. The main negative elements lie, in his opinion, in the process of centralisation of EU, which is growing to become a super-state, which will jeopardise the rights of the so-called small nations. Another danger that he sees is in the creation of firm barrier towards Bosnia and Herzegovina, where Croats are nominally an equal nation, but in fact they are belittled. Considering the instability in the neighbouring state, this barrier may induce Croat emigration, which would, demographically and geopolitically, be fatal for the Croatian nation.

*

Some more texts deal with the current political situation in Croatia in light of recent parliamentary elections and forming of the new Government. **Josip Ljubomir Brdar** criticises the announcement of the Government's economic measures; and **Mirsad Bakšić** disagrees with the announcements that Croatia may withdraw the charges against Serbia (formerly: Federal Republic of Yugoslavia) at the International Court of Justice. The newly ap-

pointed Croatia's Minister of Foreign Affairs **Vesna Pusić** gave a hint that this might happen. Bakšić believes that such move would only do a favour to Serbia, which carried out aggression on Croatia and Bosnia and Herzegovina in 1991 and 1992. Regardless the limited success of Bosnia and Herzegovina's charges against Serbia, Croatia must not give up the charges; it should leave the responsibility of application of law to the International Court of Justice.

*

After seven decades of imprisonment in Yugoslavia, Croatia has taken the route of state independence in early 1990's. Despite the gory Greater Serbian aggression which marked that period, many of the symbols of Yugoslavia and yugoslavism are still strongly rooted in Croatia's public space: in the names of streets and squares, and in the schoolbooks. For example, the leaders of Yugoslav ideology are still being glorified as "humanists" "progressive people" and "fighters for people's rights"; those same people enjoyed the same honours in the Yugoslav communist regime. Those who were against Yugoslavia and whose names were not to be mentioned before 1990 are anonymous and forgotten even today.

Among them is the group of Croat and Slovene priests in the United States of America who, led by **Mons. Martin Davorin Krmpotić**, signed a document titled "Our Statement" in 1916. In the document they protested against Yugoslav propaganda among Croat and Slovene immigrants in the U.S., having correctly recognised that that was to the benefit of the Greater Serbia. The political developments by then had given sufficient evidence of that. However, unfortunately Antanta was making efforts to destroy the Austro-Hungarian Monarchy and create a Yugoslav state, and the Greater-Serbian propaganda, which was accusing these Croat patriots of being Vienna's agents, fell on a fertile ground. As a result, the names of the Statement's signatories were not mentioned after 1918, and the document itself is hardly known even among experts. Therefore, it is worth-while to reprint the entire document originally published in the U.S. in 1916, because it shows that even then, just like today, those who we willing to look with their eyes open could see the truth.♦

Plomin

Na prijateljskom dogovoru dne 24. Listopada
rodoljubi Imotske Krajine, toli svećenstvo koli ugledniji
svjetovnjaci sastali se u svrhu da se dogovore o
izboru pravaškoga zastupnika na ovu Krajinu.
Na sporazurnal o osobi načelnika na ime svoje
i svih prisutnih izjavio je da cieni u velike nukuni
da se još jedanput mora pokusati ubliženje obiju
pravaških frakcija; zato prelaze; da bi se izabralo
izmeđi prisutnih četiri lica, koja bi posla u Hrvatsku
te svim mogućim moralnim sredstvima uznastojala
kod dočasnih faktora jedne i druge frakcije da se do
ponenadog ubliženja dođe na korist hrvatskog naroda.

U tu svrhu Dr Iko Jerković predložio je, koja
četvorica da podje.

Zastupnik je, da ovaj zaključak bude
primjerom i ostalim rodoljubim po Dalmaciji u
svrhu ubliženja obiju frakcija stranke prava, predložio
da se javnom štampanom objedanju u Nar. Listu i
Hrv. Kruni, nebi li primjer imotskih pravaša
naveo i druge, da urede u istome smislu.

Podpisani Utor donoseći ovo u javnost probismo
se je istodobno kod dočasnih faktora o provedenji ovoga
zaključka, te da ihm u isti mak bude uređen dan
sastanka do 15 studenoga, kako bi mogli i ostali pravaši u
drugih strana odaslati svoje izaslaniket.

Z. Tuzi. L.

Ivan Potarac nadređen

D. Lovrić

J. Šebek

Narodna Republika: Hrvatska
Uprava kazneno-popravnog doma u: Lepoglavi

danis

5. XII. 1951. u ul. otoč

416/S.

Za

KARTON OSUĐENIKA

STEPINAC DR. ALOJZIJE, Josipa

4081

LICNI OPIS

Štis:	Licen:
Kos:	Nos:
Oči:	Usta:
Brida:	Zubi:
Brkovi:	Ostoveni znaci:
Nadimak:	Ložne imen:
Prezime i ime pes:	Dev. prez. i ime majke:
Josip	Penič Barbara

Dan, mjesec, god. i mjesto rođenja (mrc, okrug, N. R.) 8.V.1898. Krašić, Žumberak, NRH.

Narodnost:	Hrvat	Državljanstvo:	NRH.
------------	-------	----------------	------

Stalan boravak (mesto, svr, okrug, N. R.)	Zagreb
---	--------

Zanimanje:	Zagrebački nadbiskup	Skoški sprem:	fakultet bogosl.
------------	----------------------	---------------	------------------

Koje strane jezik je govorit:	Njemački, Talijanski, Franzuski i Latinski
-------------------------------	--

Bratovi sestre:	nemožen je	Imovna stanje:	
-----------------	------------	----------------	--

Vajna obavesa:	služio	Krivično delo:	čl. 3.t. 3,4,62 i 7.ZOKDPNID.
----------------	--------	----------------	-------------------------------

Imena savjetnika:	Lisak Kribi i dr.
-------------------	-------------------

Natje invokacija dela i predava:	polit. surad-s nepr. prisilno prekrst. pomagao neoruž. kojima je delo invokato: nepr. vojne form. pomagao na org. oružanih odmetrika
----------------------------------	--

I. kojih je pobuna delo potisnuta:	mirzeci NOP, i doznaće drž. uređenje
------------------------------------	--------------------------------------

Od koga je ubijen:	Nazarenića ja	Na kome je vodio istagu:	Vrh. sud NRH.
--------------------	---------------	--------------------------	---------------

Kako na koju je osudjen:	16.g.lis. slobode je prisredom i 5.z.čdb. pol.i grad.pr.
--------------------------	--

Sud prvega stupnja koji je izrekao kaznu, broj i datum prvostupene presude:	Vrhovni sud NRH, Zagreb br.5/46. od 11.I.1946.
---	--

Sud višeg stupnja koji je izrekao kaznu, datum i broj: prijedlog višeg stupnja:	
---	--

Od kada ipak se raduno počinje izdržavanja kazne (sat, dan, mjesec i god.):	18.IX.1946.
---	-------------

Kada mu kazna istječe (sat, dan, mjesec i god.):	18.IX.1962.
--	-------------

Iznenađujuće povratak zadržave, na zadnjoj zakonitosti ili obnovi postupka:	
---	--

Utečni omjer (dan, mjesec i god.):	
------------------------------------	--